

George Călinescu

ENIGMA OTILIEI

Vol. I

Textul prezentei ediții a fost reprodus după:

G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, Colecția Lyceum. Prefață de Ov. S. Crohmălniceanu. Tabel cronologic de Cornelia Ștefănescu. Editura Albatros, București, 1976

TABEL CRONOLOGIC

1899 Se naște la 2 iulie (19 iunie stil vechi), “ora 7 și 55/60 postmeridian”, la București, G. Călinescu. Nașterea a fost înregistrată la 21 iunie, conform certificatului de naștere nr. 4607 din 1899. Datele sunt confirmate de un certificat de tip nou, eliberat la 19 iulie 1961, cu nr. 14778.

1899—1902 Primii ani îi petrece la București, pe strada Gh.Șincai. “În-tâia amintire pe care o am ca copil este următoarea: mă aflam în brațele cuiva pe o tindă gigantică, privind spre un bulevard imens. Pe urmă, prin reconstrucție, am înțeles despre ce poate fi vorba. Tinda nu era altceva decât modesta intrare cu două scări laterale a bisericii Schitu-Măgureanu, lângă Cișmigiu” (Psihologice, Contemporanul, nr. 39, 1937), 25 septembrie 1964. p. I. Vezi și Valer Donea (Profira Sadoveanu), De vorbă cu G. Călinescu, *Adevărul literar și artistic*, XV, seria a II-a, nr. 797, 15 martie 1936, p. 5.

1903 La vârsta de 4 ani a fost dus de familie la Botoșani. “Aici mi-am petrecut a doua copilărie” (Valer Donea, Idem). “Câțiva ani înainte de moarte, călătorind cu autobuzul, cu membrii Institutului de Istorie și Teorie Literară, directorul, pe măsură ce se apropia de Botoșani, devenea tot mai taciturn și mai neliniștit. După sosirea în oraș, urmat de două-trei persoane mai intime, Jupiter tonans, devenind brusc emoționat, părăsi misterios grupul, plecând pe străzi. Un aer de indelebilă sficiune îl făcea să privească suspicios înapoi, pentru a vedea dacă nu-l urmăresc ceilalți. Pe o stradă largă, dreaptă și luminoasă, G. Călinescu întrezări umbrele copilăriei” (Valeriu Ciobanu, G. Călinescu, în *Revista de istorie și teorie literară*, tom. XV, nr. 3, 1966, p. 498).

G. Călinescu

1904-1905 Primele cunoștințe le-a dobândit “nu la școală, căci aveam între cinci și șase ani. Am căpătat un abecedar, condei cu peniță și un caiet liniat complex, ce-mi producea multă satisfacție ochiului prin portativele sale și, ajutat de ai mei pe apucate, am învățat să scriu și să citesc relativ” (G. Călinescu, *Rememorări. Națiunea*, II, nr. 527, 25 decembrie 1947, p. 5. Vezi și *Viața românească*, XVIII, nr. 6, iunie 1965, p. 16).

1906 Urmează clasa I primară la Iași, la școala din str. Toma Cozma. Familia locuia pe str. Păcurari nr. 27. “Accesul la ea ăla școalăîdin strada Păcurari, unde ședeam, era dificil iarna pe ger. Bolovanii căpătau un polei care-i făcea alunecători. Atunci puneam tașca jos și așezat pe ea mă rostogoleam la vale, în Păcurari. De câte ori, acum câțiva ani, trecând spre Facultatea de Litere din Iași, la curs, n-am meditat la drumurile mele infantile” (Rememorări, *Viața românească*, p. 17). În clasa I are 8 la toate materiile, 9 la conduită, “atenția bună, silința f. bună”. Prima încercare literară, o poezie, a scris-o când era în școala primară. “Cum de mi-a venit în minte o astfel de ispravă, fără nici cea mai mică idee de literatură, n-aș putea spune” (Idem, p. 16).

1908 După absolvirea clasei a II-a se mută cu familia la București, str. Știrbei-Vodă, nr. 40.

1909-1919 După terminarea cursului elementar, se înscrie la Gimnaziul, Gh. Șincai”, situat nu departe de locuința lui Titu Maiorescu din str. Mercur. Elevul este atras de invențiile tehnice și militare, atracție “care și astăzi îmi apare de neconceput” (Idem, p. 16).

1911-1912 Cântă în corul de băieți condus de profesorul Ghimpețeanu. “Și acum glasul

meu interior este de sopran, baritonul mă irită. Pentru opera mea vocală primeam lei cinci într-o piesă de argint și mai târziu, pare-mi-se, șapte” (Idem, p. 18). Dintre profesorii care i-au călăuzit pașii, G. Călinescu amintește de Gârbea, “traducător al cărții lui Iov”, G. Lazăr care publica la Convorbiri literare, C. Giurescu, “om de valoare... chiar nouă ni se părea impropriu pentru gimnaziu”, și “distinsul gânditor” Gr. Tăușan, fost elev al lui T. Maiorescu (G. Călinescu, Orientări filozofice, Adevărul literar și artistic, nr. 863, 20 iunie 1937, p. 15).

1914 Elev al Gimnaziului “Dimitrie Cantemir”. Aici îl vede pe I. G. Duca “proaspăt ministru de instrucție”, care îi pune întrebări “despre toxine și mă îmbia pedagogic să răspund” (G. Călinescu, I. G. Duca. Portrete și amintiri, în Adevărul literar și artistic, XI, seria a II-a, nr. 627, 11 decembrie 1932, p. 7).

1915-1917 Elev la Liceul “Gh. Lazăr”. “Îmi plăceau scrierile despre romani și pieile roșii, acelea cu aventuri sau cu probleme științifice. Îmi picase în mâini niște cărți despre mesmerism și despre hipnoză, între care chiar și ceva de Wundt despre sugestione. Nu mai vorbesc că la paisprezece ani Jules Verne și Al. Dumas reprezentau pentru mine geniile genilor” (G. Călinescu, Lectura în vacanță., în Contemporanul, 35 (568), 30 august 1957, p. 1).

1917-1918 În timpul refugiului în Moldova, când capitala este ocupată de trupele germane, în primul război mondial, frecventează cursurile “Liceului Internat din Iași”, pierzând însă de la o vreme contactul cu școala. La sfârșitul războiului este cercetaș și ajută la înregistrarea celor secerati de tifos.

1918 octombrie. Își dă examenul de bacalaureat la Liceul “Mihai Viteazul” din București, secția modernă.

1918-1919 An de ezitare sau de îngrijirea sănătății. “Eram numai piele și os / Și mă credeam (cu mândrie) tuberculos” (Impostură).

1919 La Facultatea de Filozofie și Litere din București studiază limba și literatura italiană. Titular al catedrei era Ramiro Ortiz, decan, Dimitrie Onciul. Alți profesori: N. Iorga, Vasile Pârvan, P. P. Negulescu, M. Dragomirescu, Ovid Densusianu, E. Lovinescu, care l-a suplinit o vreme pe Charles Drouhet. În același an funcționează ca bibliotecar interimar la biblioteca facultății. Primele încercări literare sunt semnalate la 31 mai 1919, când D. N. Nanu reține la rubrica intitulată “Corespondență literară” a revistei Sburătorul, o strofă din poezia Fluturașul, semnată G. Călin. La 27 septembrie, E. Lovinescu răspunde noului colaborator la “Poșta redacției”: “Câteva cugetări sunt spirituale, dar e atât de greu de urmărit originalitatea în cugetări”.

G. Călinescu

15 noiembrie. I se confirmă primirea unor “lucruri promițătoare”, dar G. Călinescu renunță pentru o vreme la încercarea de a publica literatură.

1919-1920 Elaborează două lucrări de seminar, la catedra lui M. Dragomirescu: Duiliu Zamfirescu, “Ghetsemani” și N. Filimon “Nenorocirile unui slujnicar” (O. Papadima, Din anii studenției, în Revista de istorie și teorie literară, tom. XIV, nr. 3-4, 1965, p. 514).

1920-1921 Elaborează lucrarea de seminar Calderon, “Judecătorul din Zalamea”.

1921 Vara. Pleacă în Italia. La recomandarea lui D. Onciul este numit paleograf-bibliotecar la Arhivele Statului din București, post pe care-l menține până în 1923. “Organizarea bibliotecii Arhivelor e începută de mine” (Rememorări, p. 20).

1921-1922 Alte lucrări de seminar: Al Russo, Cântarea României și G. Topârceanu, Balada chiriașului grăbit (Revista de istorie și teorie literară, tom. XIV, nr. 3—4, 1965, p.

522—553).

1923 Trece examenul de licență în italiană, având ca discipline secundare franceza și româna. Apare în traducerea sa Un om sfârșit de Giovanni Papini. Din luna martie îl suplinește pe Claudiu Isopescu la liceele "Gh. Șincai" și "Matei Basarab" din București.

1924 Debutează în critică la revista Roma, condusă de Ramiro Ortiz cu un articol despre Pirandello, continuând să publice articole, medalioane, note, la rubrica intitulată "Cronica". 19 iulie. După examenul de capacitate este numit profesor provizoriu la Liceul "C. Diaconovici-Loga" din Timișoara (ordinul ministrului nr. 69 336/1924).

noiembrie. Recomandat de Ortiz și susținut de D. Onciul și V. Pârvan, obține un concediu de studii pentru doi ani, în Italia. Pleacă la Roma, însoțit de colegi arheologi. Este bursier al Școlii Române din Roma, condusă de V. Pârvan. G. Călinescu a cutreierat Roma antică și muzeele, a răsfoit toată biblioteca antico-arheologică din școală, a avut acces la Biblioteca Vaticanului. Spre sfârșitul anului venea din țară directorul școlii, V. Pârvan, care își revizua în acea perioadă monumentală sa operă Getica. Primăvara plecau cu toții la Napoli și Pompei. "Atunci s-a cimentat între intelectualii italieni bine gânditori și românii luminați și democrați (feriți de erori tardive ce n-au fost ale epocii mele italiene), legături indisolubile" (G. Călinescu, Prieteni italieni, în Contemporanul, nr. 39 (573), 27 septembrie 1957, p. 1). Audiază cursurile unor mari specialiști, între care Adolfo Venturi. Se inițiază în engleză și arta dansului, în arheologie și arhitectură. "La Roma am avut prilejul să mă informez mai bine despre problemele arhitecturale, să consult unele opere clasice, să vizitez monumentele, să datez după grosimea mortarului și dimensiunea cărămizii un zid ivit în săpături, să învăț felurite opus, adică chipuri de așezare a elementelor intrate în structura lui" (G. Călinescu, Un arhitect, în Contemporanul, nr. 45 (943), 6 noiembrie 1964, p. 1).

1925 Publică în limba italiană, însoțite de studii, rapoartele misionarilor catolici din țările române în secolele XVII și XVIII, Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia dei secoli XVII e XVIII, Roma, Libr. de Scienze e lettere, 1925.

1926 Publică în Universul literar (XLII, nr. 51, 10 decembrie 1926, p. 2), condus de Perpessicius, o poezie de dragoste, Nova mihi apparuit Beatrix. Acesta este socotit de el, în Istoria literaturii, adevăratul debut poetic, deși versurile le privește ca "improvizate", reprezentând "un material prea sărac pentru caracterizare" (G. Călinescu, Istoria literaturii române de la origini până în prezent. Ed. Fundației, 1941, p. 838). Ia parte la ședințele cenaclului "Sburătorul". Ascultându-l vorbind, la prima vizită, E. Lovinescu s-a exprimat: "Domnul Călinescu este mintea cea mai ascuțită a generației de astăzi. Am credința că mă va continua în critica literară" (I. Valerian, Cu George Călinescu. Prin anii tinereții, în Gazeta literară, nr. 40 (673). 30 septembrie 1965, p. 3.) De la 1 septembrie figurează pe lista corpului didactic al Liceului "Gh. Șincai", unde rămâne până în 1935, exceptând perioada 1928—1929, când e profesor la Timișoara. Era coleg cu E. Lovinescu, N.

N. Condeescu, I. M. Rașcu, Al. Graur.

G. Călinescu

1927 Inițiază, la 15 ianuarie, în revista Viața Literară a lui I. Valerian, rubrica de literatură străină. După câteva asemenea medalioane, va publica până în 1933 articole și note cu subiecte din literatura română, la rubrica "Opere și autori", susținută mai înainte de Pompiliu Constantinescu. În Sburătorul începe prin a da scurte fișe critice despre scriitorii români, la rubrica "Aspectele vieții literare". La Sinteza, revistă condusă de G. Nichita, G. Călinescu redactează pagina de critică literară, scriind de cele mai multe ori singur

cronica, recenziile, miscellanea. Memorabilă, polemica lui G. Călinescu cu E. Lovinescu. Începe colaborarea la Gândirea, rubrica "Idei, oameni, fapte", colaborare care se sfârșește brusc în noiembrie 1929.

1928 Colaborare sporadică la Universul literar. Funcționează ca profesor la Liceul "C. Diaconovici-Loga" din Timișoara. 4 mai. Se căsătorește cu Elisabeta (Alice-Vera) Trifu, devenită "incomparabila Vera", căreia îi va dedica seria de Opere.

1930 Publică la Roma Alte notițe sui missionari cattolici nei paesi romeni, care ca și Alcuni missionari... sunt extrase din Diplomatarium Italicum, condus de V. Pârvan (Iorgu Iordan, G. Călinescu și Universitatea din Iași, în Revista de istorie și teorie literară, tom. XIV, nr. 3—4, 1965, p. 509).

noiembrie-decembrie. Conduce revista Capricorn, care are în vedere "ridicarea criticii profesionale", prefigurând în cele două numere apărute Jurnalul literar. Colaborează la Vreamea.

1931 Publică la Viața românească fragmente din Viața lui Eminescu, pe care o scrie în satul Rod, de lângă Sibiu. Contribuie la apariția revistei Hermes și colaborează la o revistă, cu apariție efemeră, Licăriri, tot cu profil didactic.

1932 Publică la Adevărul literar și artistic și la România literară (revista condusă de L. Rebreanu), fragmente din Viața lui Mihai Eminescu și capitole din romanul Cartea nunții. Apare la Editura Cultura Națională volumul Viața lui Mihai Eminescu, strălucit debut al autorului în istoria literară.

1933 Inaugurează la Adevărul literar și artistic, la 12 februarie, Cronica mizantropului; mai publică o cronică sportivă (sub pseudonimul Sportiv); sub semnul probabilității stau cronicile semnate Dandy (o cronică a modei) și Ovidius (cronică balneară) (Marcel Duță, Cronica mizantropului, în Revista de istorie și teorie literară, tom. XIV, nr. 3—4, 1965, p. 701—711). Apare primul său roman Cartea nunții. La propunerea lui G. Ibrăileanu este numit codirector al revistei Viața românească, împreună cu M. Ralea. G. Călinescu răspunde de partea literară, artistică și redacțională, responsabilitatea pentru ținuta ideologică și politică revenindu-i lui M. Ralea. Apare ediția a doua, revăzută, a Vieții lui Mihai Eminescu.

1934 Întrerupe temporar activitatea la Viața românească. G. Călinescu a studiat la Biblioteca Academiei manuscrisele Eminescu.

1935 Apar volumele II și III din Opera lui Mihai Eminescu. Cultura, Descrierea operei (Editura Fundației pentru Literatură și Artă), colecția "Scriitori români contemporani".

1936 Apar volumele IV și V din Opera lui Mihai Eminescu: Cadrul psi-hic, Cadrul fizic, Tehnica, Analize, Eminescu în spațiu și timp (Editura Fundațiilor pentru Literatură și Artă). "Cei mai dedați cu emoțiile reci ale criticii ne vor lăuda mai puțin pentru munca umilă și onestă și vor ghici intenția noastră de a nu face uz de talent, de a nu înăbuși opera eminesciană în propria noastră sentimentalitate și în stilistică. Am dorit a face ceea ce Sainte-Beuve numea fiziologia operei, istoria ei naturală (Pensées), adică acea disecție înceată și fără zgomot, care prin exactitatea și curățenia ei înrăurește mai adânc asupra spiritului" (Postfață, vol. V, p. 375), Premiul Academiei "C. Hamangiu".

23 noiembrie. Își susține doctoratul la Iași cu teza Analiza literară a unui manuscris eminescian: "Avatarii faraonului Tla". Candidatul propune comisiei de examinare (I. Marinescu, M. Ralea, Octav Botez, O. Tafrali, Iorgu Iordan) ca teză complementară volumele I—II din Opera lui Mihai Eminescu. Colaborează la Revista Fundațiilor.

1937 Reia activitatea la Viața românească.

G. Călinescu

1 octombrie. Numit conferențiar provizoriu de critică și estetică literară la Facultatea de Litere a Universității din Iași, ca succesor al lui Octav Botez. Apare culegerea de versuri Poesii (Editura Cultura Națională) cuprinzând 11 piese.

1938 Apare Viața lui Ion Creangă (Editura Fundației pentru Literatură și Artă, colecția "Scriitori români contemporani"). "Ca și în cazul lui Eminescu, am încercat a face portretul lui Creangă interpretând documentele. ... Judecățile asupra operei le-am unit cu narațiunea biografică într-un portret totalitar, deoarece opera se află, întrucât îl privește pe Creangă, strâns legată de existența lui" (Postfață, ediția 1964, p. 384). Mai apar: Enigma Otiliei (al doilea roman al său), ediția I a Poeziilor lui Mihai Eminescu, întocmită și comentată de G. Călinescu, ediția a III-a, revăzută și cu aparat critic, a Vieții lui Mihai Eminescu. septembrie. Călătorește în Franța și Italia.

1939 Jurnalul literar, foaie săptămânală de critică și informație literară; director, G. Călinescu, secretar de redacție, G. Ivașcu, corector, Al. Piru. Printre colaboratori se numără Adrian Marino. "G. Călinescu simțea nevoia să reediteze gestul critic al lui Maiorescu, opus unei întregi epoci de confuzie literară, în care scop se pun și bazele asociației "Noua Junime", având ca organ Jurnalul în locul Convorbirilor" (Adrian Marino, La "Jurnalul literar", în Viața românească, XVIII, nr. 6, iunie 1965, p. 190). Renunță la colaborarea de la Adevărul literar și artistic. Apar volumele Principii de estetică (cuprinzând cursul de estetică ținut la Universitatea din Iași), Liviu Rebreanu, T. Arghezi, în colecția "Scriitori de ieri și de azi" a Jurnalului literar.

1940 27 noiembrie. Asasinarea lui N. Iorga: "În legătură cu aceasta, după în veci infama lui asasinare, vorbind ca profesor studenților de la Iași, printre care se afla un grup de tineri cu fierberea puberală derivată în efervescenta legionară, și care au vrut să protesteze împotriva elogiului ce se aducea marei victime, G. Călinescu făcea netemător de consecințe, un gest de energie, însoțit de repetarea elogiului, impunând tăcere zgomotoșilor delincvenți" (Vladimir

1941 Istoria literaturii române de la origini până în prezent. "N-am făcut decât jumătate de pas, dar acest mic spațiu înseamnă parcursul de la istoria literară de pură erudiție la întâia istorie a literaturii române în înțelesul propriu" (Prefață, p. 5).

1942 10 ianuarie. Obține definitivatul în postul de conferențiar la Facultatea de Litere și Filozofie din Iași.

1943 Debutează în dramaturgie cu piesa parabolă Șun sau calea neturburată (mit mongol). Ediția a II-a din Poeziile lui Mihai Eminescu.

1944 Universitatea din Iași își suspendă cursurile. O bombă a căzut pe camera de lucru a lui G. Călinescu, arzându-i și împrăștiindu-i biblioteca. Fundează ziarul Tribuna poporului. Publică la Vremea, Ecoul, România liberă.

30 noiembrie. Numit profesor titular la Catedra de Istorie a Literaturii Române Moderne de la Universitatea din Iași.

Istoria literaturii romane. Compendiu.

1945 1 octombrie. Șef al Catedrei de Literatură Română Modernă de la Facultatea de Filozofie și Litere din București. Inaugurează cursul cu prelegerea Sensul clasicismului. Suplinește Catedra de Limbă și Literatură Italiană. Publică la Re-vista Fundațiilor. La ziarul Națiunea organizează pagina literară săptămânală.

30 noiembrie. Director al revistei Lumea.

1945-1946 "Cronica mizantropului", semnată Aristarc, apare număr de număr în săptămânalul Lumea.

1946 Ales deputat în Marea Adunare Națională. Impresii asupra literaturii spaniole. Ediția a II-a (revăzută) a romanului Enigma Otiliei și a Istoriei literaturii române. Compendiu.

G. Călinescu

octombrie-noiembrie. Călătorie în U. R. S. S., după care publică fragmente care vor constitui volumul Kiev-Moscova-Leningrad. Director la Națiunea, care apare până în 1949.

1947 Seria a II-a a Jurnalului literar, buletin al Catedrei de Istorie a Literaturii Române Moderne, continuând "în general" vechiul program, cu "excluderea caracterului popularizant". Manualele de limba română pentru cl. I și a II-a ale gimnaziilor unice, pentru clasele a III-a și a IV-a ale liceelor de băieți și fete.

1 aprilie. Simpozion la "Dalles" despre "criza literaturii române", pe care o combate împreună cu D. I. Suchianu și Marcel Breazu.

30 aprilie—5 mai. Conferențiază în calitate de deputat de Botoșani în diferite puncte ale județului, precum și la Fălticeni, Suceava, Sibiu.

1948 29 mai. Membru activ al Academiei, în locul lui Sextil Pușcariu. Ocupă locul de academician alături de alți critici: Perpessicius, Tudor Vianu.

1949 martie. Numit director al Institutului de Istorie Literară și Folclor (devenit Institutul de Istorie și Teorie Literară). Nuvelele Iubita lui Bălcescu, Catina, damnatul, Noi vrem pământ (Colecția "Contemporanul").

1952 Redactor responsabil al revistei Studii de istorie literară și folclor (în 1964, Revista de istorie și teorie literară).

1953 Opera lui Ion Creangă, ediție îngrijită, prefațată și cu un glosar de G. Călinescu.

Bietul Ioanide, roman a cărui redactare a terminat-o în 1949. Ediția a II-a a piesei Șun.

septembrie-octombrie. Călătorie în R. P. Chineză. Scurtă călătorie în U.R.S.S.

1954 Inițiază Istoria literaturii române, în monografia, cu studiul

N. Filimon, sub egida Institutului de Istorie Literară și Folclor al Academiei.

1955 Volumul Am fost în China nouă.

9 decembrie. Inițiază la Contemporanul rubrica "Cronica optimistului"; numele lui apare săptămânal până la data de 12 martie 1965.

1956 Volumul Studii și conferințe. Ediția a III-a, cu modificări, a romanului Enigma Otiliei. Organizează cel dintâi spectacol de teatru, cu colaborării Institutului, punând în scenă Franțuzitele, de C. Facca. Experiența se va repeta anual, piesele fiind scrise de astă dată de G. Călinescu, având ca tematică mici întâmplări din viața Institutului.

1958 ianuarie. Citește colaboratorilor, la Sinaia, fragmente din Scrinul negru, poezii, din viitorul volum Lauda lucrurilor, iar în cursul anului, la Institut, Estetica basmului și fragmente din lucrarea neterminată Folclorul în "Convorbiri literare".

1959 Enigma Otiliei, ediția a IV-a. Romanul e tradus în franceză și publicat sub îngrijirea Editurii "Nef" din Paris, în colaborare cu Editura în limbi străine din București. Călătorie în Republica Socialistă Cehoslovacia și în R. D. Germană. Apare monografia Nicolae Filimon. Este sărbătorit la Academie cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani. Scrie piesa pentru păpuși Tragedia regelui Otakar și a prințului Dalibor, o interpretează și o imprimă

pe bandă de magnetofon.

1960 martie. Este numit profesor onorific la Catedra de Istorie a Literaturii Române a Facultății de Filologie din București. Apare la E. S. P. L. A. romanul *Scrinul negru*.

decembrie. Ultimul spectacol organizat la el acasă, cu piesele *Phedra*, *Secretarii domnului de Voltaire*, *Răzburarea lui Voltaire*, *Soarele și luna*. Începe să lucreze la piesa *Ludovic al XIX-lea*.

1961 Edițiile a V-a și a VI-a (definitivă) a romanului *Enigma Otiliei*. Versiunea germană a romanului *Rötsel um Otilie*, Berlin, Buchverlag der Morgen. Prefața la volumul M. Sadoveanu, *Romane și povestiri istorice*. Profesor onorific la Facultatea de Filologie din București, ține prelegeri despre *Alexandrescu*, *Alecsandri*, *Eminescu* și *Creangă*.

G. Călinescu

1962 Monografia Gr. M. Alexandrescu (*Viața și opera*). Traducerea polo-neză a romanului *Scrinul negru*; traducerea romanului *Enigma Otiliei* în lituană. Scurtă călătorie în Franța. *Istoria literaturii române*, vol. I, macheta.

1963 Volumul de poezii *Lauda lucrurilor*. Îngrijește ediția bilingvă (franco-română) a volumului *Opere de I. Creangă*.

15—18 septembrie. Călătorie în Italia cu prilejul comemorării lui Pico della Mirandola.

1964 Șef de catedră onorific la Facultatea de Filologie din București. Volumul *Cronicile optimistului*, cuprinzând articole publicate în *Adevărul literar și artistic*, *Vremea*, *Tribuna poporului*, *Lumea*, *Contemporanul*. Ediția a IV-a revăzută a *Vieții* lui Mihai Eminescu. O nouă ediție din *Opere de I. Creangă*. *Enigma Otiliei* în limba maghiară. Premiul de Stat pentru întreaga activitate literară. Piesa *Ludovic al XIX-lea*, tipărită în revista *Teatrul*. Se joacă la Iași *Tragedia regelui Otakar* și a prințului *Dalibor*. Se internează la sanatoriul *Otopeni*.

1965 Studiul monografic *Vasile Alecsandri și primul volum din seria Opere (Cartea nunții)*.

12 martie. Încetează din viață.

Cornelia ȘTEFĂNESCU

I

Într-o seară de la începutul lui iulie 1909, cu puțin înainte de orele zece, un tânăr de vreo optsprezece ani, îmbrăcat în uniformă de licean, intra în strada Antim, venind dinspre strada Sfinții Apostoli cu un soi de valiză în mână, nu prea mare, dar desigur foarte grea, fiindcă, obosit, o trecea des dintr-o mină într-alta. Strada era pustie și întunecată și, în ciuda verii, în urma unor ploii generale, răcoroasă și foșnitoare ca o pădure. Într-adevăr, toate curțile și mai ales ograda bisericii erau pline de copaci bătrâni, ca de altfel îndeobște curțile marelui sat ce era atunci Capitala. Vântul scutura, după popasuri egale, coamele pomilor, făcând un tumult nevăzut, și numai întunecarea și reaprinderea unui lan de stele dădea trecătorului bănuiala că mari vârfuri de arbori se mișcau pe cer. Tânărul mergea atent de-a lungul zidurilor, scrutând, acolo unde lumina slabă a felinarelor îngăduia, numerele caselor. Uniforma neagră îi era strânsă bine pe talie, ca un veșmânt militar, iar gulerul tare și foarte înalt și șapca umflată îi dădeau un aer bărbătesc și elegant. Fața îi era însă juvenilă și prelungă, aproape feminină din pricina șuvițelor mari de păr ce-i cădeau de sub șapcă, dar culoarea măslinie a obrazului și tăietura elinică a nasului

corectau printr-o notă voluntară întâia impresie. Din chipul dezorientat cum trecea de pe un trotuar pe altul în căutarea unui anume număr, se vedea că nu cunoștea casa pe care o căuta. Strada era pustie și lumea părea adormită, fiindcă lămpile de prin case erau stinse sau ascunse în mari globuri de sticlă mată, ca sa nu

dea căldură. În această obscuritate, strada avea un aspect bizar. Nici o casă nu era prea înaltă și aproape nici una nu avea cat superior. Însă varietatea cea mai neprevăzută a arhitecturii (operă îndeobște a zidarilor italieni), mărimea neobișnuită a ferestrelor, în raport cu forma scundă a clădirilor, ciubucăria, ridiculă prin grandoare, amestecul de frontoane grecești și chiar ogive, făcute însă din var și lemn vopsit, umezeala, care dezghioca varul, și uscăciunea, care umfla lemnăria, făceau din strada bucureșteană o caricatură în moloz a unei străzi italiice. În apropierea mănăstirii și peste drum de ea, o casă cu ferestre înalte era încă luminată. În fața ei staționa o trăsură luxoasă cu doi cai albi, înăuntru căreia dormea, cu capul în piept și cu hățurile în mină, un birjar gros, înfășurat în tipicul veșmânt lung și încrețit de catifea. Tânărul ajunsese cu greaua lui valiză în chip de balercă în dreptul ei și, după oarecare examen, se opri lăsând o clipă jos povara. Casa avea un singur cat, așezat pe un parter scund, ale cărui geamuri pătrate erau acoperite cu hârtie translucidă, imitând un vitraliu de catedrală. Partea de sus privea spre stradă, cu patru ferestre de o înălțime absurdă, formând în vârful lor câte o rozetă gotică, deși deasupra lor zidăria scotea tot atâtea mici frontoane clasice, sprijinite pe câte două mensole. La fațadă, acoperișul cădea cu o streășină lată, rezemându-se pe mensole despărțite de casetoane, totul în cel mai antic stil, dar mensole, frontoane și casetoane erau vopsite cu un ulei cafeniu. Zidăria era crăpată și scorjită în foarte multe locuri, și din crăpăturile dintre fațada casei și trotuar ieșeau îndrăzneț buruienile. Un grilaj înalt și greoi de fier, ruginit și căzut puțin pe spate, dovedea, pe dreapta, existența unei curți, în care se zărea prin întuneric atâtea frunziș și atâtea trunchiuri, încât întinderea ei, deocamdată, nu se putea calcula, impresia trecătorului fiind totuși de pădure fără fund. Grilajul avusese o poartă mare cu două aripi, legată acum cu un lanț. O porțiță mai mică numai era deschisă, și pe aceea, luându-și sacul în mână, intră tânărul, după oarecare chibzuială. Ajungând în fața ușii de la intrare, el se codi să urce cele două trepte de piatră și porni spre fundul curții spre a vedea dacă putea da de cineva în odăile de serviciu. Acolo putu să-și dea seama că partea de din dos a casei avea o înălțime mai mare decât a restului, parter și cat formând două coridoare suprapuse, cu geamlâc. Numai în catul de sus o lampă cu petrol ardea, restul mocnea în întuneric. Tânărul se întoarse spre intrarea din față și medită un mijloc de a-și vesti prezența. Însă nu văzu prin apropiere nici o sonerie, și a bate în ușă i se păru, cum era și natural, o absurditate. Într-adevăr, ușa, de forma unei enorme ferestre gotice de lemn umflat și descleiat de căldură sau ploaie și bubos de vopsea cafenie, se întindea de la cele două trepte de piatră, tocite în modul convexității, până aproape sub streășină. Nici o perdea nu acoperea ochiurile de geam, pline de un praf străvechi, pe care se vedeau bine urmele picăturilor de ploaie și ale melcilor fără casă. Neavând alt chip de ales, tânărul apăsă clanța moale și dădu să tragă ușa. Dar spre spaima lui, ușa cea uriașă se mișcă aproape de la sine, căzând spre el cu un scârțâit îngrozitor. Intimidat, așteptă ca lumea din casă, intrigată de zgomot, să năvălească jos, dar nu se întâmplă nimic. Tânărul intră atunci, încercând să închidă cât mai bine infernala ușă, și abia înăuntru făcu uimitoarea descoperire că mânerul de os al unui probabil clopoțel interior atârna în sală. Dar nu îndrăzni să sune numaidecât, într-atât

Îl miră anti-camera. Ea era de o înălțime considerabilă, ocupând spațiul celor două caturi laolaltă. O scară de lemn cu două suișuri laterale forma un soi de piramidă, în vârful căreia un Hermes de ipsos, destul de grațios, o copie după un model clasic, dar

vopsit detestabil cu vopsea cafenie, ținea în locul caduceului o lampă cu petrol cu glob de sticlă în chipul unui astru. Lampa era stinsă, în schimb o altă lampă plină de ciucuri de cristal, atârnată de înaltul tavan, lumina tulbure încăperea. Ceea ce ar fi surprins aici ochiul unui estet era intenția de a executa grandiosul clasic în materiale atât de nepotrivite. Pereții, care, spre a corespunde intenției clasice a scării de lemn, ale cărei capete de jos erau sprijinite pe doi copii de stejar, adulterări donatelliene, ar fi trebuit să fie de marmură sau cel puțin de ștuc, erau grosolan tencuiți și zugrăviți cu șablonul și cu mâna, imitând picturile pompeiene, și îndeosebi porfirul, prin naive stropituri verzi și roșii. Însă sistemul de perspective și festoane în loc să fie tratat pe întregul câmp al anticamerei, printr-o optică falsă de zugrav, era tăiat în două secțiuni corespunzând fiecărui cat, indicând astfel în chip supărător lipsa de coeziune a planurilor. În sfârșit, tavanul imita prin zugrăveli casetoanele unui plafon roman. Acest sistem de decorație, precum și crăpăturile lungi și neregulate ale pereților dădeau încăperii un aer de ruină și răceală. Tânărul, hotărându-se în fine, trase de mânerul clopoțelului. Atunci un fel de schelălăit metalic răsună de sus ca niște spații mari și goale cu ecou rău. Trecu un timp chinuitor pentru necunoscutul de jos, apoi scara începu să scârțâie ca apăsată de o greutate extraordinară și cu o iritantă încetineală. Când provocatorul acestor grozave pârâituri fu jos, tânărul văzu mirat un omuleț subțire și puțin încovoiat. Capul îi era atins de o calviție totală, și fața părea aproape spână și, din cauza aceasta, pătrată. Buzele îi erau întoarse în afară și galbene de prea mult fumat, acoperind numai doi dinți vizibili, ca niște așchii de os. Omul, a cărui vârstă desigur înaintată rămânea totuși incertă, zâmbea cu cei doi dinți, clipind rar și moale, întocmai ca bufnițele supărate de o lumină bruscă, dar privind întrebător și vădit contrariat.

— Unchiul Costache? îndrăzni să deschidă gura tânărul, pe urmă, intimidat, refăcu întrebarea: Aici șade domnul Constantin Giurgiuveanu?

Bătrânul clipi din ochi, ca și când n-ar fi înțeles întrebarea, mișcă buzele, dar nu răspunse nimic.

— Eu sunt Felix, adăugă tânărul, uimit de această primire, nepotul dumnealui.

Omul spân păru tot așa de plictisit de întrebare, clipi de câteva ori din ochi, bolborosi ceva, apoi cu un glas neașteptat de răgușit, aproape șoptit, duhnind a tutun, răspunse repede:

— Nu-nu-nu știu... nu-nu stă nimeni aici, nu cunosc...

Buimăcit, tânărul stătu locului nemișcat, așteptând o revenire asupra tăgădei. Dar bătrânul, după ce-l privi clipind, cu acea deferență hotărâtă cu care îndemni pe un individ să plece, zise din fundul gâtlejului: "Bună seara!" și porni iarăși, în scârțâituri îngrozitoare, pe scară. Tânărul puse mâna automatic pe mânerul valizei și ieși amețit pe ușa gotică și apoi pe poarta ruginită, trecu prin fața muscalului, care sforăia mereu, și porni dezorientat înainte.

Uimirea liceanului va părea nu se poate mai îndreptățită, dacă vom ști cine era. Se numea Felix Sima și sosise cu o oră mai înainte în București, venind din Iași, unde fusese elev în clasa a VIII-a a Liceului Internat. Sfârșise liceul, trecând examenul de capacitate, și acum venea în București la tutorele său, Costache Giurgiuveanu. Acest Giurgiuveanu, căruia

obișnuia din familie a-i zice “unchiul”, era cumnat al tatălui său care murise de un an. Doctorul Iosif Sima, fost medic militar, apoi demisionat, nu mai avea de mult rude apropiate de sânge. Singura lui soră, soția lui Costache Giurgiuveanu, cel căutat, murise și ea de mult. Vădov el însuși de vreo zece ani, doctorul își ținuse băiatul mai mult în pensionate și în

internate. După o lungă boală plictisitoare, se stinse și el, cu satisfacția că copilul e mare și cu viitorul oarecum asigurat. În afară de un oarecare depozit în bani, doctorul lăsa lui Felix o casă cam veche dar solidă și rentabilă în strada Lăpușneanu. Pentru administrarea acestor bunuri, fusese indicat ca tutore “unchiul Costache”, cumnatu-său. De un an de zile, Giurgiuveanu reprezenta pe Felix în raporturile cu școala, plătea taxele, semna în calitate de corespondent, iar Felix, la rândul lui, îi trimitea știri despre el. De altfel, relațiile acestea nu erau deloc pricinuite de simpla întâmplare a tutelei: “unchiul Costache” și “verișoara Otilia”, care trecea în genere drept fata lui Costache, fuseseră totdeauna numele cele mai pomenite din casa doctorului Sima și socotite ca simbol al rudeniei apropiate.

Felix nu văzuse pe Costache Giurgiuveanu decât cu mulți ani în urmă, ca copil, și tot atunci o cunoscuse și pe Otilia, care era o simplă fetiță. Dar în fiecare an scria la sărbătorile consacrate și în alte câteva împrejurări “unchiului Costache”, întrebând ce mai face “verișoara Otilia”, iar Otilia scria “unchiului Iosif”, întrebând ce mai face “vărul Felix”. Tânărul fiu al doctorului și Otilia erau astfel în chip oficial intimi prin corespondență și desigur că, dacă s-ar fi întâlnit, n-ar fi putut decât să continue și oral stilul familiar din scrisori. Zăpăceala lui Felix era dar explicabilă. Numărul casei îl cunoștea infailibil, iar în casă locuiau “unchiul Costache” și “verișoara Otilia”. Rămăsese hotărât, în urma unei corespondențe pe care o ținea, nu-i vorba, cu Otilia, că, îndată ce va termina liceul, va veni la București, în vederea continuării studiilor, urmând să locuiască la unchiul-tutor în strada An-tim. Îl vestise la vreme printr-o scrisoare, și acum îi era dat să primească acest răspuns ciudat. Felix își cercetă bine memoria, spre a vedea dacă nu cumva are o lipsă, dar lucrul era cu neputință. Acela era numărul. Căută mai departe vreun bis și se gândi la posibilitatea ca în curtea unchiului să fie mai mulți locatari. Știa însă bine că Giurgiuveanu era proprietar și nu închiria, și un chiriaș, de altminteri, ar fi știut la cine stă. Mai mult muncit de ciudățenia acestei întâmplări decât de problema petrecerii nopții în necunoscut, Felix mergea în neștire înspre strada Arionoaei, când, deodată, o imagine i se fixă în minte. Pe un carton mic, o fotografie-vizit în tonalitate cafenie spălăcită înfățișa un om cu capul aproape depilat, cu ochii foarte proeminenți și cu buze groase, cu numai câteva fire negre rare în loc de mustăți. Această fotografie, care se afla pe biroul tatălui său, îi deștepta în minte, nu știa de ce, ideea unui hoț de copii mici. Însă era sigur că fotografia reprezenta pe unchiul Costache. Omulețul de pe scara scârțâitoare, mult mai bătrân, era aidoma moralmente cu unchiul din fotografie. Un fior necunoscut de experiență rea trecu prin sufletul candid al lui Felix: Să nu vrea să-l primească “unchiul”? Dar de ce? Desigur că nu a lămurit bine.

Poate scrisoarea n-a sosit și nu se așteptau să vină așa târziu, noaptea. Totuși, spusese răspicat: “Eu sunt Felix!” Cu îndoiala în suflet, însă hotărât, tânărul se întoarse înapoi și, după o scurtă codire, intră din nou în curte și în anticameră și trase de blestematul clopoțel, care răsună pe sus ca un vas de sticlă sfărâmat pe podele. După o așteptare chinuitoare, scara începu să scârțâie greu, și bătrânul spân apăru din nou cu ochii mirați.

—Ce e? întrebă el în șoaptă, ca și când nu l-ar fi văzut pe băiat.

Glasul acestuia pieri de emoție, și inima-i zvâcni cu violență în piept. Încercă să-și adune puterile, când o voce cristalină se auzi de sus:

— Dar, papa, e Felix!

Felix privi spre capătul scării ca spre un cer deschis și văzu în apropierea lui Hermes cel vopsit cafeniu un cap prelung și tânăr de față, încărcat cu bucle, căzând până pe umeri. Atunci bătrânul, ca și când totul s-ar fi petrecut în modul cel mai firesc, fără nici o lămurire asupra atitudinii dinainte, clipind molatic din ochi, cu aceeași duhoare de tutun și cu același glas fără acustică, zise lui Felix Sima:

— Ia-ți geamantanul și vino sus!

Urcară amândoi pe scara pârâitoare și se găsiră într-un soi de antreu pe care tânărul nu avu răgaz să-l examineze, rămânând totuși cu sentimentul că mobilele erau toate acoperite cu niște cămăși de materie fumurie. Fata, subțiratică, îmbrăcată într-o rochie foarte largă pe poale, dar strânsă tare la mijloc și cu o mare coleretă de dantelă pe umeri, îi întinse cu franchețe un braț gol și delicat. Felix îi strânse mâna și avu o clipă impulsivitatea de a i-o săruta, însă fata i-o trase cu mult înainte de a lua o deciziune și i-o trecu sub brațul stâng.

— Ce bine-mi pare, ce bine-mi pare, zise ea volubil, că ai venit. Eu sunt Otilia. Apoi, părându-i-se că tânărul nu reacționează destul de

călduros, întrebă, întorcând adânc fața spre el: — Oare nu-ți pare bine?

— Ba da! răspunse sfios Felix, contrariat că nu vine nimeni să-i ia valiza din mină.

Conduc de Otilia și urmat de bătrân, Felix intră într-o odaie foarte înaltă, încărcată de un fum des și înțepător de tutun ca o covertă de vapor pe Marea Nordului. În mijlocul ei, la o masă rotundă prevăzută cu o mare lampă de petrol cu glob de sticlă mată, se aflau, în fața unui joc de table, trei persoane care la deschiderea ușii ridicară capul în felurite grade de curiozitate. Erau două femei și un bărbat. Bătrânul merse și ocupă scaunul rămas gol lângă ceilalți, în vreme ce Otilia conduse pe Felix de-a dreptul la masă, prezentându-l.

— E Felix, zise ea oprindu-se în fața bărbatului care tocmai aruncase zarurile.

Acesta ridică numaidecât capul și întinse repede mâna. Era un om cam de vreo cincizeci de ani, oarecum voluminos, totuși evitând impresia de exces, cărnos la față și rumen ca un negustor, însă elegant prin finețea pielii și tăietura englezească a mustății cărunte. Părul rar dar bine ales într-o cărare care mergea din mijlocul frunții până la ceafă, lanțul greu de aur cu breloc la vestă, hainele de stofă fină, parfumul discret în care intra și o nuanță de tabac, toate acestea reparau cu desăvârșire, în apropiere, neajunsurile vârstei și ale corpolenței.

— Pascalopol, se recomandă el cu o ceremonie care trăda creșterea lui aleasă, reținând ceva mai mult mâna tânărului într-a sa, spre a-l examina. Îl privi fără excesivă cordialitate, chiar cu oarecare umbră de ironie îndepărtată, însă cu o politețe grabnică, respectuoasă:

— Va să zică dumneata ești Felix de care ne-a vorbit atâta domnișoara Otilia!

— Este băiatul doctorului Sima de la Iași, completă în șoaptă bătrânul, frecându-și mâinile, cu un râs prostesc. —

— Da, da, da! adăugă Pascalopol, părând a căuta în memorie și, cu un zâmbet grațios, care îi descoperi o dantură bine reparată, abandonă ușor mâna tânărului.

Otilia opri pe Felix în fața femeii mai mature. Era o doamnă cam de aceeași vârstă cu

Pascalopol, însă cu părul negru pieptănat bine într-o coafură japoneză. Fața îi era gălbicioasă, gura cu buzele subțiri, acre, nasul încovoiat și acut, obrații brăzdați de câteva cute mari, acuzând o slăbire bruscă. Ochii îi erau bulbucați, ca și aceia ai bătrânului, cu care semăna puțin, și avea de altfel aceeași mișcare moale a pleoapelor. Era îmbrăcată cu bluză de mătase neagră cu numeroase cerculețe, strânsă la gât cu o mare agrafă de os

și sugrumată la mijloc cu un cordon de piele, în care se vedea, prinsă de un lăntișor, urechea unui ceșuleț de aur. Doamna care juca table cu Pascalopol, în vreme ce ceilalți priveau, ridică o față scrutătoare și examinează din cap până în picioare pe Felix, ridicându-și în același timp cu multă demnitate mâna spre a-i fi sărutată.

— Hm! spuse ea arțagos și cu un glas răgușit, însă forte. Dar ești flăcău în lege!

— Intră la Universitate, Aglae, lămuri bătrânul, cu același supărător glas stins, însoțit de râsul fără rost.

— Da?! se miră sumbru doamna și-și continuă jocul cu Pascalopol.

— E tanti Aglae, sora lui papa, explică Otilia lui Felix, văzându-l cam nedumerit.

— De unde să mă cunoască? întrebă Aglae. Când a murit mă-sa, era numai atât. De atunci nu l-am mai văzut. Tu ți-l amintești, Aurico?

Rușinat de bruschețea expresiunii “mă-sa” și de familiaritatea cu care oameni aproape străini vorbeau de familia lui, Felix privi sfios la aceea pe care o chemau Aurica. Era o fată cam de treizeci de ani, cu ochii proeminenți ca și ai Aglaei, cu fața prelungă, sfârșind într-o bărbie ca un ac, cu tâmpole mari încercuite de două șiruri de cozi împletite. Ședea cu coatele pe masă și cu capul între palme, privind jocul celor doi. La apropierea lui Felix, ridică ochii fixând cu avidă curiozitate pe tânăr și întinzându-i la buze o mână arcuită.

— E verișoara Aurelia, comentă Otilia!

Lui Felix numele acestea îi erau vag cunoscute, dar nu-și amintea să mai fi văzut vreodată persoanele. Îl supăra de altfel grozav ridicola valiză, pe care o trecuse în mâna stângă, neavând răgazul s-o așeze undeva. Otilia, sfârșind prezentarea, părăsi brațul lui Felix și se rezemă de scaunul lui Pascalopol, întrebând:

— Cum merge?

— Prost, domnișoară Otilia! zise acesta, întorcând un cap galeș spre speteaza scaunului său.

Rămas singur, Felix căută o scăpare din această ciudată situație și se retrase spre fundul odăii, unde, în semiobscuritate, se zărea o canapea de pluș roșu. Văzându-se uitat de toți, își lăsă în sfârșit valiza jos și se așeză. O tuse apropiată îl făcu să tresară speriat. Abia atunci observă că în apropierea sa, la o măsură, se mai afla un om. Un bărbat în vârstă, cu papuci verzi în picioare și cu o broboadă pe umeri mișca mâinile asupra mesei, țintind atent. Avea mustăți pleoștite și un mic smoc de barbă. Individul ridică asupra lui Felix niște ochi grozav de spălăciți și-i lăsă apoi asupra măsuței, fără să scoată o vorbă. Abia după ce se mai adaptă obscurității, Felix constată cu surprindere că domnul cu broboadă broda cu lână de felurite colori o bucată de etamină întinsă pe un mic gherghef.

— Proaste zaruri! bombăni Aglae. Apoi, după o pauză: Dar, Costache, la cine o să stea “băiatul”?

— La noi! explică Otilia.

Ședea acum cu o coapsă pe marginea fotoliului bătrânului, jucându-si ca o pendulă

picioarul, în vreme ce cu mâna stângă îmbrățișase capul vădit mulțumit al aceluia.

— Așa?! se miră Aglae. N-am știut: faci azil de orfani.

— Dar Felix are venitul lui, protestă Otilia, nu-i așa, papa?

— A-a-are! bolborosi moș Costache, privind ca un protejat în ochii Otiliei, care îi scutura un fulg de pe haină.

— Atuncea faceți pensiuine, continuă implacabil Aglae. O să aibă Otilia cu cine se distra, ce zici, Pascalopol?

Pascalopol își mușcă puțin buza de sus, cam schimbat la față, dar, lovind zarurile, răspunse conciliant:

— Așa ești dumneata, cocoană Aglae, malițioasă.

Otilia sărise acum de pe scaunul lui moș Costache pe acela al lui Pascalopol, pendulându-și și aici picioarul. Această prezență avu efecte tonice asupra jucătorului, fiindcă începu să manevreze cu mai multă vigoare. După câteva mutări repezi își retrase mâinile, notificând c-un râs sonor de om gras:

— Încă o linie!

În vreme ce Aglae reîntocmea jocul, Pascalopol contempla pe Otilia. Aceasta îi potrivea acul cu perlă din cravată, îi scutura ușor umerii, privindu-l cu o grațioasă maternitate, mereu atârnată pe marginea scaunului. Deodată, privind spre mâinile albe și încărcate de inele ale lui Pascalopol, se entuziasmă:

— Vai, ce inel frumos! Nu l-am mai văzut.

Inelul în chestiune era petrecut pe degetul mic al mâinii stângi, cam spre vârful lui, deși degetul era destul de fin. S-ar fi părut că bijuteria nu era pe măsura proprietarului și era pusă acolo numai spre păstrare. Era un inel simplu, însă un foarte frumos safir încadrat într-un număr de mici perle, ca un miez de floare între corole, și apoi elegant strâns în câteva foi de aur. Pascalopol îl scoase cu o grabă extraordinară și-l întinse Otiliei, rugându-o cu toată afecțiunea teatrală pe care un om matur e în stare s-o pună în glas:

— Te rog să-l iei!

Otilia îl așeză pe inelarul mâinii drepte și, ridicându-și brațul subțire în dreptul lămpii, zise exaltată:

— E superb!

Apoi trecu lângă bătrân, sub ochii căruia îl puse îmbră-țișându-i umărul cu mâna stingă.

— Nu e așa, papa?

Bătrânul îl privi avid cu ochii lui bulbucăți, și din buzele sale groase emise invitația șoptită:

— Ia-! Ți-l dă ție.

Prin ochii Aglaei și ai Aurichii trecură fulgere scurte.

— Nu ți-e rușine, Costache, lăsați omului inelul. Poate e vreo amintire.

În loc de orice protest, Otilia întinse inelul lui Pascalopol. Acesta însă îi prinse mâna.

— Te rog să-l iei. Pentru dumneata l-am și adus, dar am uitat. Mi-ai vorbit de safir ca de un port-bonheur al dumitale.

Zicând acestea, Pascalopol îi strecură inelul în deget și, ținându-i brațul, i-l sărută în apropiere de cot.

— Ascultă, Pascalopol, izbucni Aglae iritată, joci, sau nu joci? Văd că te zbunguești cu fetele. Simioane, strigă ea, aruncând ochii spre fundul odăii, tu ce faci acolo? De ce nu te

duci să te culci?

Omul cu broboadă și mic barbișon, care broda și scruta din când în când pe Felix, scoase un scurt mormăit.

Zarurile începură din nou să cadă.

Părăsit de toți, obosit, Felix examina mediul în care căzuse;

Otilia îl surprinsese de la început și n-ar fi putut spune ce sentiment nutrea față de dânsa, dar simțea că are încredere în ea. Fata părea să aibă optsprezece-nouăsprezece ani. Fața măslinie, cu nasul mic și ochii foarte albaștri, arăta și mai copilăroasă între multele bucle și gulerul de dantelă, însă în trupul subțiratic, cu oase delicate de ogar, de un stil perfect, fără acea slăbiciune suptă și pătrată a Aureliei, era o mare libertate de mișcări, o stăpânire desăvârșită de femeie. Moș Costache o sorbea umilit din ochi și râdea din toată fața lui spână când fata îl prindea în brațele ei lungi. Fata avea, era limpede, toată inițiativa, și Costache era un simplu satelit al voinței ei. Însă Otilia nu făcea nici un gest care să pară îndrăzneț, nu scotea nici o vorbă nechibzuită. Totuși, pe Felix, familiaritatea ei, oricât de copilărească, cu Pascalopol îl nemulțumi. Lui Felix, apariția Otiliei îi dădu un sentiment

inedit, de mult presimțit. Nu avusese până acum nici o intimitate cu vreo femeie. Mamă-sa murise de mult, de când el era în școala primară, și nu avea atunci destulă complicație sufletească spre a o cunoaște mai de aproape. Ea era o fire bolnăvicioasă și iritabilă și stătea mai toată vremea întinsă pe

o canapea într-o odaie, citind câte o carte, strigând și poruncind slugilor prin ușa întredeschisă. Cu multe săptămâni înainte de a muri, ea dispăruse de acasă, și Felix înțelegea acum că doctorul Sima, tată-său, o internase în vreun sanatoriu. Doctorul mânca la masă împreună cu copilul, sumbru, fără să scoată o vorbă, mângâind numai la plecare băiatul pe păr și întrebându-l dacă e bine și n-are nevoie de ceva. Într-o seară, doctorul Sima, după o lipsă de o zi întreagă, în care slugile se purtară față de Felix cu o ciudată stimă compătimitoare, veni palid și obosit, îmbrăcat în negru. Îl chemă grav pe Felix, îi cuprinse amândouă mâinile într-ale sale și-i vorbi astfel:

— Felix, ești destul de mare și de cuminte ca să-ți spun o imensă veste tristă: mama ta n-are să mai vie niciodată acasă, mama ta s-a prăpădit.

Doctorul îngălbeni și mai tare la solemnitatea propriilor lui cuvinte și strânse puternic mâinile copilului, spre a-i ocroti izbucnirea. Dar vestea era prea tare pentru experiența sufletească a lui Felix. El înțelese doar atât, că ceva foarte neobișnuit se petrece în casă, și lăsă capul în jos. Doctorul continuă:

— Măine, când te duci la școală, spune domnului institutor că n-ai să mai vii. Vei merge într-un pensionat.

Toată noaptea, Felix fu chinat de o agitație nemaiavută, care-i sfărâmă somnul. Nu era nici durere propriu-zisă, nici frică, ci acel zbucium al necunoscutului pe care-l ai în noaptea dinaintea plecării pentru totdeauna într-o țară îndepărtată.

A doua zi intră în clasă cu mâna îndoliată și se așeză în bancă cu pelerina pe el, în așteptarea numai a institutorului.

— A murit mama mea, explică el colegului de bancă, intrigat.

— A murit mama ta? se miră acela ca de un eveniment onorabil.

— Da.

— Lui Sima i-a murit mama lui! strigă pițigăiat colegul către clasă. Copiii se strânseseră în

jurul lui Felix, privindu-l cu mare

curiozitate. — Și acuma nu mai vii la școală?

— Nu.

Copiii erau prea mici, ca să încerce vreun sentiment de compătimire. Ei erau doar izbiți de acest privilegiu al lui Felix de a nu mai veni la școală. Când intră institutorul, un om de treabă, stors la față, care-și ridica mereu pantalonii prea lungi, copiii îl lămuriră neîntrebați.

— Domnule, lui Sima i-a murit mama lui! Institutorul își împreună mâinile sincer emoționat și se apropie de banca lui Felix, în vreme ce copiii, în loc să se ducă la locul lor, făcuseră cerc în jurul băncii eroului.

— Ce spui?! Bietul băiat! Ce nenorocire! Și acum nu mai vii la noi?

— Nu.

— Îmi pare foarte rău. Ce nenorocire!

Lui Sima, privirile acestea respectuoase ale tuturor îi alterară sentimentul de tristețe, care sta nelămurit în adânc, și îl prefăcu într-un soi de mândrie de a fi obiectul de atenție al lumii. Institutorul îl mângâie.

— Poate că te așteaptă tatăl tău. Să-i spui domnului doctor Sima că regret foarte mult. Așa, drăguță! Și institutorul

întinse mâna lui Felix și-l conduse cu atenție la ușă, cum conduci un paralizic. Copiii urmăriră pe Felix cu o admirație nemaipomenită, fără umbră de durere. Felix însuși îi privi mut, atât de cuprins de noutatea situației lui, încât acest sentiment nu avea nici un nume.

Abia cu câțiva ani mai târziu, văzând pe alți colegi trecând pe drum cu mamele lor, Felix începu să mediteze asupra sentimentului care nu se născuse, fiind întrerupt la o vârstă nepăsătoare. Cu fotografia mamei sale înainte, el încercă să reconstruiască un sentiment pierdut, interpretând vechi amintiri: din păcate, era prea târziu. Fotografia rămânea a unei ființe îndepărtate, pe care abia o cunoscuse.

La internat colegii nu vorbeau despre femei decât cu râsete indecente și cu mister, iar slugile, singurele ființe de gen feminin pe care le întâlnea pe aproape, aveau vorba mușcătoare și luătoare în răs. Pentru întâia oară Felix era prins de braț cu atâta familiaritate de o fată și pentru întâia oară, luând act de izbucnirea unei simțiri până atunci latente, încercă și acul geloziei, văzând cum Otilia generalizează tratamentul.

Zarurile zornăiau pe masă între cele patru capete strânse în jurul luminii de lampă. Jucătorii emiteau numai scurte exclamații tehnice, moș Costache râdea doar în favoarea câștigătorului, iar Aurica privea nemișcată cu fața între palme, aruncând câte o ochire și la Felix. În fața bătrânului se afla o chesă de tutun, din care acesta apuca mereu, făcând țigări de mână, pe care le lipea scoțând foarte tare limba afară și bulbucându-și și mai rău ochii. Fabricatele le strângea apoi într-o mare cutie de tablă. Pe masă se mai vedeau la o parte un morman de cărți de joc, de unde se putea deduce că tablele reprezentau doar o distracție trecătoare, de antrenament. Trecuseră peste două ore de încordare monotonă de când Felix fusese uitat acolo și nimeni nu se mișca de la masă. Într-un târziu, Pascalopol lovi zarurile definitiv în semn de încheiere și se lăsă, respirând tare, pe speteaza scaunului.

— Cocoană Aglae, eu zic să trecem la cărți!

Aglae luă un pachet de cărți, în vreme ce Costache se ridicase și cu grijă minuțioasă

strânsese jocul de table și-l pusese deoparte, le mestecă și le depuse în mijloc, în scopul de a fi tăiate.

— Cine joacă? întrebă ea.

Aurelia făcu un semn de participare cu capul. Aglae se făcu că scotocește într-o pungă de satin, că dibuie pe masă, și-n cele din urmă spuse speriată:

— Comedie! dar nu mai am nici un ban. Costache, n-ai tu câțiva franci, să nu mai mă duc până acasă? Costache se arătă înspăimântat și se apăra bolborosind:

— N-n-n-n-am!

Pascalopol puse în evidență un gros portmoneu de marochin roșu, din care luă patru piese mari de argint de câte cinci lei.

— Cooană Aglae, îmi pare rău!

Aglae păru a fi muncită de o scurtă repulsie, apoi se dădu învinsă.

— Bine, ne socotim noi la sfârșit.

În vreme ce Aglae împărțea cărțile celor patru jucători (ea, Aurica, Costache și Pascalopol), Pascalopol scosese o țigare și o înfipsese cu un capăt într-un țigaret de chihlimbar gros. Otilia trase un chibrit pe grătarul unei chibritelnițe și îi aprinse țigara. Aglae vru și ea una, însă numai de la Pascalopol, care i-o oferă cu obișnuita grabă; Costache se mulțumi cu un noduros fabricat propriu. Chiar și Otilia, rugată din ochi de Pascalopol, își luă o țigare și trase din ea așezându-se pe marginea scaunului musafirului. Centrul odăii se umplu din

nou de fum proaspăt, gros, care, trecând din lumină în umbră, semăna cu norii repezi ai unei furtuni. Cei patru începură să joace, scoțând scurte exclamații, necunoscute lui Felix, care nu știa nici un joc. Situația i se părea tânărului fără scăpare. Dacă ar fi fost un simplu invitat, ar fi dat bună seara și ar fi fugit. Dar era "acasă". Era obosit și pica de somn. Jucând tăcută și trăgând cu prudență cărțile, Aurelia îl ochea din când în când. Deodată zise:

— Otilio, poate lui domnul Felix îi e foame!

Otilia sări de pe scaunul lui Pascalopol.

— Vai, cum l-am uitat! Ce zăpăcită sunt!

Venind lângă Felix, îl întrebă și ea:

— Ti-e foame, nu-i așa?

Felix tăgădui cu capul, dar Otilia, răspunzând singură la întrebare cu un "firește că ți-e foame!", se repezi ca vântul pe

o ușă. Se auziră izbituri de dulapuri, ciocnituri de farfurii și Otilia reapăru în curând cu o farfurie pe care se aflau două prăjituri de casă.

— N-am decât asta acum, dar trebuie să mănânci.

Spre a se încredința de supunerea tânărului, Otilia se așeză pe canapea foarte aproape de el și-i întinse cu mâna, ca unui copil, una din prăjituri. Felix o luă intimidat și începu s-o mănânce încet, sub ochii Otiliei, care aștepta. Într-adevăr, îi era foame. Otilia nu slăbi vigilența până ce nu sfârși prăjitura, apoi i-o întinse și pe cealaltă.

Cu brațul stâng trecut repede pe după brațul drept, aștepta și părea foarte mulțumită.

— Cum te simți la noi? întrebă ea drept încheiere.

În alte împrejurări, Felix ar fi întreat-o dacă ea n-avea obiceiul să doarmă noaptea, dar acum era atât de buimăcit, încât zise numai:

— Bine!

Satisfăcută de răspuns, Otilia îl părăsi și trecu din nou în spatele bătrânului, în cărțile căruia privi îmbrățișându-i gâtul. Apoi trecu și în spatele lui Pascalopol.

— Cine câștigă?

— Aglae, șopti Costache.

Într-adevăr, Aglae, care juca foarte serioasă, începuse să-și reducă datoria față de Pascalopol. Ea privea din când în când și în cărțile Aureliei, și câteodată trăgea de la ea câte o carte și-o zvârlea jos.

— Aurico, nu ești atentă deloc!

Când Otilia supraveghea pe Felix, Pascalopol aruncase ochii spre ei. Acum îl întrebă, fără să ridice ochii din cărți:

— Domnule Felix, am uitat să te-ntreb, ce-ai de gând să urmezi la Universitate?

— Aș vrea să urmez medicina.

— Firește, fiu de doctor, te-nțeleg. Foarte frumos. Aglae păru foarte excitată de acest nevinovat dialog.

— Doctor, meserie nesigură, să umbli după clienți!

— Un doctor bun, muncitor câștigă foarte bine azi, observă cu voce mângâietoare Pascalopol.

— Nu-i așa? se interesă deodată Otilia.

— Pentru asta trebuie sa ai cap, nu glumă! adause rece Aglae, ca și când era vădit că asta lipsea lui Felix.

— Nu mă-ndoiesc, zise Pascalopol, de inteligența domnului Felix.

— Medicina cere ani mulți, urma Aglae, trântind cu ciudă o carte, cheltuială, întreținere. Un orfan trebuie să-și facă acolo repede o carieră, să nu cadă pe capul altuia.

Tonul cu care fu pronunțat cuvântul “orfan” și chiar cuvântul însuși pe care nu-l mai folosise nimeni, în legătură cu el, jigniră profund pe Felix.

— Vai, ce spui, tanti Aglae, dar Felix nu cade pe capul nimănui, reproșă Otilia. Aglae nu se dădu bătută.

— Vreau să spun că e moda acum cu Universitatea. De ce să meargă la Universitate? Are un venit, să-și găsească o slujbă acolo, și gata. Eu pe Titi îl las să-și sfârșească liceul, și basta.

Pascalopol luă țigaretul de pe scrumieră, trase un fum și-l depuse la loc, spre a-și acoperi o preocupare. Un cocoș se auzi cântând prin apropiere. Pascalopol scoase ceasul și zise:

— Domnișoară Otilia, tânărului i-o fi somn. E târziu. Otilia sări iute de pe scaun și, mergând la Felix, întrebă:

— Ți-e somn?

Ochii lui Felix și ora înaintată făceau întrebarea de prisos. Otilia îl luă iarăși de braț, după ce tânărul apucase de jos valiza, și-l îndreptă spre o ușă. Înainte de a-i păși pragul, Felix

crezu de cuviință să zică “Bună seara”. Pascalopol se grăbi să-i răspundă, întorcând capul. Aglae răspunse și ea, fără să ridice ochii din cărți. Aurelia îl urmări numai cu privirea. Trecură printr-o odaie neluminată decât de lună, care părea a fi sufrageria, apoi într-o săliță din care o scară de lemn ducea la etaj. Se urcară pe ea și ajunseră într-un coridor cu geamlâc, în care Felix recunoscă geamlâcul zărit de jos, din curte. O lampă de petrol de o formă mai îngrijită ardea într-un cui. Otilia o luă și începu să deschidă ușile odăilor care dădeau în coridor. Erau cel puțin patru.

— Doamne! zise ea, nu știu unde să te culc. Am uitat să spun să pregătească o cameră. Felix avu impulsivitatea, ca și cu prilejul prăjiturii, să declare că nu avea nevoie de nimic, însă i se păru absurd, deoarece neapărat trebuia să doarmă undeva. De aceea tăcu și luă parte prin așteptare la preocuparea Otiliei. Aceasta deschise o ușă, intră singură înăuntru, deretică ceva în pripă, fiindcă se auziră lovituri de scaune izbite și de dulapuri închise, apoi strigă lui Felix să intre.

— Până mâine dormi aici, este odaia mea. Fii fără grijă. E cam dezordine, dar o să mă ierți, nu? Noapte bună. Mâine vom sta de vorbă mai mult.

Otilia spuse toate acestea repede, cu un râs grațios, dar cu siguranță în glas, mai dădu o ochire odăii și ieși, făcând lui Felix un salut cu mâna. Se auziră tropote pe scară, trântituri de ușă, și apoi totul reintră în liniște. O lampă portativă cu abajur era aprinsă pe o masă rotundă, răspândind cercuri de umbre degradate prin casă și imprimând un rotocol alb în tavan. Felix privi în odaie. Încăperea era mai mult lungă decât lată și avea o fereastră care da în geamlâc, acoperită cu

o mare cortină de pluș maron. Câteva fotolii scunde și mici de pluș maron, un scrin de nuc de modă veche, dar masiv, un dulap de haine din același lemn și foarte lat dădeau odăii un aer bătrânesc dar elegant. Lucirea pereților atrase atenția lui Felix, care descoperi cu mirare că odaia era tapetată cu o hârtie dungată și cu mici flori de miozotis. În schimb, patul era nou și așa de scund, încât părea un divan. Două suluri moi de catifea se sprijineau la capete pe speteze ornamentate cu împletituri de pai. În apropierea ferestrei se afla o masă de toaletă cu trei oglinzi mobile și cu multe sertare. În fața ei se vedea un scaun rotativ de pian. Sertarele de la toaletă și de la dulapul de haine erau trase afară în felurite grade, și-n ele se vedeau, ca niște intestine colorate, ghemuri de panglici, cămăși de mătase mototolite, batiste de broderie și tot soiul de nimicuri de fată. Cutii de pudră numeroase, unele desfundate, flacoane de apă de Colonia destupate erau aruncate în dezordine pe masa de toaletă, ca într-o cabină de actriță, dovedind graba cu care Otilia le mânua. Rochii, pălării zăceau pe fo

tolii, pantofi pe sub masă, jurnale de modă franțuzești mai peste tot, amestecate cu note muzicale pentru piano-forte.

Pe un fotoliu se găsea un morman de cărți, cele mai multe nemțești, dar și romane franțuzești din colecția Calmann-Lévy, ilustrată și cartonată. Deasupra se vedeau Mademoiselle de la Seiglière de Jules Sandeau, Indiana de G. Sand. În cameră mirosea pătrunzător a pudră și parfumuri. Felix se lăsă pe marginea patului, neîndrăznind încă să profaneze cu somnul său acest ascunziș feminin. Atunci văzu că patul era el însuși plin de tot felul de nimicuri, de perne de catifea cu broderii aplicate, de păpuși de stofă, de rochii și jupoane zvârlite în grabă și că nu se zărea nici umbră de plapumă ori de întocmire pentru dormit. Otilia uitase acest amănunt. Felix se întinse puțin pe pat spre a-și odihni emoțiile neînțelese pe care le încercase de câteva ore. Un cocoș se auzi foarte pe

aproape bătând din aripi și cântând. Lui Felix i se păru că aerul din casă își schimba în mod ciudat culoarea și că lampa nu mai dădea atâta lumină. În peretele opus ușii, o mică oglindă făcea o pată alburie. Felix se ridică și suflă în lampă, și atunci își dădu seama că oglinda prin care se vedeau acum coame de copaci era o fereastră. În odaie era o lumină dulce crepusculară. Felix se întinse din nou pe pat, cu capul pe un morman de perne decorative, fără să se dezbrace. Era hotărât să nu se culce, ci numai să se odihnească, intimidat de acest interior care nu părea pregătit să-l primească. Prin minte i se perindară toate întâmplările din cursul acestei seri ciudate, figura spână a bătrânului, scările scârțâitoare, chipurile din odaie. Apoi toate capetele începură să se apropie și să se depărteze de masa de joc ca într-o horă, un clopot răsună deasupra lor și căzu ca un fum gros la mijloc, iar două brațe subțiri îl cuprinse de gât, în vreme ce un glas șoptit de fată întreba:

“Te simți bine, la noi, nu-i așa?”

Felix se lăsă în voia brațelor și se cufundă cu ele în visuri.

II

A doua zi, Felix fu trezit din somn de grindina repede a unui pian care răsuna prin apropiere. Cineva trecea mâinile cu jovialitate pe deasupra clapelor, cântând cu multă dexteritate un exercițiu complicat, care varia la infinit o temă. Felix își aminti numaidecât de mâinile lungi ale Otiliei și nu se mai îndoii că ea era cântăreața. Sări înfricoșat din pat. Soarele era sus pe cer și pătrundea în odaie din două părți. Tânărul își îndreptă puțin hainele, potrivea locul pe care dormise și avu intenția să se spele. Dar în cameră nu găsi nimic trebuitor. Scoase atunci din valiză puțină apă de Colonia cu care-și dădu pe față și pe păr. Acum nu știa ce să facă. Să stea în odaie cum îl îndemna ascuns timiditatea, ar fi fost necuviincios; să iasă, se temea să nu nimerească unde nu se cade, necunoscând casa. Aruncă o clipă privirile pe fereastra cea mică și constată că dădea într-o curte vecină. De altfel, era o fereastră condamnată, care ar fi urmat să fie astupată în cazul unei construcții alăturate, dar pe care, se vede, relațiile dintre vecini o îngăduiau. În curtea de alături, Felix văzu o casă fără etaj, cam veche, dar solidă și largă. Ferestrele înalte aveau deasupra frontoane grecești de tencuială, și intrarea avea chipul unei tinde sprijinite pe două coloane vopsite ca porfirul, ai cărei pereți erau zugrăviți pompeian. De-a lungul pereților se înșirau hârdaie mari cu oleandri și de jur împrejurul ogrăzii erau straturi de flori prejmuite cu nuiele. Mai spre fund se vedea și un chioșc de lemn vopsit verde în care Felix zări pe bătrânul de peste noapte cu barbișon și broboadă, care broda mereu. Înțelese acum că tanti Aglae, cu Simion al ei și

cu Aurica locuiau alături. Felix mai dădu câteva ocoluri odăii, ascultând exercițiile Otiliei, care le intona și vocal acum, cu un glas subțirel și tremurat. În sfârșit se hotărî să crape ușa, fiindcă auzise niște bocănituri pe alături. Abia scosese capul, și-i răsări înaintea fața spână a lui moș Costache, care i se păru acum mai buzat și mai stacojiu la față.

— Ai dormit bine? întrebă el, cu vecinica lui răgușeală. Părea foarte binevoitor și mai ales servil de politicoș din cauza fizicului meschin și a continuei frecări a mâinilor.

— Vino să-ți arăt odaia dumată.

Pe același coridor, moș Costache călăuzi pe Felix la o altă ușă deschisă de perete.

— E gata, Marina?

— Gata, gata, răspunse arțăgos o femeie mătăhăloasă,

bătrână, îmbrăcată rău, ca o servitoare. Dumnealui este? Moș Costache consimți din cap.
— Uite aici, luă femeia în primire pe Felix. Țasta-i patul, cum nici la mama dumneatale n-ai avut.

Într-adevăr, era un pat mare, cu tăbliile de lemn de nuc sfârșite în două suluri groase cu capete de bile. Marina îl pipăi cu mâna, demonstrativ.

— Țezi pe el, să vezi! Uite, aici îți pui rufele, ici hainele, ghetete să le pui aici, în cutie. Ai masă să scrii pe ea cât poțtești.

Odaia era asemănătoare cu aceea a Otiliei, dar în locul tapetului era o zugrăveală verzuie. Și aci o mică fereastră dădea în curtea vecină. Marina urmă călăuzirile ei, dând lămuriri dintre cele mai indecente. Când Felix o privi mai bine în față, văzu că n-avea decât un ochi valid. Celălalt îi era atacat violent de albeață și era pe jumătate închis de pleoapă.

— Ce faci, se răsti deodată Marina la moș Costache, nu-mi dai bani de cheltuială? Doar n-o să te hrănesc cu vânt! Moș Costache se bălbâi:

— Nu-nu-nu mai ai bani?

— Că mulți mi-ai dat, îi rânji bătrâna.

Această familiaritate miră pe Felix, care totuși observă că, cu tot halul în care se afla Marina, ea n-avea aerul să fie o slujnică. Anumite trăsături mai fine îi înnobilau fizionomia. Mai târziu el află că bătrâna era o rudă îndepărtată a lui moș Costache, pe care acesta, abuzând de împrejurarea că femeia, celibatară, n-avea unde să se ducă și era și cam slabă de minte, o folosea ca servitoare. Bătrânul își scărpină puțin chelia, apoi trase la o parte pe Felix, întrebându-l cu glas și mai stins ca de obicei:

— A-a-ai bani?

Felix se roși la față și vârî repede mâna în buzunar. Avea vreo optzeci-o sută de lei, cât îi mai rămăsese după cumpărarea biletului de tren și care în fond îi fuseseră dați de moș Costache, conform unui aranjament, prin secretariatul internatului, ca bani pentru mici cheltuieli. Scoase un portmoneu în care ședeau ticsite câteva monede de argint.

— Numai cinci lei, zise Costache, ochind portmoneul. Felix îi întinse o piesă groasă și mare.

— Da pâinea, sări Marina, care n-ai plătit-o de două săptămâni! Moș Costache își mai ciupi puțin fruntea și repetă umil:

— M-m-mai dă-mi cinci lei. N-am acum la îndemână, sunt cam strâmtorat.

Felix îi întinse și a doua piesă. Între timp pianul tăcuse, dar emoția nu-i îngăduise tânărului să audă trosniturile scării apropiate. Când întoarse capul, zări pe Otilia. Era cam palidă și avea ochii ficși și muștrători.

— Papa, ce faci aici?

Bătrânul lăsă ochii în jos, gudurându-se.

— Nimic. I-arătam odaia. Te las pe tine să-i ții de urât.

Și, frecându-și mâinile, bătrânul o luă mărunț pe scară în jos.

— Ți-a cerut bani? Întrebă, supărată, Otilia pe Felix.

— Nu! minți acesta.

— Ba ți-a cerut! Întări fata cu o intonație care n-admitereplică. Papa este un om bun, urmă

Otilia după oarecare trecere de timp, luând pe Felix de braț, însă are ciudățeniile lui. Trebuie să fii îngăduitor cu el. Vii să-mi ajuți să iau ceva din odaie?

Otilia intră în camera în care dormise Felix și începu să scoțoască, trăgând toate sertarele dulapului și ale toaletei și nemaiînchizând nici unul. Scoase o rochie de tul cu multe volane și o aruncă pe brațul tânărului, mănuși de piele și de ață lungi până la coate, sticluțe, gheme, o perniță de ace și alte nimicuri, dându-le pe toate acestuia. Apoi îi făcu semn să o urmeze. Ajungând în capătul scării, începu să coboare cu o repeziciune de pisică, abia urmată de Felix. Din sălița de jos a scării intrară într-o odaie aproape goală, în care se afla un pian cu coadă, cam vechi, cu capacul ridicat. Cele două ferestre ale odăii erau deschise. Mormane de note muzicale, de reviste de modă erau aruncate pe jos în jurul negrului pianoforte. În fața instrumentului era un simplu scaun de lemn, ca de tavernă, cu tăietură în chip de inimă. Otilia se repezi la el și, așezându-se aproape călare, începu să alunge degetele subțiri asupra clapelor.

— Asta o știi? întrebă ea pe Felix.

Cânta o compoziție foarte la modă pe atunci, prin sentimentalitatea ei, Chanson russe, și Felix, care avea cunoștințe muzicale, putând descifra cu ușurință la pian și la vioară, își dădu seama că îndemânarea și finețea Otiliei depășeau cu mult banalitatea bucății.

— Ah, zise Otilia, lăsându-și o clipă mâinile pe genunchi, ce sentimentală sunt!

Apoi, înfigând din nou degetele în clape, începu să cânte Rapsodia ungară de Liszt, indicând cu multă vigoare părțile grave, dar când intră în zona furtunoasă a compoziției, trânti deodată capacul peste claviatură și sări în picioare.

— Îmi vine uneori să alerg, spuse ea lui Felix, care ședea în picioare, puțin cam încurcat de rochia și nimicurile cărora le slujea de cuier, să zbor. Felix, adăugă ea confidențial, vrei să fugim? Hai să fugim!

Și mai înainte ca tânărul să se dezmeticească, deschise ușa de perete și începu să alerge prin curte. Felix o urmă cu pași mari, în vreme ce Marina, din ușa bucătăriei, care se vedea jos la parter, mânuind o lingură mare, strigă nebăga-tă-n seamă de fată:

— Haida! A-nceput nebunia!

Otilia o luase spre fundul curții, care era foarte adâncă și plină de pomi groși și stufoși. Un mic grilaj, căzut pe alocuri, indica despărțirea dintre curtea din față și cea din dos. Nu era nicăieri nici un strat, iarba creștea în neregulă. Un chioșc înalt de fier se vedea între copaci. Otilia alergase într-acolo și ședea acum pe banca circulară din interiorul chioșcului, în jurul unei mese de tablă vopsită. Felix sosi în sfârșit și el și depuse lucrurile pe masă. Otilia își ridicase sus picioarele subțiri și goale, vârate de-a dreptul în pantofi, îmbrățișându-le cu brațele, și-și scutura râzând pletele, care-i căzuse pe ochi. După ce Felix se așeză pe bancă, Otilia desfăcu o cutie lată din care scoase niște bastoane lungi de ciocolată. Întinse unul tânărului, dar când acesta vru să-l ia cu mâna, ea-l trase înapoi, ducându-i-l de-a dreptul la gură. Luă și ea un baston,

pe care începu să-l ronțăiască, înșirând în același timp, pe masă, mănușile de piele, pe care se pregătea să le frece cu benzină.

— Va să zică, ai să studiezi medicina? Domnul doctor Felix Sima! Sună foarte frumos. Vreau s-ajungi un doctor mare, dar mare. Însă, apropo, Felix, fiindcă zici că te faci doctor, îmi bate inima grozav câteodată și-mi zvâcnesc vinele. Crezi că am ceva la inimă?... la-mi pulsul!

Și Otilia îi întinse o mână. Felix îi luă mașinal mâna rece și subțire, în care nu băteau decât ușor vasele sanguine, și apoi îi dădu drumul încet, fără nici un verdict.

— Am uitat, zise râzând Otilia, că încă nu te-ai înscris. Am devenit ipohondră. Ce vrei? Când te-ntâlnești mereu cu Titi și cu unchiul Simion!

— Cine-i Titi? întrebă Felix.

— Nu știi? Titi e băiatul lui Simion, pe care l-ai văzut aseară brodând, și al tantei Aglae. Ai să-l cunoști. Băiat bun, săracul, însă cam...

— Cam?

— În sfârșit, ai să-l cunoști, evită Otilia caracterizarea, făcându-i semn cu ochii să întindă mâinile spre a depăna o jurubiță de ibrișin. Dar de tanti Aglae ce zici?

Felix luă o atitudine neutră. Otilia oftă exagerat, dând ochii peste cap ca o madonă de Carlo Dolci.

— Of, doamne! Tanti Aglae are doi copii la care ține ca la ochii din cap: Titi și domnișoara pe care ai văzut-o aseară, Aurica. Să nu cumva să-i atingi cu ceva. Mai are o fată, care e măritată sau cam așa ceva. Am uitat să te întreb: Îți place Aurica?

Felix făcu un gest evaziv.

— Să te ferești de ea, că umblă să se mărite și se-ndrăgos-tește de cine-i iese-n cale.

Otilia sfârșise de depănat ibrișinul și acum repara degetele mânușilor, fredonând o romanță italiană.

— Cine era domnul gras de aseară? îndrăzni să întrebe

Felix. Fata ridică o privire indignată asupra-i.

— Leonida Pascalopol gras? De ce e gras? Da, într-adevăr că e cam gras, recunosc eu gânditoare, am să-i spun să slăbească.

— Este tot un unchi? se hazardă Felix cu jumătate gură. Otilia izbucni într-un râs cristalin.

— Unchi? Ce bine ar fi! Nu e unchi, e un... prieten al lui papa. Fiindcă fața tânărului se adumbrise puțin, Otilia începu să-i dea explicații volubile:

— Nu știi ce om bun este Pascalopol și ce bogat e! Are o moșie imensă în Bărăgan și cai de călărie. Mi-a făgăduit că-mi dă unul. Ah, și cum aș vrea să am o trăsură luxoasă, cu doi cai frumoși! Este foarte chic! Dacă n-ar veni Pascalopol, ne-am plictisi grozav, fiindcă papa e cam ursuz și nu-l prinzi pe-acasă. Tu nu te plictisești niciodată? Eu, da! oftă Otilia. Câteodată îmi vine să țip, și atunci mă răzbun pe pian. Știi că m-am înscris la Conservator, dar nu sunt încă bine hotărâtă. Aș fi vrut să urmez mai degrabă clasa de dramă. Dramă! Să fiu actriță, să am admiratori. Mi-au spus însă că nu prea am glas sonor. Tu ce zici?

Otilia se ridica în picioare pe banca din chioșc și, întinzând mâinile, declamă cavernos:

Voi sunteți urmașii Romei, niște răi și niște fameni.

De sus, zărise pe Marina în bucătărie.

— Marino, țipă ea de departe, ai fier de călcat?

— Este, este, confirmă femeia, morocănos. În curând, Otilia călca în fața lui Felix, pe care nu-l elibera deloc din

captivitate, rochia de tul, fluierând acum fragmente de șansonete de Fragson. Terminând, își potrivi rochia pe deasupra, ca un șorț.

— Cred c-o să-mi stea bine! Vrei să o încercăm? Hai să o încercăm.

Și Otilia luă iarăși pe Felix de mâini și-l târî în goană prin curte, și apoi, rătăcind pe scară în sus, până la odaia ei. Acolo, fără nici o jena, își trase peste cap rochia ușoară de casă, rămânând într-un jupon prins de umeri cu două panglici, și îmbracă rochia albă de tul. Părea un fluture alb care mișcă ușor din aripi. Ea făcu câțiva pași de menuet, fluierând o melodie, apoi, ținându-și cu mâinile îndepărtate capetele rochiei, făcu o reverență adâncă în fața lui Felix. Uitându-și de mărunțișurile din chioșc, Otilia se luă cu vorba și, în curând, ea și Felix ședea pe marele divan în fața unui vraf de fotografii, albume și alte nimicuri, scoase de fată de prin sertare și aruncate acolo. Cu picioarele încrucișate turcește, Otilia explică orice lucru:

— Asta ești tu, când erai mic! Și aici sunt eu!

Felix privi cu mirare fotografia. Două doamne în rochii strânse la mijloc violent, cu sânii încorsetași, ședea cu demnitate pe două scaune rezemate pe un fundal, reprezentând nori rostogoliți. De fiecare latură, câte un bărbat în picioare se rezema de un ciubuc al unui scaun, cu câte un picior pus în cruce peste celălalt, într-o simetrie fotografică ridiculă. Un bărbat era ofițer, și în el Felix recunoscuse pe tată-său, celălalt cu redingotă și pantaloni umflați, fără dungă, era moș Cos-tache. Doamnele țineau câte o mână pe umerii a doi copii așezați în picioare între un bărbat și o femeie. Erau un băiat și o fetiță, fiecare sprijinit pe câte un cerc mare. Felix îi privi nedumerit, neghicind bine identitatea lor.

— Ia să te văd dacă ești perspicace! zise Otilia. Care sunt eu, și care ești tu?

Felix fu surprins să nu se recunoască în băiat, al cărui păr, de altfel, era dat peste urechi cu ajutorul unei panglici.

— Asta ești tu, lămuri Otilia, arătând pe fată, și asta sunt eu și puse degetul pe băiat.

Într-adevăr, fata cu părul lung, cam bălai, și cu rochie cu platcă, garnisită cu dantelă avea trăsăturile lui, îndeosebi nasul drept.

Bizară fantezie a părinților, de care Felix își reaminti vag. Știa că avusese părul lung, înnodat în panglici, până la vreo trei-patru ani, și că purtase adesea rochie.

— Ce caraghios! râse Otilia și se pregătea să facă cu un creion chimic mustăți ipostazei sale din fotografie.

— De ce vrei s-o strici? îi reproșă Felix. E o amintire.

— Ah! privi Otilia curios, și tu ești sentimental?

Felix tăcu.

— Nu știi că onorații noștri părinți aveau intenția să ne căsătorească? Ca la chinezi, mi se pare!

Cum Felix lăsase capul în jos încurcat, Otilia îl analiza foarte serios:

— Tu n-ai nici o prietenă, n-ai iubit niciodată? Aha, înțeleg, interpretează ea tăcerea, domnul e timid sau discret.

Otilia continuă să frunzărească fotografiile, apoi recomandă, călduros lui Felix fiecare din cărțile sale, punându-i-le generos pe brațe, în sfârșit își aduse aminte înspăimântată:

— Vai, am uitat mașina de călcat! Sa știi că s-a răcit, și am atâta treabă! Și lăsând toate baltă, se repezi furtunos pe scări în jos. Curând, din curte, se auziră fredonările Otiliei.

Felix își alege o carte, *L'homme a l'oreille cassée* de Ed. About, și coborî și el în grădină, așezându-se pe o bancă,

unde începu să citească. Era plăcerea lui cea mare, pe care și-o satisfăcea cum putea, împrumutând cărți sau, când avea bani, cumpărând. În odaia pe care și-o păstrase în casa de pe strada Lăpușeanu, avea de pe acum o mică bibliotecă. Citi astfel o bună bucată de vreme. Când își ridică capul din carte, Otilia dispăruse cu lucrurile și cântecele ei. Marina se îndrepta greoi spre casă, cu un vraf de farfurii. Soarele era sus pe cer, totuși încă vreo oră nimic nu se-ntâmplă și Felix continuă lectura. Cu felul lui accelerat de a citi, înghițise trei sferturi din volum, când poarta se deschise și apărură pe ea moș Costache, în haine albe de dril și cu o panama pe cap, zgârcită de vechime și multe spălări. Era foarte vesel, judecând după țuguiera groaselor buze, și ținea la subsuoară, cu mare grijă, un pachetel învelit în jurnal. Nu mult după aceea, Otilia strigă tare din casă pe Felix, poftindu-l la masă. Sufrageria, văzută ziua, era o încăpere tot așa de înaltă ca toate odăile de jos, părând din cauza înălțimii îngustă, deși în realitate era destul de largă. Mobila era greoaie, de nuc, cu ciubucuri fantastice și mari ca niște bombe, iar prin geamul bufetului se ghicea o dezordine generală. Moș Costache, Otilia și Felix se așezară la trei din laturile mesei și Marina începu să aducă la masă. Felix observă că mâncărurile erau prea abundente, parcă destinate unui număr mai mare de persoane, sau gătite cu voluptate, după o îndelungă foamete. Bătrânul mânca cu mare lăcomie, vârând capul în farfurie, în vreme ce Otilia gusta cu indiferență. Bucatele erau nu numai copioase, dar și numeroase, ceea ce nu miră deloc pe moș Costache, care mânca din toate. Alături de tacâmuri ținea sub atentă supraveghere pachetul învelit în jurnal.

— Otilia, dădu afară în sfârșit secretul mulțumirii sale bătrânul, mi-a dat Pascalopol să-i plătesc chiria și, din greșeală, mi-a dat cu o sută de franci mai mult.

Felix înțelese vag că moș Costache făcea lui Pascalopol unele comisioane și se gândi și la oficiul de tutor al bătrânului. Cumula va să zică câteva atribuțiuni de soiul acesta. Atunci își dădu seama că nu știa cu ce se ocupă propriu-zis bătrânul. Otilia devenise palidă și scăpase furculița din mână.

— Dar, papa, nu i-ai dat înapoi?

— Ha! făcu moș Costache, mirat ca de o ipoteză absurdă.

Otilia aruncă șervetul și merse spre locul lui moș Costache, pe marginea scaunului căruia se așeză, înconjurând capul chel al bătrânului cu cele mai subtile mângâieri.

— Papa dragă, dacă mă iubești, trebuie să-i înapoiezi banii! Cum ai putut face una ca asta? Papa dragă, scoate banii.

Și începu să vâre degetele prin buzunarele de la vestă ale bătrânului, ale cărui sprâncene erau lăsate în jos de o comică supărare, în vreme ce buzele râdeau de gâdilitură. În fine, Otilia descoperi în fundul unui buzunar cinci monede mici de aur, ce fură confiscate, spre ciuda lui moș Costache, care totuși nu obiectă nimic și se puse să mănânce mai vârtos. Masa se sfârși într-o indispoziție generală, și Felix găsi nimerit să se strecoare tăcut în odaia lui, unde se așeză să termine lectura romanului lui Ed. About. Mai târziu, cu o altă carte în mână, coborî în grădină și se așeză să citească în chioșc. Curtea era pustie, toți intraseră în casă și chiar Marina nu se zărea, ceea ce da de bănuț că obișnuia să doarmă după-amiază.

Pe la orele șase, o trăsură cu doi cai albi, aceeași din seara precedentă, se opri în fața porții, și din ea coborî Pascalopol, îmbrăcat într-un costum pepit, bine croit, cu ghetre albe, cu floare la butonieră și cu canotieră pe cap. Pascalopol deschise voios porțița și ușa gotică de la intrare, stârnind schelălăitul prelung al clopoțelului. Glasul Otiliei răsună

aproape numai decît și se auziră totodată tropotele furtunoase pe scară. Pasca

lopol intrase înăuntru, dar geamurile odăilor din curte fiind deschise, se auzeau de afară frânturi de convorbire. Otilia spunea lui Pascalopol să aștepte să-și pună pălăria. Puțin după aceea, Otilia ieși pe ușă, urmată de Pascalopol și de bătrîn, care-și freca mâinile foarte mulțumit. Otilia era îmbrăcată cu rochia de tul. Pe cap avea o mare pleureuse tivită cu dantelă, iar mâinile îi erau până la cot înmănușate. Avea și o umbrelă, de asemeni cu garnitură de dantelă. Ceea ce izbi pe Felix, care privea din chioșc, fu nu veselia volubilă a Otiliei, cât satisfacția reținută a lui Pascalopol, care nu se clasa deloc printre sentimentele paterne. Moș Costache ieși până în poartă. Otilia făcu un gest de adio cu mâna, și trăsura porni. Nu trecu mult și se strecură afară pe poartă și bătrînul cu panamaua lui. Felix rămase singur, oarecum surprins că nimeni nu-i notifică plecarea sau nu-l întreabă ce are de gând să facă, așa cum era obișnuit acasă. Neavînd cui cere învoirea de a pleca și el, se crezu îndatorat să rămână în grădină și continuă lectura. Mai spre seară, un factor poștal, mișcînd cu mâna o scrisoare, strigă către el: “Domnișoara Otilia Mărculescu!” Felix se apropie cu nesiguranță.

— Aici stă domnișoara Otilia Giurgiuveanu, zise el.

— Eu am adus mereu aici la domnișoara Otilia Mărculescu, ripostă factorul, sigur pe experiența lui.

Tocmai atunci veni Marina, care smulse scrisoarea din mâinile factorului, aruncînd o privire piezișă lui Felix. Aces-ta se retrase confuz în chioșcul lui, cu desăvârșire dezorientat. De ce Otilia, căci nu putea fi decît ea, să se cheme Mărculescu, și nu Giurgiuveanu? Să nu fie fata lui Costache i se părea o imposibilitate, și ipoteza aceasta aproape nu-i străbătea mintea. Otilia îi zicea lui moș Costache “papa” și era legată, cum arătau fotografiile, de toate momentele familiei, semănînd de altfel cu răposata ei mamă. Neobișnuit cu complicațiile familiale și aducîndu-și aminte de primirea ciudată din seara trecută, Felix avu o clipă spaima de a nu fi greșit cu adevărat adresa și de a nu se afla cumva la alte persoane. Dar această explicație senzațională, hrănită de amintirea lecturilor lui de romane polițiste, se spulberă repede în fața sentimentului realității. Pe moș Costache, pe Otilia, pe toți ceilalți îi recunoștea foarte bine, se afla, nici vorbă, în mijlocul familiei lui, puțin schimbată în fizionomia ei din cauza depărtării și a vârstei. Felix descoperi și pe foile cărții, alături de nenumărați “Otilia”, “Tili”, câte un “Otilia Mărculescu”. Probabil, gîndi el, Giurgiuveanu avea două nume, sau și-l schimbase pe cel vechi (această oscilație era foarte obișnuită acum cîteva decenii). Pe cînd însă se plimba prin grădină, ochii îi căzură pe un fragment de carte poștală, călcată în picioare, adusă de vînt de prin gunoaie. Pe ea se citea limpede: “Const. Giurgiuvănu”. Va să zică, pe moș Costache tot Giurgiuveanu îl chema. Vârsta îi dădu lui Felix imboldul de a dezlega taina, însă deocamdată problema trebuia amînată, pe Marina neputînd-o întreba fără a dovedi că nu-și cunoaște nici măcar rudele.

Abia pe la orele nouă, trăsura cu cai albi reapăru în fața porții. De astă dată, în afară de Pascalopol și Otilia, pe bancheta din fața lor ședea ghemuit și moș Costache. Marina fu strigată să ia un morman de pachete din trăsură. Pascalopol, găsind că e cald, propuse să meargă cu toții în chioșc, spre care se și îndreptă.

— Aha, zise el afabil către Felix, dumneata erai aici? Cum merge? Nu ieși nicăieri, nu te duci în oraș?

— Să-l luăm și pe el cu trăsura! strigă Otilia, care-și lepădase pălăria și mănușile.

— Să-l luăm, firește, de ce nu? consimți Pascalopol cu amabilitate, dar puțin contrariat. Apoi adăugă: Crezi că

dumnealui o să-i facă plăcere să-și piardă vremea cu oameni de vârsta mea? Tinerii vor să fie liberi.

Felix găsi primejdios să ia o atitudine într-un fel sau într-altul, dar Otilia își trecuse brațele subțiri în jurul gâtului lui Pascalopol.

— Vai, ce prostii spui, dumneata om în vârstă! Lasă să-l luăm și pe el.

Prin inima lui Felix trecu un fior de neplăcere nelămurită, însă Pascalopol se arătă fericit și sărută printr-o aplecare a capului mâna Otiliei de pe umărul său drept. Marina aruncă o față de masă peste masa de tablă și în curând se vădi conținutul pachetelor în care se aflau lucruri de mâncare fine, felii de pateu, brânzeturi fermentate, sticle de vin. Fu chemată, la cererea lui Pascalopol, și Aglae, care sosi pe o portiță dindărătul casei, însoțită de Aurica și de Simion, cu broboada pe el și cu gherghelul în mină. La lumina unei lămpi atârnată de grinda chioșcului, începu o cină improvizată, la care fu invitat și Felix și la care se ilustrară prin lăcomie moș Costache, Aglae și Simion. Otilia, ca de obicei, abia se atinse de mâncare. În schimb, bău cu sorbituri încete din vinul turnat de Pascalopol. O astfel de colațiune la ora mesei, într-o casă în care se gătise și în care gazda putea organiza o cină în regulă, miră pe Felix. Însă el începuse să se obișnuiască cu ciudăteniile locului.

Pe la orele zece, Pascalopol, Aglae, Aurica și Costache începură să joace cărți. Jucau pe bani, și Aglae se împrumutase din nou, prin trucul ei, de la Pascalopol, totuși Felix avu impresiunea că cel puțin acesta din urmă nu ședea acolo din patima jocului. Pascalopol era un om inteligent, prea stăpân pe sine ca să se lase, din vițiu, ciugulit de toți. Era evident că el venea acolo pentru cineva, desigur pentru Otilia, și că jocul de cărți era numai un pretext. Felix avea acest sentiment, pe care nu și-l explica bine, că legăturile lui de rudenie, oricât de îndepărtate, cu Otilia, și de veche intimitate îi dădeau dreptul să cenzureze purtările ei. Pascalopol nu-i era antipatic, dar văditele lui atenții pentru Otilia i se păreau scandaloase. De la început ghicise în Otilia o prietenă de vârsta lui, un factor feminin care-i lipsise. Că o fată de optsprezece ani arăta atâta interes pentru un om în vârstă, asta i se părea ciudat. Mai curios era că ceilalți nu erau scandalizați. Dacă moș Costache părea de-a dreptul încântat și specula cu umilință această situație, Aglae și Aurica nutreau în priviri invidia.

— Vă plimbați mereu, zise la un moment dat Aurica, cu glas moale, pe noi nu ne onorați niciodată...

— Vai! se disculpă patetic Pascalopol, dar fără să încurajeze vreo interpretare precisă.

— Ei, ce vrei tu, Aurelio? interveni acră Aglae, dumnealui caută temperament, îndrăzneală, cum au fetele de azi. Acum nu mai merge modestia fetelor crescute cumsecade. Știi tu să pui picior peste picior și să te spânzuri de gâtul bărbaților?

Pascalopol făcu un gest de reproș cu ochii către Aglae, Costache răsuci o țigare, udând-o cu limba, cu o expresie de absență desăvârșită, iar Otilia, care sta în spatele lui Pascalopol, se desprinse ușor și se așeză lângă bătrân.

— Pascalopol, continuă Aglae cu vocea îngroșată, dumitale ți-ar trebui o femeie blândă, nu prea tânără, care să te stimeze, nu o zănatică...

Moșierul se încruntă, indispus, și caută o scăpare cu ochii înspre locul Otiliei, dar aceasta fugise. În curând se auziră din casă, pe fereastra deschisă, undele picurate ale pianului. Otilia cânta Vals în do diez minor de Chopin cu foarte multă delicatețe și cu o austeritate tehnică ce descoperea pe eleva de Conservator. Pascalopol întoarse capul cu o mare satisfacție, având aerul a primi un omagiu personal. Aurelia rămase în

diferentă, de-o indiferență făcută, Aglae însă dădu dovezi de impaciență, ca și când o muscă ar fi supărat-o. În sfârșit izbucni, trântind o carte:

— Grozav e de agasant pianul ăsta! (Apoi strigând:) Otilio! dă-l încolo de pian, știi că mă enervează! (Mai încet, către ceilalți:) Ori știi să cânti, ori nu. Pianul cere talent... Didina cânta bine!

Judecata era de o nedreptate scandaloasă și se vedea că nu vine decât din răutate. Pascalopol încercă să îmblânzească situația.

— Cicoană Aglae, azi ești rău dispusă. Domnișoara Otilia cântă minunat, e o artistă. Aurica lăasă capul în jos, strângându-și buzele între dinți. — Așa ești dumneata, galant, mai aruncă Aglae o

înțepătură. Mai bine mi-ai spune ce să fac cu Titi, că sunt foarte supărată. L-a lăsat corigent iar... îl persecută... fiindcă el e timid, nu e îndrăzneț ca alții... a fost și bolnav. Poate cunoști pe cineva, să pună o vorbă bună la toamnă...

— Punem, punem, cum să nu, se oferi Pascalopol, întot-deauna îndatoritor, dar eu zic ca până atuncea să-l prepare cineva, ca să fim mai siguri.

Felix ședea pe o bancă în apropierea chioșcului, în bătaia luminii, nehotărându-se să plece, câtă vreme Otilia se afla prin preajmă. Deodată auzi glasul fără densitate al Aurichii, voit persuasiv:

— Putem să rugăm pe domnul Felix, mamă, cred că n-are să ne refuze!...

— Chiar că s-ar putea, dac-ar vrea dumnealui.

Felix se învoi bucuros, și puțin după aceea, când i se păru mai priincios, dădu bună seara și se retrase. Când ajunse în geamlâcul de sus, care privea înspre grădină, văzu pe Otilia stând la o fereastră deschisă. Conversația de jos și incidentul cu pianul o indispusese probabil, și acum se refugiase aici, fără să iasă din raza lui Pascalopol. Zărind pe Felix, Otilia îl chemă în șoapta.

— Ce faci? Vino aici!

Când Felix se rezemă de canatul ferestrei, Otilia îi spuse tot încet:

— Nu știi ce viperă este tanti Aglae asta! Uf!

Ca și când ar fi bănuit o inimiție, Aglae, care-i zărise în treacăt sub sclipirile lunii, zise tare de jos:

— Otilio, să-l aduci mâine pe dumnealui la noi!

— Da, tanti, răspunse cu o miere teatrală Otilia, făcând o strâmbătură cu înțeleș lui Felix, are să-i para foarte bine lui Titi!

Însă numaidecât adăugă încet lui Felix:

— Să vezi ce prost e!

Pascalopol imploră pe Otilia să se coboare. Aglae, ca să nu supere prea mult pe moșier, se asocie și ea, conciliantă:

— Dar vino jos, Otilio, ce stai acolo?!

Otilia făcu un semn de adio lui Felix, care intră în odaia lui și se culcă. Târziu de tot, când

se trezi o clipa din somn, întunericul se subția crepuscular și un cocoș cânta. Lui Felix i se păru că aude trosnitura ușii gotice de la intrare și, puțin după aceea, rostogolirea roților unei trăsurii.

III

În ziua următoare, Felix nu merse în casa Aglaei, fiindcă Marina aduse știrea că Simion e "rău". Otilia lămuri lui Felix într-un chip foarte vag cum stau lucrurile, cu o discrețiune care se dovedi mai târziu felul ei propriu de a fi, afară de clipele de umoare sarcastică. Simion, omul așa de blând și părând chiar stupid, care broda, cu o broboadă în spate, avea din când în când toane, considerate ca "păcatele lui", și atunci "dezgropa morții". Făcea scandal, și toată lumea din casă tăcea. Simion fusese în tinerețe alt om decât cel care se vedea, avusese o viață agitată, aventuri de dragoste, scandaluri.

— În sfârșit, încheie Otilia scurta notiță biografică, ai să vezi tu mai târziu!

Într-o zi, când nici Otilia, nici bătrânul nu erau acasă, Aurica răsări în fața lui Felix.

— Vrei să vii la noi? întrebă ea pe Felix.

La lumina zilei, cu tot părul împletit în jurul capului, i se păru tânărului mai stridentă. Fața palidă și suptă îi era pud-rată prea tare, și în toată făptura se recunoștea o intenție de imprudență cu atât mai stângace, cu cât fizicul ei era lipsit de orice atracție feminină. Felix consimți cu capul. Atuncea Aurica îl conduse spre fundul grădinii, deschise o portiță din stânga și pășiră în curtea vecină, care era până la un punct asemănătoare cu cea de dincoace, cu deosebirea că tot pământul era împărțit în straturi de o exactitate și o supradecorație supărătoare. Apoi intrară într-o sală și de aci într-o odaie, care trebuia să fie un soi de salon, în care se afla o sofa largă cu prea multe perne și un număr de fotolii de rips verde, de stil vechi și neprecis, cu brațele de asemeni încărcate de perne. O curățenie și o ordine de sanatoriu înghețau totul, iar atmosfera era încărcată de un miros pătrunzător de ulei. Proveniența mirosului era, precum văzu Felix, pe dată ce se așeză pe un fotoliu la invitația Aureliei, de la un număr incalculabil de tablouri în ulei, puse în rame grele bronzate, care acopereau aproape în întregime pereții anticamerei și ai salonului. Felix, care se aștepta să fie chemat spre a face cunoștință cu Titi cel corigent, văzu că Aurica arăta predispozițiuni de a-l trata ca pe un musafir al ei, propriu. Simțind parcă o obiecție, Aurica se scuză:

— Titi s-a dus cu mama în oraș, să-și cumpere vopsele. Trebuie să sosească în curând.

Urmă o clipă de tăcere, în care Felix căuta cu mintea un câmp de convorbire. Însă Aurica avea unul dinainte.

— Te simți bine la moș Costache?

Întrebarea era pusă într-un chip așa de compătitor, încât includea și un răspuns. Felix răspunse cu franchețe:

— Mă simt foarte bine.

Aurica nu înregistrează această declarație și-și continuă sentimentul ei, pregătit dinainte.

— Dumitale, cum ești fără părinți, ți-ar trebui o familieașezată, în care să te simți ca acasă. Lui Felix, căruia orice aluzie la faptul că era orfan îi era supărătoare ca o umilire nedreaptă, i se păru curioasă insinuația domnișoarei cu bărbia ascuțită.

— La unchiul Costache sunt ca acasă, și domnișoara Otilia mi-este... ca o soră.

Aurica boți puțin buzele și, după oarecare trecere de timp, spuse blând, lăsând a se înțelege numeroase laturi grave:

— N-ar fi rea Otilia, dacă n-ar fi falsă. Cel puțin întrucât mă privește.

Felix, rănit mai mult decât s-ar fi așteptat, minți cu vioiciune:

— Mă mir că spuneți asta. Otilia are numai cuvinte bune despre dumneata.

Domnișoara zâmbi cu neîncredere malițioasă și, lăsând capul în jos, vorbi ca și când ar fi fost silită de fapte să se destăinuie:

— Vezi că... se spun multe lucruri grozave despre purtările Otiliei... E de vină moș Costache, care o răzgâie. Așa sunt fetele fără căpătâi și fără părinți.

Sângele năvăli în obrajii tânărului. Indignarea se amesteca și cu temerea ca insinuațiile domnișoarei să nu fie adevărate, după câte lucruri neobișnuite văzuse în câteva zile. Chipul Otiliei, care îi răsărea în minte, îi spunea însă că bârfeala era neîntemeiată. Surprins totuși că Aurica numea pe Otilia fată fără căpătâi și fără părinți, se pregătea să cerceteze pe ascuțita domnișoară, când se auziră pași gravi, și Simion apăru în pragul ușii. Privea cu ochi care vor să intre în vorbă, dar nu deschidea gura. Aurica făcu prezentările:

— Îți prezint pe tata.

— Tulea! explodează deodată bătrânul și întinse o mână vi-guroasă.

Fiindcă Felix rămase consternat, neînțelegând sonurile, Aurica explică:

— Tata se cheamă Tulea, Simion Tulea, nu știai?

— I-ai arătat pernele mele? întrebă preocupat Simion.

— Tata lucrează de mult perne de etamină, ca să-și omoare timpul, explică Aurica, face lucruri foarte frumoase. Tot ce vezi aici e făcut de el. Tata și pictează.

Aurica luă una câte una pernele și le puse sub ochii lui Felix, în vreme ce Simion le urmărea mișcările plin de o vizibilă mândrie. Broderiile erau făcute cu foarte multă îndemănare, însă cam bătătoare la ochi și de un desen banal. Felix fu purtat apoi prin fața tablourilor, care, precum i se spuse, erau opera lui Simion și a lui Titi. Simion avea numai câteva și începu să le arate cu degetul către Felix, căutându-i cu insistență aprobarea pe față.

— Ce zici de ăsta, dar de ăsta?

Îi povesti împrejurările în care le-a pictat pe fiecare și de unde-i venea ideea. Picturile lui Simion și ale lui Titi, mai cu seamă ale acestuia din urmă, erau de o dexteritate indiscutabilă. Mâna știa să întindă bine culoarea, desenul era îngrijit, și în chiar diformitățile unor portrete se simțea vocația unor mâini de probabili artiști. Nu erau în nici un caz picturile stridente care se confecționează prin pensionatele de fete. Cu toate acestea, atât în forma, cât și în cantitatea picturilor se vădea un ridicul, la început inexplicabil. Grație comentariilor lui Simion și unui examen mai atent, taina fu lămurită. Nici un tablou nu era original. Toate copiau cărți poștale ilustrate, clișee de prin cărți de calitate cea mai proastă uneori și mai puerilă, și un ochi expert ar fi descoperit și cauza unor stranii efecte de stângăcie. Desene în peniță neagră erau tratate de cei doi artiști în ulei de două tonuri, negru și alb, pastelul sau acuarela de asemenea erau imitate servil în culori grase. Ochiul pictorului avea o însușire înnăscută de a combina armonios liniile și culorile, dar inteligența lui nu putea să discearnă în nici un fel rațiunea structurii modelului și să interpreteze din nou. Petele rumene din obrajii unei fetițe zugrăvite, probabil în acuarelă, deveniseră, în ulei, prin neînțelegerea procesului real de difuziune a luminii, niște lacuri de rubin fără nici

o legătură cu restul, dar de o țesătură coloristică nu lipsită de grație. Felix ocoli pereții celor două odăi cu bizarele colecțiuni și se arătă, din politețe, foarte încântat, spre mândria tuturor. Între timp își făcuse apariția în anticameră un alt Simion, tânăr și mai slab. O clipă făcu

mișcarea, văzând un străin, de a se strecura îndărăt pe ușă, dar Aurica merse după el și-l aduse înapoi, făcând noi prezentări:

— Iată-l și pe fratele meu Titi, cred c-o să vă împrieteniți.

Titi Tulea părea și era într-adevăr mai în vârstă decât Felix, cu câțiva ani. O ușoară mustață și bărbia despătată în două, în care câteva tulleie mai lungi schițau barbișonul lui Simion, îi dădeau un aer matur, care făcea din uniforma școlară un adevărat veșmânt militar. Era un tânăr blând și cu înfățișare modestă, care plăcu numaidecât lui Felix, gata să pună la îndoială temeinicia judecății Otiliei. Titi, foarte respectuos față de Felix, cu toată deosebirea de vârstă, îi arătă culorile pe care le cumpărase, îi destăinuie planurile de lucru, scoțând un pachet de ilustrate englezești și altele cu trandafiri și fructe, semnate Klein. Voia să le trateze pe toate în ulei. Toate acestea erau spuse cu o pasiune ordonată, calmă. Felix îl întrebă de ce nu picta după natură, dar Titi rămase nedumerit de această propunere, al cărui sens nu păru să-l înțeleagă, explicând că nu-i place să zugrăvească decât după modele. Felix îi vorbi de talentul lui și de interesul de a-i da o îndrumare originală. Titi strânse din sprâncene și reveni la detaliile lui. Vocabularul lui Felix îl supăra în chip vădit. Titi îl întrebă apoi cum a călătorit, unde a făcut liceul și începu să-i povestească întâmplări din școală, să-i facă portretul profesorilor într-un stil naiv, dar comunicativ. Îi spuse fără înconjur că a rămas repetent de câteva ori și corigent, punând totul pe socoteala absurdității profesorilor și a programului. Felix îl întrebă asupra cărților citite și, trăit în atmosfera de la Iași, mai informată, îi ceru opiniunea asupra unor scriitori moderni care colaborau la noua revistă Viața românească. Titi rămase cam indispus de aceste întrebări, mărturisind că nu are timp de citit și că lectura îi dă dureri de cap, că totuși, dacă i s-ar procura "o carte frumoasă", ar încerca s-o citească. Felix îi făgădui una. Aurica lămuri lui Titi scopul venirii lui Felix:

— Titi, domnul Felix s-a oferit să-ți ajute să te prepari pentru corigență.

Titi aprobă supus din cap, fără să arate nici o repulsie de a primi îndrumări de la cineva mai tânăr decât el, însă când Felix se arătă gata să înceapă prepararea, îl rugă să amâne pentru după-amiază ședința, acum nesimțindu-se bine dispus. Aurica privea cu mare afecțiune pe acest vlăjgan molatic și crezu de cuviință să dea lui Felix această explicație:

— El e foarte debil, și mama nu vrea ca el să se obosească prea mult. Destul își bate capul cu pictura. Simion aprobă din cap.

— Ei, strigă Otilia din mijlocul sofalei, unde, șezând turcește, cosea ceva, când Felix trecu prin fața ușii deschise a odăii ei, spune-mi drept, cum m-a ponegriț Aurica? Am auzit că te-a chemat în lipsa mea!

Felix se opri lângă ușă, încurcat.

— Intră înăuntru, vino aci lângă mine.

Și Otilia își strânse puțin picioarele subțiri, ca și când Felix ar fi trebuit să se așeze alături în aceeași poziție.

— Desigur că ți-a spus că sunt zăpăcită!

— Mai rău! mărturisi Felix.

Otilia ridică ochii puțin cam palidă și puse o mână pe

brațul tânărului. — Și tu, Felix, crezi?

— Nu! răspunse acesta după un scurt examen de conștiință.

— Dar ce ți-a spus? Desigur, prostii despre Pascalopol! Felix tăcu puțin, apoi, hotărându-se, întrebă:

— Aș vrea să știu, pentru ce îți vin scrisori pe numele Otilia Mărculescu? Eu te-am numit totdeauna Giurgiuveanu!

Otilia examinează serios pe Felix.

— Va să zică, asta era! Ti-a spus că sunt o străină!

— Tu, o străină! Nu înțeleg. Însă m-a supărat că ți-a zis

fată fără căpătâi și fără părinți. Dar tu ai părinți... Otilia împunse cu acul lucrul, oarecum agasată.

— Ei, da, tanti Aglae și cu Aurica nu pot să mă sufere fiindcă le e teamă că au să piardă moștenirea... Aurica își închipuie că o să se mărite spunând că are un unchi bogat... O pocită... Papa, vezi tu, nu mi-e tată bun... Mama a mai fost căsătorită înainte, și când a luat pe papa, eu eram de câțiva ani... Privește! Uite pe mama și pe tatăl meu adevărat. (Și Otilia întinse lui Felix o fotografie puțin ruptă, în care o Otilie din alte vremuri, însă cu privirile blânde, în rochie cu panier și cu un mare zuluș căzut peste umăr ținea de braț un bărbat gras, și el cu ochii Otiliei.) Dar papa mă iubește, și apoi... e îndatorat să aibă grijă de mine, fiindcă mama i-a dat o mulțime de bani, fără nici un act, pe care papa i-a vârat în afacerile lui... Dacă nu murea pe neașteptate mama, ar fi fost altfel... Papa voia să mă adopteze... Și acum ar voi, însă nu-l lasă tanti Aglae... În sfârșit, mizerii care cred că-ți sunt indiferente.

Și Otilia oftă, dând un final umoristic gestului.

— Nu-mi sunt indiferente, spuse Felix încet.

Mărturisirea Otiliei explica acum misterul numelui, dar aducea un element neplăcut. Moș Costache nu era așadar tatăl fetei. Familiaritatea Otiliei cu el, satisfacția lui nu făceau parte din sentimentele nesuspectabile. Felix urî și pe Pascalopol și, deși stima lui pentru Otilia creștea pe măsura conviețuirii lui cu ea în aceeași casă, vorbele Aurichii îi răsunau în urechi: "se spun multe lucruri grozave..."

— Felix, încercă Otilia să deplaseze convorbirea, ce-ai făcut cu Titi?

— L-am văzut numai, și a rămas să începem după-amiază. Mi s-a părut un băiat de treabă, deși cam moale.

— N-am zis altfel, confirmă Otilia.

— I-am făgăduit să-i dau o carte de citit. Acum n-am nici una la mine. Îmi dai voie să aleg de la tine? Mă tem numai că pe ale tale le cunoaște.

Otilia râse neîncrezătoare.

— Ți-a spus Titi că vrea să citească? Mă mir! Poți să iei câte poftești, te asigur că n-a citit nici una, și să-mi spui și mie efectele pedagogiei tale!

După-amiază, Felix alese o ediție ilustrată din La chartreuse de Parme și merse la Titi. Acesta îl aștepta în grădină. De acolo intrară în casă, însă, când treceau prin sală, Titi făcu

semn lui Felix să meargă mai încet, fiindcă Simion dormea (cu cămașă, ca peste noapte, afla mai târziu Felix). Ajunși în odaie, Titi trase cutia lată a unei mari mese, în care Felix zări cărți, creioane, pachete de ilustrate, puse într-o ordine militară. Toate cărțile și caietele erau învelite cu o grijă meticuloasă și semnate caligrafic pe un portativ tras ușor cu creionul. Văzând admirația lui Felix, Titi se crezu dator să-i arate și alte dovezi de industrie. Avea albume în care copia cu o caligrafie armonioasă fel de fel de poezii cu inițiale figurate și colorate. Legătura și cartonarea albumelor erau opera lui. În loc să-și cumpere hârtie de muzică, inventase un pieptene cu cinci picioare de creion cu care linia hârtia velină simplă. Își făcuse o cutie pentru păstrat desenele din carton lipit cu îngrijire cu o hârtie cafenie și apoi ornamentat în peniță cu fluturări gotice. Manualul de limba latină îl imitase pe de-a întregul, fabricând legătura, cartonajul, reproducând desenele și scriind caligrafic textul. La întrebarea lui Felix dacă făcea asta ca să economisească banii pentru cumpărarea cărților, Titi spuse că nu, dar “că-i plăcea” așa. Avea și o vioară, pe

care i-o cumpăraseră tanti Aglae, dar nu putea să cânte decât câteva linii de exercițiu elementar. Mai mult decât muzica propriu-zisă îl pasionase colectarea materialului. Își făcuse un album de muzică în care copiase tot ce-i picase în mină: arii populare, române italiene, fragmente de operă pentru partea cântărețului solist, cântece populare nemțești.

— Când ai ceva frumos, zise Titi lui Felix, te rog să-mi dai să copiez.

— Am putea să facem împreună duete, când îmi voi aduce vioara de la Iași și notele, am caietele lui Mazas, propuse Felix.

— Nu acum, refuză hotărât Titi, acum mă exercitez cântând lucruri ușoare și după ureche. Mai târziu, peste câțiva ani! (Avea douăzeci și doi de ani.)

Felix avu în gând o clipă intenția de a-i demonstra că metoda e greșită, dar se stăpâni spre a nu părea pedant. Întrebându-l în ce putea să-i fie de folos, Titi ceru să i se arate la limba latină. Voia numai traducerea, și anume, să i se spună cuvânt cu cuvânt în românește, pentru a-l scrie deasupra textului. Orice sugerare a unei alte metode fu respinsă, și Felix trebui să-i dicteze, privind cartea pe deasupra umărului lui, în vreme ce el scria atent traducerea, făcând să i se repete câte o vorbă. După o jumătate de oră, Titi declară că s-a plictisit și că-l doare capul și nici măcar nu arăta dorința de a urma numaidecât a doua zi, spunând pur și simplu:

— Să lăsăm pe altă data.

Felix se ridică să plece, și atunci își aduse aminte de romanul lui Stendhal, pe care-l lăsase în colțul mesei. I-l întinse lui Titi, întrebându-l dacă l-a citit. Acesta negă cu capul, luând cartea ca pe un album de preț și răsfoind-o atent cu degetele ușor apropiate de muchia filelor. Privea mai cu seamă desenele.

Trecură câteva zile în care Felix se sfii să se ducă la Aglae nechemat. În acest timp ieșise de câteva ori în oraș, luase unele informații cu privire la universitate și colindase anticăriile așezate pe cheiul Dâmboviței. La început, ceruse voie lui moș Costache să iasă, obișnuit cu normele internatului, însă bătrânul, surprins de această cerere, îi spuse că poate să lipsească și ziua, și noaptea... chiar și noaptea. La această expresie, clipi din ochi cu o complicitate pe care Felix n-o pricepu tocmai bine. Într-o zi, Aglae, la o ședință de joc de cărți, apelă din nou la el:

— Tinere, văd că nu mai vii pe la noi să-l ajuți pe Titi al meu. Poți să vii neinvitat, Titi e

puțin cam lăsător, trebuie îndemnat.

Felix vizită dar din nou pe Titi, care îl primi cu bonomia lui placidă și-l întrebă, ca să nu trădeze de la început scopul didactic al vizitei, dacă a citit La chartreuse de Parme. Atunci Titi scoase din cutie cartea, pe care Felix n-o recunoscuse la început, fiindcă era îmbrăcată, cu îngrijire, în hârtie albastră. O mulțime de zăloage chibzuite de hârtie arătau locuri de interes. Taina lor se lămurii repede.

— Mi-au plăcut mult desenele și am copiat câteva!

Și Titi scoase de la sfârșitul volumului un pachet de hârtii pătrate, pe care desenase cu acuarelă vreo douăzeci de ilustrații.

— Dar romanul te-a interesat, nu-i așa?

— N-am avut vreme să-l citesc, spuse calm Titi, înapoiindu-i definitiv cartea, altă dată poate ți-o cer!

Felix își aminti vorbele ironice ale Otiliei și începu să se încredințeze că ele porneau nu din răutate, ci dintr-o lungă experiență. Fiindcă Titi povestea tot soiul de mărunțișuri din viața zilnică sau cea școlară, fără să acuze vreo intenție la studiu, Felix îi mărturisi că era însărcinat de Aglae să-i dea concursul. Titi admise doar să i se mai dicteze traducerea

unei scurte bucăți. Colaborarea nu dură însă mult, și Titi, devenind deodată palid, se ridică în picioare, cu mâna dreaptă în sus și capul plecat pe spate, și zise speriat:

— Îmi curge sânge din nas!

Într-adevăr, un fir de arnici roșu se prelingea pe șanțul adânc al buzei de sus. Cum hemoragia nu se oprea și Titi făcuse o figură de teroare, Felix deschise ușa și ieși în sală. Atrasă de zgomot, Aglae veni și, informată de Felix, irupse zgomotoasă în odaie.

— Iar ai hemoragie, drăguță, se vaită ea, să-ți dau vată.

Scotocind prin casă, veni cu un tampon mare de vată, pe care îl vârî în nara lui Titi, punându-i în același timp o mână pe frunte.

— Asta este numai din pricina oboselii, bombăni ea. Mai dă-o în plata domnului de carte, că n-am să te fac filozof. Cine citește prea mult, se scrântește.

Aceste cuvinte fură spuse cu o umoare acră, ce părea intenționată și care jigni pe Felix, fiindcă Aglae avea aerul să învinovățească pe Felix de surmenarea lui Titi, deși ea însăși îl chemase. Din acea zi, Felix încetă iarăși de a se mai duce pe la Titi, până ce într-o zi Aglae îl îmbie din nou:

— Domnule Felix, mai ocupă-te puțin de Titi al meu, am văzut că ai răbdare.

Felix mergea acum foarte des pe la Titi, cu care se familiarizase, dar nu-l îndemna la lucru decât când acesta însuși îl solicita, ceea ce se petrecea foarte rar. Titi era un tânăr foarte de treabă, dar de un caracter bizar. Îi plăcea să povestească lui Felix tot ce i se întâmplase peste zi, tot ce zărise pe stradă, subiectul desenelor pe care le văzuse. Dacă venea din oraș, Aglae îl întreba ce observase pe Calea Victoriei, și Titi, docil, nara față de toți ceea ce văzuse. Când însă Felix încerca să discute cu el vreo problemă, Titi se arăta rezistent și încruntat, iar Aglae, dacă era de față, privea pe Felix cu dușmănie, ca pe un atentator la creierul fiului ei. Tot ce spunea Titi era sorbit de Aglae și Aurica și aprobat muțeste de Simion.

— Titi, propunea Aglae, ia povestește-ne tu cum ați copiat la istorie.

Atunci tânărul de douăzeci și doi de ani începea să depene istoria naivității profesorului de istorie, pe care-l descria cu destul umor, înșelat de un grup de școlari isteți, care, știindu-i

ticurile, făcuseră de acasă atâtea teze câte subiecte li se puteau da cu probabilitate. Aglae râdea cu mult haz și privea matern pe Titi. Felix chema adesea la plimbare în oraș pe Titi, și întâia oară acesta urmă cu docilitate itinerariul tovarășului. A doua oară însă refuză cu încăpățănare să treacă prin anumite locuri, preferând, de pildă, să stea împietrit o oră întregă pe marginea lacului din Cișmigiu spre a asculta banalul repertoriu pe care-l cânta muzica militară. Întors acasă, raporta familiei tot ce văzuse în decursul plimbării și comunica lista pieselor cântate, reproducându-le vocal, când nu le știa titlul. Căuta apoi cu orice chip să-și procure “notele”, spre a le copia în albumul său. Erau însă zile în care Titi refuza cu îndărătnicie orice propunere de deplasare, sub cuvânt că-i este urât. Atuncea ședea pe o bancă, ascuțind cu atenție creioanele colorate, tăcând cu desăvârșire. Aceste crize de apatie erau aprobate de Aglae ca dovezi de cumințenie, și când Felix invita pe Titi la plimbare și acesta refuza sub cuvânt că-i este urât, Aglae sărea:

— Unde să se ducă băiatul, să bată ulițele ca toți pierdevară? Să stea acasă!

Titi mai avea și altă ciudățenie. Uneori, plictisit deodată de convorbire sau de prezența oamenilor, spunea:

— Mă duc să mă legăn! Atunci se așeza cu spatele pe muchia unei mese sau a unei

sobe și, cu mâinile împreunate în modul catolic se legăna neîncetat de la dreapta la stânga și invers. Alteori se așeza întins pe spate și, cu mâinile la fel împreunate, pe canapea sau pe pat, se clătina într-o parte și-ntr-alta. Insatisfacție în copilăria joasă, sau amintire prea profundă a acestei copilării? Felix nu-și putea explica. Pentru Aglae și ceilalți, purtarea lui Titi părea foarte firească, și însăși Aglae își îndemna fiul, câteodată:

— Dacă te-ai plictisit, du-te și te leagă!

Într-altă zi, Felix găsi pe Titi așezat pe o bancă, cu o mână în dreptul inimii și aplecat cu bustul peste pânțele, ca și când ar fi fost chinuit de o mare durere lăuntrică. Fața îi era tânguitoare, iar Aglae și Aurica ședeau îngrijorate în juru-i, îmbărbătându-l:

— Dar n-ai nimic, omul lui Dumnezeu, de unde ți-a mai venit și asta?

— Așa spui dumneata, se căina Titi, dar eu știu că sufăr de inimă. Uite, mă doare aici.

— Unde te doare? Fleacuri! făcea Aglae, expertă, punând

mâna pe locul arătat de Titi. — Și tata suferă de inimă. Familia noastră toată a suferit.

— Ți-a vârat în cap prostiile, arătă Aglae cu dispreț către Simion. El, bolnav de inimă! Mănâncă toată ziua ca un trântor. Poate ai citit mult — arză-l-ar focul de citit — și ți s-a pus un junghi.

Amândouă femeile fricționară pe posacul tânăr cu alcool camforat pe la tâmpile și pe piept, și hipocondriacul începu să se lase convins. Titi redeveni din nou comunicativ și asiduu la industriile lui. Totuși, într-altă zi declară la toți, dezolat și cu un zâmbet amar în colțul gurii — efect al unei lecturi întâmplătoare de cărți de chiromanție —, că el n-avea să trăiască mult, fiindcă linia vieții îi era scurtă și n-avea decât un inel în jurul pulsului. A fost de trebuință ca Aglae și Aurica să-i arate că și ele aveau liniile în chestiune foarte rău conformate și că totuși trăiau. Încrederea lui Titi în chiromanție fu zdruncinată și buna dispoziție reveni.

Dacă Titi era afabil, dar reținut, Aurica, dimpotrivă, arăta față de Felix din ce în ce mai multă familiaritate. În fiecare zi după orele cinci, Aurica se îmbrăca pretențios în bluze albe și

foi negre, minuțios plisate, și se pudra pe față în chip bătător la ochi, carminându-și prea tare pomeții slabi ai obrazilor, ceea ce în acea epocă se socotea încă scandalos. Mergea pe Calea Victoriei străbătând mereu cu repeziciune și cu repetiție același itinerariu, care cuprindea circular amândouă trotuarele. Ea spera în acest chip o aventură, care însă întârzia să se întâmple. O singură dată, un elev de școală militară, indus în eroare de ținuta ei, se luă după ea și o urmări până acasă. Aurica năvăli în curte în culmea agitației și spuse Aglaei:

— Maman, maman, vine un ofițer.

Ofițerul însă, intimidat de ținuta onestă a casei și de lipsa de atracții sigure, după câteva plimbări prin fața imobilului, dispăru. În acea seară, Aurica nu veni la masă și se închise în odaia ei. Aurica avea despre bărbați o concepție mistică, în care și impertinențele deveneau calități. Simpla prezență a unui bărbat, mai cu seamă tânăr și necăsătorit, o emoționa.

— Maman, vine Pascalopol!... Maman, trece Filipescu!

A fi acostată de un individ mai bine îmbrăcat pe drum nu i se părea necuviincios. Nu răspundea, firește, dar iuțea pașii, cu o mare surpriză pe față, în așteptarea unei asiduități mai flagrante. Aurica vorbea despre căsătorie cu un interes tehnic, ca și când ar fi fost unicul scop serios în viață. O căsătorie, oricât de banală, i se părea pentru o fată “un noroc”. Se informa despre toate nunțile cunoscuților, mergea la toate, măcar în tinda bisericii, cerceta pe eroină înainte și după

eveniment și arăta în fața bărbatului respectivei recente mirese o stimă pierdută. Colectiona beteală de la nunți și consulta cărturăresele cu frenezie.

— Închipuie-ți, maman, ce noroc, a luat-o fără nici o zestre, spunea câteodată ea despre vreo prietenă.

— Lasă, că-ți ajută Dumnezeu și ție, o consola Aglae, cătu ai tot ce-ți trebuie, numai fii și tu mai înfiptă, fiindcă azi îți iau înainte zăpăcite de-astea tinere!

Și Aglae arăta cu capul, dușmănos, spre curtea Otiliei.

Odată, trecând pe Calea Victoriei, Aurica se întâlni cu Felix și-l invită numaidecât să o întovărășească în circuitul ei. Ba chiar îl rugă, la un moment dat, să-i dea brațul, fiindcă nu se cădea, spunea ea, să zică lumea că merge cu un bărbat străin. Felix cerceta acum strada cu multă circumspecție, ca să n-o mai întâlnească, însă într-altă zi fu iarăși prins și trebui să ocolească de câteva ori Calea Victoriei, agățat de brațul Auricii, ca un câine de un lanț scurt. O trăsură luxoasă trecu pe lângă ei, și o mână le făcu un mic semn.

Abia după ce trăsura era departe, Felix își dădu seama că era Otilia, împreună cu Pascalopol. Aurica spuse cu glas invidios: .

— Ai văzut? Pascalopol o plimbă în fiecare zi și-i dă fel de fel de cadouri. Ce noroc! Ce-o fi văzând Pascalopol la Otilia?

Felix rămase încruntat, mai mult de informațiile asupra raporturilor dintre cei doi. Aurica înțelese altfel.

— Oare crezi că Otilia poate să placă cuiva?

Felix se dezmetici.

— Mi se pare că ești nedreaptă domnișoară. Otilia e foarte frumoasă, și apoi e cultă, talentată.

— Crezi? se îndoii Aurica.

— Și apoi, de ce bănuiești numaidecât, pipăi Felix situația, că între domnul Pascalopol și Otilia ar fi vreo legătură? Dom-nul Pascalopol e singur, fără copii...

Aurica râse malițioasă.

— Cum se cunoaște că n-ai experiență! Otilia e șireată, caută numai bărbați în vârstă, bogați. Numai de-ar lua-o în căsătorie... Însă nu cred să fie Pascalopol așa lipsit de gust. Dumneata ce zici?

Felix arătă prin tăcere că nu are nici o opinie în privința asta.

Văzând că Felix o evită pe stradă, nemaitrecând pe Calea Victoriei sau neieșind decât când se încredința că nu a părăsit casa, Aurica începu să invite pe Felix la ea, chemându-l personal, sub felurite pretexte, chiar sub ochii celorlalți. Aglae nu se arăta potrivnică acestor manevre, ba chiar le ajuta prin priviri galeșe față de Felix sau prin dispariția la vremea oportună. Începuse a nu-l mai primi în salonul cu picturi, ci, sub pretextul de a-i arăta ceva special, îl chema în odaia ei de dormit și-l puneă să stea în apropiere de ea. Aurichii îi intră în cap, de la o vreme, că Felix era lipsit în casa lui moș Costache de plăcerile gastronomice ale unei bune gospodării.

— Eu mă întreb cum poți să stai, se înduioșă Aurica, Otilia nu știe nimic, iar Marina e o leneșă.

Aurica întrebă odată pe Felix dacă îi place plăcinta cu cireșe. Nebănuind nimic sub această întrebare banală, tânărul răspunse afirmativ. A doua zi era tras cu mister în odaia Aurichii, unde pe o măsuță se afla o tepsie încărcată cu prăjituri. Aurica sili pe Felix să mănânce, fiind sigură că-i face plăcere. După plăcintă urmă în altă zi dulceață de coacăze. Felix începuse să audă cu groază glasul molatic al Aurichii, și odată fugi pe poartă repede în oraș, când simți că se ivește Aurica prin fund. Ca să nu-și greșească ținta, aceasta începu să vină chiar în timpul mesei și să-l tragă cu insistență pe la sfârșitul ei. Când, într-o astfel de manevră, Felix făcu o

încercare de rezistență, agățându-se cu privirile de Otilia, care era de față, Otilia, pufnind discret de râs, agravă situația.

— Du-te, Felix, n-o refuza, Aurelia este tare în prăjituri.

— Te rog foarte mult, insinuă tenacea Aurică lui Felix, să nu vii niciodată prin față, ci numai pe portiță. Știi, reputația, dumneata ești cavaler, poți să-mi faci rău.

Cu alt prilej, insinuația fu adâncită într-un fel care înspăimântă pe Felix.

— Situația noastră e foarte grea, se vaită Aurica, nu știi cu cine vorbești. Noi, domnișoarele, suntem slabe, nu putem refuza "avansurile", dar apoi, dacă lucrurile nu merg mai departe, rămânem compromise. Am avut o prietenă care primea "avansuri" de la un tânăr pe care-l credea sincer. L-a admis în casă, în odaia ei, în văzul părinților și cunoscuților, și apoi tânărul n-a fost parolist. Lumea e rea, vorbește, de aceea e bine ca un bărbat să spună de la început ce intenții are.

Felix tăcu câteva clipe, într-atât aluzia părea îndreptată către el, apoi, devenind hotărât din cauza primejdiei, zise:

— Domnișoară Aurica, ceea ce spui trebuie să fie adevărat, deși eu nu am experiență. Dar eu cred că personal nu pot să-ți aduc nici un neajuns, fiindcă nimeni nu se va gândi că un tânăr ca mine, care abia acum intră la universitate, urmărește să se căsătorească.

— De ce nu? zise Aurica, galbenă și cu oarecare ațătare de reproș în glas. Știi mulți tineri studenți care, spre a putea urma studiile, se însoară. Când este și zestre...

— Ai făcut bine, în orice caz, că mi-ai atras atenția; fiindcă altfel ți-aș fi făcut rău fără să-mi

dau seama. Dumneata m-ai chemat. N-am să mai viu...

—Ba eu te rog sa vii, domnule Felix, în definitiv, ce ne pasă nouă de lume, înclinațiile se nasc cu încetul.

— Dar eu, se bâlbâi Felix, n-am nici o încli... n-am nici o vină!

Și se strecură pe ușă afară, bolborosind câteva scuze con-fuze.

— Otilio, ai avut dreptate, se mărturisi Felix, Aurica a înțeles greșit vizitele mele. Cum s-o fac sa mă lase în pace?

— Aurica nu se lasă cu una, cu două, spuse Otilia; în tot cazul, cum nu cred că ai de gând s-o iei de nevastă, îți va păstra o ură eternă.

Tot Otilia îi comunică mai târziu că Aurica s-a plâns lui moș Costache că el, Felix, n-a fost cavalier cu ea, că i-a dat brațul în văzul tuturor pe stradă și a intrat de atâtea ori în odaia ei, inducând-o în eroare că ar avea intenții serioase. Moș Costache i-a explicat răbdător, cu multă terminologie specială, că Felix e deocamdată minor și, ca atare, încă iresponsabil.

IV

Cu timpul, Felix se obișnuie în casa lui moș Costache, în care începu să se simtă bine. Deplina libertate de care se bucura în aceasta casă, în care fiecare făcea ce poftea, fără să întrebe pe celălalt, și care contrasta cu rigoarea vieții lui de până acum, pria caracterului său singuratic. Totuși, un simț de disciplină înnăscut ferea pe Felix de excese. Libertatea îi risipise timiditatea și-i dăduse sentimentul valorii lui personale. Lipsa lui de legături familiale mai afectuoase, deferența ușor compătitoare cu care-l înconjurau toți fiindcă era or-fan dezvoltage firea lui ambițioasă. Aștepta cu nerăbdare să se deschidă universitatea, pentru a se pune cu aprindere pe muncă, voind să-și facă o cariera solidă, cât mai curând. Numără lunile până la majorat, tăind pe un calendar săptămânile trecute și făcând de pe acum planuri asupra viitorului. Îi trebuiau bani să-și cumpere cărți și unele lucruri de îmbrăcăminte și, după câteva codiri, merse într-o zi la moș Costache și-i ceru.

— Ha! holbă ochii bătrânul, întârziind răspunsul. Apoi, bâlbâindu-se, spuse că n-are, apoi că n-a mai rămas nimic din venitul anului în curs, în sfârșit, că venitul e mai mic decât ar fi trebuit și că nu știe cum are s-o scoată. De ce nu dai lecții particulare, ca să câștigi? insinuă el confidențial. Îți faci treburile și-mi dai și mie pentru îmbunătățirea pensiunii.

Felix nu îndrăzni să obiecteze nimic și nici după aceea nu crezu că se cade să întrebe pe moș Costache câtă era propriuzis averea lui administrată. Îi era rușine de Otilia. Însă făcu unele socoteli aproximative, adunând chirii ce se luau de pe prăvălii și apartamente, socotite la o sumă potrivită (avea informații vagi), și văzu că i s-ar cuveni pe lună câteva sute de lei, din care și-ar fi putut plăti cu prisosință pensiunea, cu oricâte cheltuieli suplimentare. Lecții n-ar fi voit să dea, ca să poată studia în toată voia. Otilia, văzându-l abătut, îl descusu și nu-l lăsă până nu află pricina supărării.

— Așa e papa, se indignă și ea, nu trebuie să te superi, trebuie să știi cum să-l iei. Lasă-mă pe mine.

Într-adevăr, puțin după această convorbire, Otilia îl luă pe moș Costache de braț și, plină de gingășii, îl duse în casă "să-i spună ceva". Întrevederea fu lungă și Felix însuși putu să audă mormăiturile bătrânului și implorările ascuțite ale Otiliei. Otilia ieși însă posomorâtă și nu dădu lui Felix nici o explicație. A doua zi dimineață, Felix o văzu ieșind în oraș îmbrăcată cu o rochie nouă de dantelă. Fata îl chemă și-i spuse șoptind:

— Fii liniștit, că aranjez eu! Acum mă duc puțin în oraș.
La întoarcere Otilia chemă pe Felix deoparte și-i dădu trei sute de lei.
— Dar te rog mult să nu-i spui nimic lui papa!
— Nu ți i-a dat el?

— Ba da, ba da, nici vorbă! Fii cuminte și fă așa cum îți spun eu... îți explic altă dată.
Otilia deveni pentru Felix, încetul cu încetul, adevărata stăpână a casei, căreia îi încredința toate dezideratele lui, evitând pe moș Costache, totdeauna voit bâlbâit și gata să se strecoare printre degete. Dar mai încerca față de ea o atracție care deveni din ce în ce mai tiranică. Noaptea, chipul Otiliei îl urmărea în tot timpul, cu temerea totodată de a nu-l pierde. Simțea o ciudată nevoie a prezenței fetei, și adesea nu putea dormi. Din grădina de jos, când se adunau seara obișnuitei partidei de tabinet, auzea aproape numai glasul Otiliei. Când fata urca vijelios scările sau când îi

vorbea, avea tresărituri. Avu impulsivitatea de multe ori să-i sărute mâna. De câte ori Otilia ieșea în grădină, Felix, nerăbdător, căuta un pretext de-a ieși și el, și îl găsea în dorința de a citi jos. Otilia era de o familiaritate, de o lipsă de jenă care îl tulburau; din păcate însă nu avusese el însuși prilejul de a se apropia mai mult de ea, fiindcă fata lipsea mai toată ziua de acasă, iar când venea, era înconjurată de toți ceilalți. Familiaritatea Otiliei avea o nuanță protectoare, ca pentru o ființă inofensivă de care nu te temi. Neputând sta cu Otilia, Felix ședea cu lucrurile ei. Îi plăcea parfumul nedefinit pe care-l lăsa ea multă vreme după trecerea ei, dezordinea grațioasă din care reconstitua mișcările ei, semnăturile, lucrurile uitate prin cărți. Odată, Otilia îl trimise pe Felix sus, să-i aducă un degetar. Tânărul găsi în odaie o amestecătură comică. Un pantof era în pat, pe o carte deschisă, pus probabil ca să nu se închidă volumul legat prea dur. Covorul era semănat cu note muzicale, răsfirate nebunește, spre a găsi în pripă ceva. În cutia în care trebuia să caute degetarul, erau aruncate laolaltă ace, batiste subțiri, cărți de vizită, bucăți de ciocolată mușcate cu dinții. Felix se simți mai aproape de Otilia aici în odaie, decât lângă fata însăși. Otilia îi dădea din când în când mici însărcinări, când pleca în oraș, pe care începuse a le aștepta cu nerăbdare și a le provoca. Nu scăpa uneori de reproșuri amicale.

— Felix, panglica e prea deschisă, nu ești tare în nuanțe.
— Mă duc s-o schimb. —Aș! O dau lui Titi să mi-o zugrăvească, și, dacă nu plouă, merge. Să vezi ce încântat e!

Într-adevăr, Titi lua panglica foarte serios și, cu devotament, o trata în acuarelă, expunând-o puțin la soare. Lui Felix, aceste servicii i s-ar fi părut o concurență nelegală, dacă Otilia n-ar fi privit pe Titi cu ironie. În schimb, Otilia răsplătea pe Felix cu gingășii neprevăzute. Îi aducea din oraș fel de fel de mărunțișuri, fie măcar o bomboană. Odată îi dăruia o cravată. Într-o zi, Felix se auzi strigat nerăbdător de glasul Otiliei.

— Felix, Felix, vino mai repede, că mă grăbesc!

Văzu pe Otilia în trăsura cu doi cai albi, care era închiriată de Pascalopol, și ședea oricând la îndemâna ei, agitând un pachetel cu mâna. Felix alergă intrigat și descoperi că fata avea în mână un pachet de ciocolată fină.

— Rupe din el... nu tot... nu tot! Apoi Otilia începu să ronțăie cealaltă jumătate și porni iar cu trăsura.

Otilia amesteca o seriozitate rece, blazată cu cele mai teribile copilării. Într-o zi îmbrăca păpuși, în alta mustra pe moș Costache că se murdărește pe haine cu scrum de țigară și-l

scutura întorcându-l în toate chipurile, ca pe un copil, spre râsul de plăcere al aceluia. Altă dată Otilia fu nemulțumită de gospodăria Marinei și, punându-și un șorț înainte, se așeză serios pe treabă, cerând concursul lui Felix. Dar se plictisi curând. Din ușă văzuse strălucirea ierbii grase din fundul grădinii și avu o dorință.

— Vai, Felix, parcă e la țară! Aș vrea să merg cu picioarele goale prin iarba! Și numaidecât aruncându-și pantofii din picioare și trăgându-și jos ciorapii, pe care-i părăsi în bucătărie, alergă în grădină.

Marina făcu spre Felix un mic semn, cu înțelesul că Otilia nu-i în deplinătatea facultăților mintale. Otilia uită după aceea de gospodărie și începu să cânte nebunește la pian.

Fata se interesa de aproape de activitatea lui Felix, îi scruta mereu intențiile, îi aducea cărți și, când nu le avea ea însăși, mergea nu se știe pe unde și le împrumuta.

— Vezi tu, zicea ea cu o comică maternitate, eu mi-am pus

în gând să scot din tine un om ilustru. Asta o să-i facă mult sânge rău tantei Aglae. Însă trebuie să m-ascuți.

Pascalopol venea mereu, cu foarte rare lipsuri, primit de toți cu o atenție nesfârșită. Familiaritatea Otiliei față de el, care nu depășea de altfel stilul ei general, îl indispucea din ce în ce mai mult pe Felix. Pascalopol trata pe tânăr, la început, cu politețe rezervată, aruncându-i câte o vorbă, câte o privire fugară. Cu trecerea zilelor, căpătase probabil convingerea inofensivității lui Felix și începu să-l privească prietenos și chiar patern. Auzind în treacăt că Felix ar dori să citească un anume volum de Anatole France, i-l aduse pe neașteptate. Felix fu surprins, dar Otilia copleși pe Pascalopol cu calinerii, așezată pe marginea scaunului lui și scuturându-i haina de impurități inexistente.

— Ce gentil ești dumneata, domnule Pascalopol, vezi, de aceea te iubesc eu!

Vorbele acestea le spuse cu atâta copilărie, că nu avură nici un sens erotic, dar Pascalopol fu mulțumit și învălui și pe Otilia, și pe Felix în privirea lui satisfăcută. De acum încolo Pascalopol se interesa foarte serios de Felix, ședea cu el de vorbă în așteptarea Otiliei și îi aducea din când în când cărți.

— Pascalopol, de ce nu te-nsori? zise într-o ședință de tabinet Aglae. Aș fi curioasă să văd ce harababură de holtei este la dumneata acasă!

— Te poftesc să vezi, cocoană Aglae, dar te asigur că e mai multă disciplină ca la atâtea femei.

Aurica deschise ochii mari, ca și când invitația o cuprindea și pe ea; Aglae, care urmărise altceva, bătu în retragere:

— La vârsta mea, nu mă mai privește cum trăiești dumneata. Să meargă altele mai tinere.

— Merg eu! sări Otilia.

— Te rog! o imploră Pascalopol, mai mult din ochi.

Aurica deveni acută:

— O domnișoară singură la un cavaler nu prea e frumos!

— Vine și Felix! corectă Otilia.

— Măine trimit trăsura să vă ia.

Astfel se făcu că într-o după-amiaza, Felix și Otilia, așezați în largă trăsură, străbăteau Calea Victoriei de la capătul dinspre Dâmbovița până în apropiere de Biserica Albă. Aci se

coborâra în fața unei clădiri cam fumurii, numai cu două caturi, dar înalte, în gangul căreia intrară. Otilia i se păru lui Felix orientată. Suiră pe o scară cu balustrada de fier forjat și se opriră în fața unei uși mari de la etajul I, pe care o mică tăbliță de email arăta numele simplu: Leonida Pascalopol. Casa, azi ștearsă față de noua arhitectură a capitalei, înfățișa atunci ultimul confort. Ferestrele și încăperile erau înalte, ușile largi și cu frontoane de lemn bogat ornamentate, tavanurile decorate cu stucuri. Pereții erau tapetați cu hârtie dungată, și de tavan atârnavu lămpi electrice cu abajururi plisate. În anticamera apartamentelor se vedeau chiar picturi murale alegorice, cam convenționale și reci, dar de factură îngrijită. La capetele scării vegheau doi copii de marmură, tociți și lucioși ca de ceară. Otilia sună apăsând soneria electrică. Se auziră pași grăbiți și grei, și Pascalopol însuși deschise ușa, îmbrăcat într-un halat larg de mătase fină, legat la mijloc cu un mare cordon, pomădat și parfumat cu profunziune. Un fecior cu vesta dungată aștepta cuviincios îndărătul lui. Pascalopol îi făcu un semn, și acesta dispăru, în vreme ce el însuși conducea pe tinerii oaspeți prin apartamentul lui. Interiorul i se păru lui Felix cu mult mai rafinat decât și-ar fi putut închipui, cunoscând numai omul, așa de rezervat și convențional. În loc de dormitor, avea o sofa joasă enormă, care ocupa o porțiune din odaie. Un mare chilim vechi, de bună calitate, în culori dulci de otavă, o acoperea. Peretele din fund era învelit

într-un vast cașmir de care atârnavu arme vechi: iatagane, pistoale cu mânere sidefate, o tolbă cu săgeți exotice. Pe o măsuță turcească, o mare tepsie de aramă ținea în mijloc un ibric oriental. Din tavan, deasupra sofalei, în dreptul marginii ei exterioare, atârnavu nenumărate candelu de argint de mărimi deosebite. Câteva scaune în X, încrustate cu sidef, erau risipite de-a lungul pereților pe care atârnavu câteva mici picturi de priveliști de pe Bosfor. Biroul avea o masă simplă de stejar, încheiată însă rustic, cu ajutorul unor pene de lemn. Pe ea se aflau un teanc de registre și, la un capăt, o mare mașină de scris, "Yost". Pe pereți se vedeau tablouri alese cu gust, o copie veche după Salvator Rosa, reprezentând un peisaj marin napolitan, un Grigorescu autentic, o culă de Juan Alpar și alte câteva tablouri, centrate în jurul unui portret mare al unui tânăr student de universitate germană, în uniformă de asociație goliardică, măsliniu la față, cu trăsături fine și ascuțite.

— Aici ești dumneata, nu-i așa? întrebă Otilia pe Pascalopol, ca și când mai văzuse tabloul și altă dată.

— Da, eu sunt... pe când eram student la Bonn. Tabloul mi l-a făcut un prieten italian pe care l-am cunoscut acolo. Am și alte lucruri de el la moșie, unde l-am invitat odată.

— Vrei să vezi moșia? întrebă Otilia pe Felix într-un fel care întări acestuia o bănuială.

Înțelegând numaidecât aluzia Otiliei, Pascalopol le arată un album mare cu fotografii. Erau fotografii ale conacului (într-un vast stil românesc, cu pridvor și boltă), a unui lac, a unor vite și cai de rasă, a grajdurilor, a câinilor de vânătoare și a altor elemente de inventar, cu inscripțiile trebuitoare, arătând o mare avere și o mare grijă. La sfârșit însă se aflau un roi de mici fotografii format vizit, cafenii, cu figuri de persoane și cu inscripții grecești și franțuzești indicând ca proveniență Stambulul și Atena.

— Sunt rude de-ale mele, lămurii Pascalopol pe tinerii privitori, am în mine puțin sânge grecesc. Dar să vă arăt alte lucruri care vă interesează mai mult.

Pe întinderea unui întreg perete, încălecând chiar ușa, se vedea un sistem de dulapuri fin intarsiate, închise peste tot. Păreau depozite elegante de acte. Pascalopol deschise câteva uși, descoperind rafturi înțesate cu cărți. Erau acolo volume franțuzești, nemțești,

chiar și englezești, multe tratând chestiuni serioase și de specialitate agronomică, medicină veterinară, economie politică. Erau și opere istorice și filologice și foarte multă literatură. Felix privi cu aviditate rafturile, lucru ce părea a încânta pe Pascalopol. Otilia pretinse cărți:

— Mi-ai făgăduit că-mi dai câteva romane nemțești.

— Te rog! se ruga după obiceiul său Pascalopol, cu mâinile împreunate la piept, și era gata să-i scoată un morman de volume. Însă Otilia îl opri, răzgândindu-se deocamdată și oferindu-se să vină în altă zi. Pe un raft, Felix zări și un flaut, desfăcut în două fragmente.

— Cântați din flaut? întrebă el.

— Câteodată, în ceasurile mele bune. Sunt și eu un fel de boem.

Pascalopol îi rugă să se așeze puțin, până la pregătirea ceaiului, și începu să dea, mai mult pentru Felix, câteva informații autobiografice, văzându-l cam surprins. Moștenise de la părinți o mare moșie și fusese destinat să facă studii fără nici o utilitate practică. Fusese în Germania doi ani student în litere, apoi renunțase și se înscriesese la Drept la Paris. Se plimbase prin mai toată Europa și fusese și căsătorit, înainte de a-și sfârși studiile, cu o femeie de care se despărțise sau rămăsese văduv (nu spunea limpede lucrurile).

— Și era frumoasă soția dumitale? strigă Otilia din dormitor, unde fugise pe nesimțite, scotocind, și unde sărea acum tare pe sofa, ca să-i încerce elasticitatea.

— Era foarte frumoasă, firește, nu ca dumneata, dar nune-am putut înțelege.

— Bietul Pascalopol! compătimi Otilia, uitând pe “domnul”.

Murindu-i tatăl și trebuind să îngrijească de mamă și de moșie, Pascalopol renunțase la studii și se întorsese la moșie, unde-l chema datoria.

— Însă când am răgaz, citesc și cultiv și eu muzele în felul meu și mai ales mă bucur văzând pe cei tineri.

Din dormitor se auzeau răbufnituri de sertare și fredonări extravagante.

— Apropo, domnișoară Otilia, strigă Pascalopol, ce faci cu Conservatorul?

— Frumoase cămăși ai, răspunse Otilia, între două măsuri. — Domnișoara Otilia, mărturisii Pascalopol lui Felix, e o mare ștregăriță.

Feciorul, care se părea a fi un om de la moșie, mai isteț, îmbrăcat în livrea, îi chemă la ceai, și Felix avu și în sufragerie prilejul să-și dea seama că modestul Pascalopol din strada Antim era acasă la el un om foarte subțire. În locul obișnuitei garnituri, moșierul strânsese mobile de felurite stiluri și vechimi, bine armonizate, printre care un fel de armoar sculptat în stilul Renașterii și pe care, zicea gazda, l-a cumpărat în Normandia. Pe dulapuri, în cuiere țărănești, se îngrămădeau ulcele ardelenesti și poterie occidentală, printre care câteva tipsii perugine de la începutul secolului al XVI-lea. Ceaiul însuși fu servit în cești de porțelan subțire japonez. Pascalopol scoase dintr-un dulap un bocal de farmacie italiană din secolul al XVIII-lea și-l dădu tinerilor să-l miroase. Era ceai fin oriental, pe care-l căpăta pe cale particulară.

— Eu știu că dumneata vrei și bomboane, ca copiii mici, observă râzând Pascalopol și împinse în dreptul Otiliei un alt bocal farmaceutic.

Purtările blânde ale moșierului, epicureismul lui de om cult încântau pe Felix și-i dădeau ascunse năzuinți. Prin contrast, îi răsărea în minte figura spână a lui moș Costache, care lipea mereu cu buza lui groasă țigări noduroase și arunca scrumul peste tot. Înțelegea

foarte bine admirația Otiliei pentru Pascalopol, însă îl întuneca fiecare simptom al unei familiarități mai strânse între fată și moșier.

— Am cunoscut pe tatăl dumitale, pe bietul Iosif! vorbi Pascalopol lui Felix. Semăna puțin cu dumneata. Ce zici, domnișoară Otilia? (Otilia sărise de pe scaun și întorcea blidurile de artă pe toate fețele.) Era un om foarte cumsecade, și mai ales muncitor și ambițios. Ar fi ajuns un doctor celebru, dacă împrejurările nu l-ar fi aruncat acolo unde n-avea destul teren de activitate. Biata dumitale mamă a fost o femeie bolnavă toată viața. Vezi dumneata, domnule Felix, venim în lume cu gânduri mari, facem eforturi, dar când să înfăptuim,

o datorie neprevăzută față de ai noștri ne împiedică. Atunci nu ne mai rămâne decât să dăm cale liberă altora și, dacă se poate, să-i ajutăm. Un astfel de ratat sunt și eu, însă vreau ca aspirațiile mele de natură artistică să se realizeze în domnișoara Otilia. Dar unde este domnișoara Otilia?

Într-adevăr, Otilia dispăruse în odaia vecină. Pascalopol se duse după ea. Se auziră deodată râsetele zgomotoase ale celor doi și Otilia apărură, urmată de moșier, cu un șal turcesc pe umeri.

— Te rog să mă crezi, îi spunea Pascalopol deloc supărat de aceste ștrengării, că-ți sta admirabil. Pot să îndrăznesc să ți-l ofer?

Otilia îl rugă să se apropie de ea și-i suflă ceva la ureche. Pascalopol aprobă încântat. Felix însă fu iarăși jenat, ca de o complicitate a celor doi împotriva-i.

În sfârșit, Otilia se hotărî să plece. Despărțirea era de altfel provizorie, fiindcă Pascalopol își propunea să vină seara târziu, ca de obicei, la moș Costache.

— În curând am să merg la moșie, zise din ușă Pascalopol, aș dori să vii s-o vezi. Ar putea să vină și domnul Felix.

— Vai, ce bine-mi pare! se exaltă Otilia, bătând din palme, și lui Felix i se păru că, apropiindu-se de moșier, îl sărutase ușor pe obraz. Însă tânărul, spre a nu împiedica aceste familiarități, se coborâse mai repede pe scară.

— Pascalopol, îi mărturisi Otilia lui Felix, care sta sumbru, în vreme ce trăsura aluneca în trapul cailor, este un bărbat chic. Și ce singur e, săracul!

A doua zi, stând turcește pe sofaua ei, Otilia vorbea lui Felix, pe mâinile căruia petrecuse o jumătate de ibrișin:

— Mi se pare că nu-ți place Pascalopol. De ce?

— Nu am nimic cu el. Însă...

— Însă?

— Mă întreb dacă nu greșești arătând atâta familiaritate

unui om în vârstă. El ar putea să interpreteze asta altfel. Otilia râse, fără maliție.

— Ai început să vorbești ca Aurica. Pascalopol e un om de lume, care-mi place. E așa de bun!

— Poate te iubește!

— Posibil! Dar pe tine ce te privește? N-ai vrea să am un

bărbat ca Pascalopol? Felix tăcu îmbufnat.

— Felix, îl compătimi Otilia, ești un mare prost; vezi că-mi încurci firele. Poate că Pascalopol ar vrea să mă adopte. N-ar fi chic? Otilia Pascalopol! Ah, ce mult mi-ar plăcea să am trăsură!

Seara, Pascalopol veni iarăși. Aurica, schimbându-și obiectivul, vestea pe toți că aduce prăjituri făcute de mâna ei. Otilia fu de o veselie nebună și stătu tot timpul la spatele lui Pascalopol, șoptindu-i la ureche și așezându-se pe scaunul lui, spre ciuda cruntă a Aglaei și Aurichii. Lui Felix i se păru din nou că, pe când Otilia pleca puțin capul înspre obrazul lui Pascalopol, acesta și-l apropia de al său, într-un gest de voluptate tactilă. Felix plecă neobservat și se ascunse în odaia lui, fără a mai aștepta prăjiturile Aurichii.

Suindu-se în pat, îmbrăcat și citind o carte, adormise cu lampa aprinsă. Îl treziră bătăi ușoare în ușă, după miezul nopții.

— Te-ai culcat? Eu sunt, Otilia.

Felix se repezi la ușă.

— De ce-ai plecat, îl muștră Otilia, de ce faci astfel de gesturi? Prăjiturile Aurichii erau foarte bune. E singura ei calitate!

Otilia ținea în mină o farfurie cu prăjituri.

— Uite, ți-am adus și ție! Și, întinzându-i farfuria prin întredeschizătura ușii, fugi repede spre camera ei.

Aflându-se într-o dimineată pe Calea Victoriei, unde privea în vitrina unei librării, Felix zări pe partea opusă pe Otilia. Mergea grăbită în direcția Ministerului de Finanțe. O bănuială se ivi pe dată în mintea tânărului: Otilia se duce la Pascalopol. O ispită, mai tare decât el, îl îndemna s-o urmărească. Otilia înainta mereu, trecând de Ateneu, apropiindu-se de Biserica Albă și traversând chiar pe partea casei lui Pascalopol. Dar nu se opri în nici un fel, nici nu privi măcar spre casă, ci cu același pas merse mai departe și intră în magazinul unei modiste. Felix se rușină de ipotezele lui și, renunțând la urmărire, se întoarse înapoi. Trei sferturi de oră mai târziu,

în apropierea Teatrului Național, un braț subțire se strecura pe lingă al său. Întoarse capul și se găsi lângă Otilia.

— Aseară, Pascalopol mi-a spus că în curând ne va chema la moșie! Cum o să merg, dacă tu nu poți sa-l suferi? Oare puțină afecțiune pentru un om trebuie numaidecât suspectată? Ce-mi pasă ce zice lumea care mă vede cu tine la braț? Și cu toate astea, cu tine e ceva mai grav decât cu Pascalopol, care poate să pară tată-meu. Pascalopol e un om de mare caracter, care a fost foarte bun cu mine... Odată îți voi spune mai multe. Ei, acum vii la țara?

— Vin, zise Felix.

Seara, Felix simți nevoia de a mărturisi cuiva noua încredere în Otilia, sentimentele profunde care îl mistuiau în legătură cu ea. Neavând însă pe nimeni, deschise un caiet gol și scrise pe el: "Trebuie să stimez totdeauna pe Otilia și să am încredere în ea".

V

Pe la începutul lunii august, după-amiază, Marina aduse de alături vestea că a venit Olimpia cu Stănică. Otilia informă pe Felix:

— Asta este cealaltă fată a tantei Aglae, și Stănică e bărbatu-său... bărbat e un fel de a vorbi, nici nu sunt căsătoriți. Și ce vrea? Întrebă ea pe Marina.

— A născut copilul, și acum încearcă din nou, poate or îndupleca pe bătrân.

— Să vezi ce scandal are să fie! se bucură Otilia. Moș Simion nu consimte să dea fetei nici un fel de zestre, are fel de fel de gărgăuni în cap, iar Stănică, după ce a scos-o pe Olimpia din casă, nu vrea în ruptul capului să se cunune. Aș dori s-o vezi pe Olimpia... sunt amândoi o pereche senzațională.

— Vor să vină aici mai pe seară, așa mi-a spus cocoana Aglae, dădu Marina un supliment de informații, când o veni și domnul Pascalopol. Zice că așa poate se rușinează bătrânul de el. Acum stau ascunși în odaie la domnișoara Aurica.

— Ce rost are, își dădu Felix cu părerea, să fie amestecat Pascalopol în afacerile astea? Nu se supără?

— Aș! Nu-l cunoști pe Pascalopol. E de o răbdare nemaipomenită, și mai cu seamă îi place să fie consultat. E politicoș cu tanti Aglae și cu toți, numai ca să aibă sentimentul că se află într-o familie. N-are pe nimeni.

Într-adevăr, mai târziu, când toți erau strânși în salon (afară plouase) și Simion își broda perna în semiîntuneric, ușa se deschise, și un bărbat și o femeie, tineri amândoi,

apărură. Aglae și Aurica întoarseră capul, simulând surpriza.

— Olimpia! tu ești? exclamă Aglae cu o sollicitudine în care voia să pună totuși o ușoară supărare.

Olimpia se lăsă sărutată de Aglae pe amândoi obraji, în vreme ce mâna acesteia era sărutată cu un respect afectat de Stănică. Cei doi salutară pe toți, și de departe și pe Simion, care se mulțumi numai să mormăie, fără să scoată capul din gherghef. Pascalopol se înclinase ceremonios în fața Olimpiei.

— Sărut mâinile, doamna Rațiu! și-i duse vârful degetelor la gură.

Olimpia semăna în chip izbitor cu Simion și cu Titi, având bărbia despătată la fel, în două, în chip supărător pentru o femeie. Era măslinie la față și cam planturoasă, și câțiva peri îi conturau o ușoară mustață. Sprâncenele, ca și la Titi, erau îmbinate viguros deasupra nasului. Stănică, în schimb, era roșu la față, fără să fie propriu-zis gras, de o sănătate agresivă, contrastând cu părul lui mare și negru, foarte creț și cu mustața în chip de muscă. Un guler tare și înalt ținea o cravată înfoiată ca o lavalieră. Venise îmbrăcat într-un costum de soie-încrue deschis și Felix fusese izbit, de la început, de largimea hainei și de ridicula dimensiune a canotierei de paie, care abia îi cuprindea părul. Stănică vorbea sonor, rotund, cu gest artistic și declamator, iar Olimpia, moale, sentențios și cu o mare convicțiune.

Aglae deschise focul:

— Ar trebui să fii supărată pe voi, Olimpio. Niciodată nu s-a întâmplat în familia noastră asemenea rușine. Trebuia să vă gândiți bine înainte de a face pasul ăsta. Stați împreună de un an, aveți copil și trăiți ca păgânii. Să nu vrei tu, Stănică, să faci cununia!

— În fața lui Dumnezeu, declamă clamoros Stănică, suntem uniți pe vecie. Numai moartea ne va despărți.

În vreme ce Aglae vorbea, moș Costache o privea țintă, însușindu-și cu fizionomia toată atitudinea ei reprobatoare. Când însă luă cuvântul Stănică, ochii îi fură atrași ca de un magnet în direcția acestuia și acum bătrânul se exalta mult de ideea uniunii libere.

— Stănică, declară solemn Olimpia, nu-și poate lua sarcina

unei familii fără să aibă capital, ceva, cât de cât. —Ce e al vostru e pus deoparte, făgădui Aglae. Olimpia strâmbă din nas:

— Până atunci trebuie să trăim, avem greutate. Stănică aleargă toată ziua, săracul, azi nu prea merge avocatura. I-a promis cineva o slujbă, dar până acum...

Stănică aruncă tuturor o privire mândră, măgulit că era astfel compătimit de Olimpia.

— Poate o să vrea domnul Pascalopol, zise Aglae, să încerce să-ți găsească ceva, cum are dumnealui relații...

Simion, Aurica, Olimpia și Stănică întoarseră automat capul spre Pascalopol, ca și cum din partea lui venea o propunere precisă. Acesta zise simplu:

— Am să-ncerc!

— Oricum ar fi, eu nu înțeleg să fiu nedreptățită, continuă Olimpia. Sunt cea mai mare din surori și nu-mi dați ce mi se cuvine.

— Eu mă gândesc la viitorul ei, la viitorul copilului nostru, tună Stănică. Pentru mine nu vreau nimic, decât pe ea!

— Simion este de vină în toată afacerea asta, aruncă Aglae o privire mânioasă spre bătrânul cu broboadă, care lucra mereu ca și când n-ar fi auzit nimic, nu vrea, și nu vrea. Dacă vă pune casa pe numele vostru de la început, n-aveam atâta supărare! Lui să-i vorbești și cu el să vă descurcați.

— Mamă, interveni Olimpia cam cu supărare, dacă nu vrea tata, eu nu pot să-l fac să mă iubească în silă, puteai să ne dai dumneata, din partea dumitale.

Aglae se încruntă, iar Aurica privi cu dușmănie la Olimpia.

— Ba asta nu, dragă! Am pe Aurica, pe care trebuie s-o mărit, și pe Titi; nu pot să-i las pe drumuri. Tu trebuia să ai răbdare până o scoteam la un fel cu păcătosul ăsta.

Simion ridică numai capul, și buzele îi tremurau cu intenția parcă de a spune ceva, dar tăcu. Moș Costache, înfricoșat de a trebui să ia vreo atitudine, lăsase capul adânc spre cheseaua cu tutun. Atunci Pascalopol luă cuvântul împăciuitoare:

— Nu e bine să mergeți prea departe. Lucrurile se pot aranja. Ce zici, domnule Simion? Simion avu o tresăritură, apoi spuse repede:

— Nu e fata mea!

Aglae râse cu dispreț.

— Nu e fata lui! Dar a cui e? M-a înnebunit cu prostia asta!

Olimpia semăna în chip izbitor cu Simion, încât afirmația păru lui Felix bizară. Mai târziu, o întrebă pe Otilia, și aceas-ta-i povesti că totul era o idee absurdă a lui Simion, fără nici un temei, pe care o striga când era în toane rele, că bătrânul avea o casă a lui, nu prea mare, pe care Aglae voia să i-o dea Olimpiei ca zestre, dar Simion nu consimțea, nevrând să rămână fără nimic. Aglae îi confisca pensia și orice ban, chiar mica chirie pe care o scotea de pe casa lui. Astfel, s-ar fi părut că în rezistența bătrânului e un resentiment față de tutela Aglaei. Pascalopol interveni conciliant:

— O faci să sufere degeaba pe... domnișoara... pe doamna Olimpia... Te-a supărat cu ceva, poate... în împrejurări de acestea, se uită totul.

— Nu e fata mea! strigă aproape Simion, cu un glas nebănuț și, fără să se miște din loc, se făcu roșu la față.

— Acum iar se irită, observă Aglae cu nuanța indiferentă cu care prevestești o ploaie.

Olimpia tremură puțin buzele, scotoci în corsaj o batistă și izbucni deodată într-un plâns zgomotos.

— Doamne, doamne, zise Pascalopol cu multă delicatețe,

nu sunteți cumiți deloc. Stănică, luând o atitudine nobilă, se ridică în picioare:

— Domnule Tulea, câtă vreme șade sub același acoperământ cu mine, Olimpia e sub protecția mea, și nu permit, înțelegeți dumneata...

Moș Costache se ridică repede de la masă, cu aerul că are treabă în odaia vecină, iar Aglae făcu desperată semn lui Stănică să tacă. Acesta însă se aprinsese.

— ...să jignești pe aceea care în fața lui Dumnezeu este soția mea și mama fiului nostru!

Vânăt la față, Simion sări în picioare așa de iute, că broboada îi căzu de pe umeri, și, de furie, făcu spume la gură:

— Ești un pungaș, nu e fata mea, nu dau nimic, nu e fata mea, ești un pungaș.

Și căuta cu ochii ceva să arunce. Negăsind, luă ghergheful și, într-o clipă, îl făcu bucăți, sfâșiind cu înverșunare etamina. Apoi rămase așa tremurând din tot corpul. Toți tăcuseră și nu se mai auzea decât plânsul cu sughițuri al Olimpiei. După o pauză lungă, Aglae zise autoritară lui Simion:

— Bea puțină apă!

Aurica se ridicase și întindea un pahar de apă bătrânului, care-l luă docil și sorbi din el.

— Iar voi, se îndreptă Aglae către cei doi, plecați acum. O să văd eu ce fac cu asta.

Olimpia ieși suspinând, iar Stănică o urmă țanțoș, după ce dăduse ceremonios bună seara. Simion, calmat cu aceeași repeziciune cu care se înfuriase, cu aerul chiar de a nu ști ce s-a întâmplat, privea mâhnit la ghergheful lui și la ghebele de lână risipite pe jos și se aplecă să și le culeagă. Otilia se repezi și-i adună toate lucrurile, punându-i-le pe măsută.

— Ghergheful e rupt, zise ea, nu mai faci nimic cu el. Îți dau eu altul, care nu-mi mai trebuie!

— Îmi dai altul? spuse Simion încântat și senin. Bine, atunci să-mi dai!

— Du-te și te culcă, Simioane, porunci Aglae, că e târziu

și te-ai enervat. Lasă, că brodezi tu și mâine. Bătrânul se îndreptă supus spre ușă, condus de Otilia.

— Simion, continuă Aglae după ieșirea lui, e încăpățânat ca un catâr, dar tot o sa dea. Trebuie lăsat în apele lui. Nu pot s-o fac pe Olimpia asta să înțeleagă să nu mai vină pe aici ca să-l irite. Stănică s-a luat după ea. Dacă-l lași în pace pe Simion, fără să-i bați capul, se înduplecă.

În vreme ce Otilia, care dusese pe Simion acasă, se întorcea pe portița din fund, auzi în întuneric o șoptă bine articulată.

— Otilio, Otilio!

— Cine este? întrebă ea puțin cam speriată.

— Eu sunt!

O umbră se apropia din direcția chioșcului și Otilia recunoscu pe Stănică.

— Ce faci aici? Unde ai lăsat-o pe Olimpia?

— Mă așteaptă în stradă. Vreau să te rog ceva. Dă-mi douăzeci de franci împrumut. Nu

trebuie să știe nimeni. Nu vreau să umilesc pe Olimpia și să mă cobor până la părinții ei denaturați. Când n-am să mai pot face față, îmi zbor creierii.

Stănică spusese aceste cuvinte cu o petulanță în care nu se ghicea nici un soi de depresiune, privind nerăbdător înspre poartă.

— Să văd dacă am, zise Otilia, așteaptă-mă aici.

Otilia se urcă sus în vârful picioarelor și se întoarse re-pede.

— Uite, zise, îți mai dau încă o dată, dar să știi că nu mai am. De atâtea ori v-am dat la amândoi.

— Bine, bine, mulțumesc, răspuse Stănică, luând banii. Unde șade Pascalopol?

— Dar ce-ai cu el?

— Vreau să-i mulțumesc fiindcă se ocupă de noi.

— Stănică, îl imploră Otilia, lasă-l în pace pe Pascalopol, prea îl sâcăie toți. Nu știu unde stă.

Stănică ar mai fi voit să spună ceva, dar se auzeau pașii celor dinăuntru, care coborau pe scări. Fugi repede spre poarta de din dos și ieși în stradă prin curtea cealaltă.

În seara următoare, Pascalopol, în vizita obișnuită la Otilia, primi din mâinile unui comisionar o scrisoare închisă, în care citi următoarele:

“Stimate domnule Pascalopol, Clipele pe care le trăiesc acum sunt decisive pentru viața mea și răspunsul dumitale poate să se încheie pentru mine cu un glonte de revolver. M-am gândit ore întregi până să iau condeiul în mână și, în sfârșit, m-am decis să apelez la inima dumitale nobilă, care înțelege toate. Existența mea este un martiriu închinat la două ființe dragi: Olimpia și fiul meu. O fatalitate nemiloasă mi-a stat împotriva de câțeva vreme, încât acum sunt în postura tragică de a nu-mi putea hrăni familia anemiata și debilă. Nu voi face apel la părinții denaturați niciodată. Te rog pe dumneata să fii așa de bun să-mi împrumuți o sută de franci, pe care îi voi restitui la prima ocazie. În caz de refuz, sunt decis să termin cu această mizerabilă existență și te rog să ocrotești familia mea. Cu mii de mulțumiri

Stănică Rațiu”

Pascalopol citi scrisoarea, privit în tăcere de ceilalți și așteptat de comisionar, și ar fi voit să râdă în tihnă. Se stăpâni. Nu era deloc înșelat asupra caracterului lui Stănică

și, deși disprețuitor pentru sumele mici de bani, avea totuși disciplina sufletească de a nu se lăsa păcălit. Îi veni gândul fugitiv de a citi măcar scrisoarea celorlalți. Se feri să nu înfurie însă pe Simion, deși i-ar fi plăcut să agaseze puțin pe Aglae. Când însă văzu pe Otilia, care îl privea îngrijorată, își dădu numaidecât seama că ar fi umilit-o, scoțând în evidență micile escrocherii pe care le îngăduia din cauza ei. Scoase portmoneul și dădu comisionarului banii, iar scrisoarea o vârî în buzunar.

— Este vechilul de la moșie, minți el celorlalți, care a venit și-mi cere să cumpere niște materiale.

Evident, Stănică nu se sinucise, dar nu disprețui să apeleze și la “părinții denaturați”, în numele “fiului” său de o lună. Simion refuza casa și se uita urât numai când era și Olimpia de față, dar pe Stănică îl suferea. Acesta îl lua de braț, îi lăuda zgomotos lucrările și-i smulgea câțiva lei, când avea. Pe Aglae o biruia cu maniera distinsă de a-i săruta mâna și cu apelativul “mamă”. Stănică ciupea câte ceva de la cine-i ieșea în cale, chiar de la Marina. Acesteia însă îi cerea o cotă mai mică:

— “Tanti” Marina! dă-mi doi lei.

— N-am, fugi de-aici, n-am decât o bănuță.

Îl prinse într-o zi chiar pe Felix, singur acasă.

— Nu-i nimeni? Întrebă el, simulând disperarea.

— Nimeni!

— Ce ghinion! Soția mea e grav bolnavă, și n-am un ban în casă. Mă-mpușc. N-ai dumneata măcar cinci lei?

Însă victima de predilecție a lui Stănică era Aurica (în onoarea ei își numise copilul Aurel), admiratoare în general a oricărui bărbat și îndeosebi a acestuia, pentru vigoarea și îndrăzneala lui. Stănică, în numele unei rudenii pe care n-o legalizase, lua pe Aurica în brațe și o săruta viguros pe amândoi obraji. Apoi intra în materie:

— Cumnată, viața mea e un lung martiriu!

— Vai, domnule Stănică, un bărbat ca dumneata învinge totul în viață.

— Și totuși sunt un învins. Eu, un intelectual, un om destinat carierelor superioare, n-am zece lei. E intolerabil. Voi reda bieteii Olimpia libertatea ei.

A “reda libertatea” era o formulă ce umplea de mare îngrijorare pe Aglae, care vedea cu groază pe Olimpia întoarsă acasă cu rușine și cu un copil. Dar situația Olimpiei se amelioră pe neașteptate, și tot grație lui Stănică, fără ca acesta să fi avut intenția expresă.

Stănică veni într-o zi abătut în odaia cu pernele, în care lucra Simion. Aglae, văzându-l pe geam, intrase și ea.

Fără să spună nimic, Stănică se așeză pe sofa, își desfăcu puțin vesta și se întinse pe spate cu o mână pe frunte și una în dreptul inimii.

— Dar ce ai? Îl întrebă Aglae, incredulă, în vreme ce Simion, hipocondru, îl privea cu neliniște.

— Sunt bolnav, sunt grav bolnav, șopti cu întârziere Stănică și, vârand cu încetineală mâna în buzunar, scoase o batistă mare, pe care o întinse spre Aglae, fără să privească.

— Ce e cu batista?

— Mamă, te rog s-o uzi în apă rece, s-o pun la inimă.

— Ești bolnav de inimă? Întrebă speriat Simion, apropiindu-se.

— Da.

— Și eu cam sufăr de inimă, mărturisi Simion. Ce simți?

Aglae se răsti la bătrân, aducând totuși batista udă lui

Stănică:

— Fugi de-acolo cu boala ta de inimă. Iar începi cu prostiile. Dar tu, se adresă ea ipoteticului ginere, de unde până unde, că nu te-am mai auzit?

— Sunt grav bolnav. Doctorii nu-mi dau mult de trăit. Am ascuns boala, ca să nu amărăsc pe Olimpia, să nu-i dezvălui viitorul întunecat. Am fost nobil, dumneavoastră nu m-ați prețuit. Supărările mi-au agravat boala.

— Te doare? insistă Simion.

— Nu mă doare, am palpitațiuni înspăimântătoare și leșinuri. Pune mâna, să vezi!

Și Stănică luă mâna lui Simion care i se întindea și o puse în dreptul inimii. Simion crezu a constata o mare anomalie și zise îngrozit:

— E bolnav. Îi bate, cum îmi bate și mie câteodată.

— Când n-oi mai fi, urmă Stănică cu glasul stins, vă rog să aveți grijă de Olimpia, pe care am adorat-o, și de fiul nostru. Regret că n-am putut prin muncă sa-i las o situație clară, ăsta a și fost motivul pentru care am insistat atâta să-i faceți Olimpiei foaia dotală... ar fi avut o casă unde să se adăpostească...

Simion tuși puțin, dar nu se mai irită.

— Aș dori să pot să mai trăiesc câteva săptămâni, mai adăugă Stănică, spre a-i da un nume.

— Stănică, zise Aglae autoritar, incredulă în fond, dar întrevăzând cu îngrijorare o ipoteză posibilă a cazului Olimpiei, bolnav-nebolnav, să faci bine să nu mai lungești... cununați-vă odată, măcar civil, și isprăviți... ne râde lumea... am să vă dau și eu câte ceva... ai auzit, Simioane, dă-le casa și nu te mai încăpățâna.

Simion nu zise nimic, obstinat din fire, nici nu protestă. Stănică făcu gestul de a-și aduna puterile.

— Îi aduc actul redactat. O semnătură numai, și restul mă privește pe mine. Totuși Simion nu se dădu învins cu una, cu două. Stănică venea aproape zilnic și, din bolnav, devenise un compătimitor al bătrânului, pe care îl întreba serios:

— Dumitale cum îți mai merge?

Îi adusesese chiar niște preținse doctorii, din care Simion apucase să ia pe furiș, până ce-i fură aruncate de Aglae. Între patru ochi, Stănică merse și mai departe.

— Eu înțeleg foarte bine sentimentul dumitale, zise el lui Simion, ca avocat și ca om, am întâlnit atâtea cazuri. O greșeală de tinerețe a nevastei, pricepi dumneata, o mică infidelitate, pe care un suflet generos o iartă... se naște un copil legitim, după acte, dar pe care instinctul de tată îl respinge... Îți spun dumitale, Olimpia nu-ți seamănă deloc, nici la temperament... Însă ce sunt eu de vină? În fața legilor, Olimpia este fata dumitale, și eu trebuie să-i dau o reparație... Un socru ca dumneata, un artist, este pentru mine o mare cinste, un îndemn la lucru, deschizătorul unui țel în viață.

Prin astfel de complicitate insidioasă cu ideile fixe ale lui Simion, Stănică câștigă mai mult decât prin implorări și declamații. Stănică începu să ducă pe Simion prin oraș și sa-l trateze cu bere prin grădini (bătrânul nu avea mai niciodată bani proprii) și să-i aducă în casă fel de fel de indivizi, spre a le arăta "galeria de pictură". Aceste purtări schimbară într-atât opinia lui Simion despre Stănică, încât când Otilia și Felix porneau la moșia lui Pascalopol, toată lumea în casa Tulea vorbea de cununia Olimpiei ca de un eveniment iminent.

VI

Otilia și Felix coborâră în gara Ciulnița, întâmpinați cu brișca de Pascalopol, care plecase înaintea lor din București spre a pune ordine. Pascolopol era îmbrăcat într-un elegant costum rural-colonial (carâmbi de pânză închiși cu șireturi, costum de doc verde cu multe buzunare sistematice, pălărie de paie largă). Brișca însăși era un vehicul de lux, ușor ca un caic, și cei doi cai negri erau așa de voinici și de nervoși, încât trăsura părea mai ușoară decât era într-adevăr. Otilia se repezi la moșier, care îi sărută prelung încheietura mâinii subțiri și o ridică de subsuori în trăsură. După ce fură așezați câteșitrei pe larga

banchetă din față, Otilia stând între Felix și moșier, care luase hățurile, trăsura porni cu un hureit lin. Șoseaua era lutoasă, încărcată de un strat gros de colb uscat, și caii alergau fără greutate. Moșia se afla la vreo cincisprezece kilometri depărtare de Ciulnița, în direcția Dunării, departe de linia ferată, fiind cam la jumătatea distanței dintre Călărași și Fetești. Caii alergau cu o repeziciune de cursă, ridicând într-un stil decorativ picioarele de dinainte, în vreme ce Pascalopol îi atingeau numai ușor cu sfârscul unui bici lucrat cu îngrijire, pe cotorul căruia se zăreau împletituri de piele de marochin, întărite printr-un inel de argint. Un vânt cald, masiv ca o undă marină, sporit și de alergătura trăsurii, făcea ca pălăria Otiliei să fluture, deși era ținută bine cu mâna. Otilia și-o scoase în cele din urmă de pe cap și, trecând un braț pe sub brațul lui Pascalopol, rămase cu capul gol, aspirând cu nările desfăcute mirosul câmpului. Vântul îi arunca pletele, ținute într-un pieptene lat, peste urechi, masculi-nizându-i fața. Câmpia era așa de plată și de întinsă, încât nu i se zărea nici o margine. Fâșii enorme de pământ, care fusese lanuri de grâu, erau acum numai niște întinse miriști isprăvite spre orizont, din care se ridica un bâzâit formidabil, fără oprire, de cosași, vărsați în atâta cantitate pe câmp, încât, la trecerea trăsurii, săreau ca niște stropi mărunți de noroi. Otilia prinse unul chiar pe rochia ei, dar, când vru să pună mâna pe insecta de culoarea paiului putred, rămase nu-mai cu un picior minuscul între degete. Când brișca trecea printre semănăturile de porumb, zărea era astupată cu desăvârșire. Nu se vedea nici un om, nici o vietate, afară de insecte și de stoluri de vrăbii. Pluteau pe o mare galbenverzuie, în care valurile prea înalte împiedicau ochii să tragă linia orizontului. La încetarea porumbiștilor, reapăreau miriștile sau lanurile, tot atât de lungi, de ovăz, cu paiul scurt și aproape alb de uscăciune. Atunci, din cauza inundării întregului șes cu ovăzuri, contururile priveliștii se rotunjeau, și proporția între lucruri, din lipsa unei unități de măsură, devenea nebună. Prăjina unui puț cu cumpănă îi urmări multă vreme din depărtare, fără să-și poată da seama dacă era o simplă prăjină sau un stâlp colosal. Un cal ieșit pe neașteptate în marginea câmpurilor părea gigantic, copilul care-l mâna din urmă cu o nua, un ciclop. Multă vreme, lipsa desăvârșită a oricărei așezări omenești dădea călătorilor impresia ieșirii din orice margine posibilă a civilizației și diforma noțiunea de timp. Era un ceas numai de când coborâse din tren, și Felix se simțea pierdut de sute de ani pe locuri în care orice urmă de civilizație fusese distrusă de mult de soare și de ierburi. Lanurile începură după câțiva kilometri să se întunece și se ivi

o pustietate stearpă de colburi negre, cu o ușoară mălurire în depărtare. Caii nechezară. — Uite, colo, pe marginea pârâului, am o grădinărie, zise Pascalopol, arătând cu biciușca. Nu se zărea însă nici un pârâu și nici măcar vreo salcie. Abia mai încolo, câțiva pomi rămuroși se iviră izolați la distanțe incalculabile, pierduți ca niște trunchiuri moarte pe valurile mării. O roată bizară începea să se contureze pe cer ca un curcubeu de cenușă, și, alături de ea, un om călare pe un cal uriaș. Pascalopol părăsi drumul de căruță, pe care, din cauza unor nămoliri mai vechi, rămăsese șanțuri groase, solidificate, de tină, și o tăie de-a dreptul pe câmp în direcția calului fabulos și a aureolei fumurii. Se distinse pe încetul o roată ca de moară, mereu enormă, și un om călare, apoi roata se micșoră puțin, și călătorii cei tineri își dădură seama că era o roată cu găleți pentru irigații. Undeva prin apropiere se afla probabil un mic pârâiaș. Trăsura fu oprită de moșier departe de viziune, încât Felix nu-și putu da seama dacă se aflau la două sute de metri depărtare sau la câțiva kilometri. Pascalopol făcu un semn prin aer cu biciușca și strigă spre cer, cu un glas profund, pe care aerul îl hohoti:

— Cine ești acolo? Hei!

Calul fabulos se mișcă. Omul din depărtări scrută puțin originea glasului, apoi răspunde ca din fundul pământului:

— Sunt eu, Pătru!

— Sunt pepeni? Țipă grozav Pascalopol.

— Este, este!

— Oameni ai? Câți oameni ai?

— Am douăzeci! Douăzeci de bulgari!

— Să trimiți la curte o căruță de pepeni, ai înțeles?

— Țeles... trăiți!... răspunde ecoul.

Pascalopol dădu iar bici cailor, părăsind pe stânga roata și

reapropiindu-se treptat de drumul bătătorit de căruțe. Brișca sări deodată, lovindu-se de un mal, căzu într-o albie și se ridică iar pe câmp. Dăduse de pârâu. Nu era decât o șerpuire de șanț mai îngust sau mai lat, în care prezența apei era dovedită doar de noroiul gros mai peste tot și de mici băltoace verzui. Un miros de lintiță trăda un ochi de apă cu broaște.

— A secat de tot pârâul, observă moșierul, nu vine mare decât când plouă mult și se umflă apele.

— Atunci, de unde scoate apă la grădinărie?

— Din puț! răspunde Pascalopol, amuzat de spiritul făcut de natura însăși.

Otilia îl strânse de braț. Șesul uriaș, acoperit cu colburi prinse în smocuri de ierburi, creștea înainte, tăiat în două de drum. Pe orizont se iviră niște pete negre, niște ocoale, niște domuri sumbre cu țepi în vârf. Construcțiile se măriră și apărură în toată sinistra lor sălbăticie. Erau coșare de nuiete împletite, grajduri de nuiete, case de nuiete lipite cu lut scorojit. Ocoalele păreau destinate vitelor, căci bordeiele n-aveau nici o împrejmuire. Domurile erau stoguri de fân scrumit, putrezit, strâns în jurul unei prăjini. Totul alcătuia o ruină tristă, prin materialul ei, un Pompei de lut, imposibil de a fi gândit cu oameni într-însul, confundându-se cu pământul, părănd o rană a lui, o mușuroire de furnici gigantice. Și cum totul părea pe acest orizont, lipsit de dimensiune, colosal, Felix avu intuiția pustietății scitice, învățate la școală. Aici nimic nu putea fi așezat într-un moment al istoriei, nici un monument, nici o formație a solului nu amintea vreun ev. Totul era rămas pe loc, în afara oricărei epoci, într-o absolută neistoricitate. Dacă înaintea trăsorii ar fi răsărit deodată câțiva călăreți acoperiți din cap până-n picioare în sârmă, ca barbarii de pe Coloana Traiană, sau în întregime goi, cu țeste la oblânc și cu sulii cu smoc de păr în mână, Felix nu s-ar fi mirat deloc.

Aci punea acum tot ce nu încăpea în istoria lui oficială, tratând despre romani și greci, barbarimea cu nume bizare, sciții, costobocii, sarmații, bessii. Huruitul roților și tropotul cailor spori în conștiința lui într-un chiot prelung, ca și când cercul orizontului s-ar fi umplut de hoarde. Și, într-adevăr, un fum înecăcios începu să se ridice în zare, și aerul răsuna de niște răcnete neidentificabile.

— Ce este? se sperie Otilia.

— Nimic, nimic! o liniști Pascalopol.

Un noroi negru, gros părea că se rostogolește moale dinspre zare spre trăsură, un noroi

cald, care fierbe și plesnește, făcând să se miște domol suprafața lui. Bucăți din această lavă pătrund câmpul pe ici, pe colo, adunându-se spre centrul invaziei. Strigătele guturale sugrumate crescuseră în val, și noroiul începu să se prăvălească mai cu putere, zguduind pământul.

— Sunt bivolii, zise Pascalopol, și opri brișca lângă marginea drumului. Cum Otilia se îngrijora, o asigură: Nu fac nici un rău.

Colbul crescuse ca o furtună și înnegri totul, în inima lui se zărise întâile vite lungi, bituminoase, cu capul aplecat și adușmeșor, ca al unor rinoceri, mergând ondulat, ca o barcă infernală pe Styx. Apoi venirea mai multor laolaltă plutind, îndesate unele într-altele, pline de nămoale încrustate, bărboase și, în sfârșit, invazia fu atât de generală, încât brișca fu înconjurată de acești zei negri, care trăgeau din nări privind spre Otilia, confundând-o poate cu o buruiănă mai înaltă. Toată câmpia părea din pricina colbului cotropită de bivoli. Tropicul, răgetele sugrumate făceau o larmă surdă, în care răsăreau niște urlete sălbatice. Felix și Otilia nu distinseră alt animal; dar Pascalopol, ținând bine caii, care sforăiau, începu să strige:

— Măi, care sunteți acolo?

Un glas se auzi ca de pe lumea cealaltă:

— Aici suntem, boierule.

În curând, printre bivolii mai risipiți dinspre margine, se ivi călare, cu un băț în mână, un om aproape gol, cu pielea tot așa de neagră și de mânjită de noroi uscat ca și a bivolilor. Degetele picioarelor atârând fără scări erau îmbrăcate într-o coajă de tină. Noroiul în care intrase i se lipise în țurțuri de perii fluierelor. Sudoarea, îngroșată cu colb, îi brobona fruntea adăpostită sub o pălărie mică, ardelenească, foarte unsuroasă, și semănând cu tichia lui Mercur. Părea Hermes însuși, răătăcit prin nămoluri, cu caduceul rupt.

— Tu ești, măi Lepădat! zise Pascalopol. Unde îi duceți?

— D-apăi îi mănăm mai sus, la jgheaburi!

— N-ați pierdut nici unul?

— Ba nu, numai pe doi i-am lăsat la ocol, că-s răi tare, tune dracu-n pielea lor. Nu trag deloc la jug!

— Să-i trimiteti la iarmaroc, să-i vândă.

Pascalopol dădea porunci liniștite, hotărâte, și Felix admiră ținuta lui de stăpân al câmpurilor și vitelor. Otilia țipă deodată, fiindcă un bivol, indus în eroare de rochia ei albă, își apropiase fălcile lungi și păroase, mirosind-o cu înclinarea de a o rumega. Pascalopol îl lovi cu biciușca peste bot și vita se trase înapoi năruindu-se peste celelalte. Și unul din caii de la brișcă necheză la vederea ciurdarului. Turma se scurse încet, ca o lavă groasă, ridicând un fum gros de praf, și reconstitui de cealaltă parte a câmpului acea tărăre colboasă. Pascalopol dădu bici cailor și brișca porni.

— Pascalopol, întrebă Otilia (Felix observă familiaritatea), la ce servesc bivolii? De ce sunt așa urâți?

— Sunt buni la jug, răspunse moșierul, au putere mare.

Câmpul cel negru, semănat cu smocuri de buruieni, începu să se coloreze din nou. Reapărură lanurile lungi, dar de data asta bine tăiate, unele abicioase, cu ovăzuri, altele verzi, cu porumb. Printre ele, fâșii subțiri și lungi de un verde-închis arătau lanuri de cartofi. Pătrate mari cu miriști și altele cu trifoi geometrizau întinsul chilim. Fundul zării se întunecase și se putea ghici o pânză deasă de sălcii din care ieșea un mic fruct sclipitor.

— Acolo e biserica, arată Pascalopol cu biciuşca.

Cu cât se apropiau de lanuri, cu atât miriștile și fânețele se împeștrău. Toată pânda era stropită cu albăstrele, sau cu galbene flori de sunătoare. Otilia nu mai înceta de a arăta cu mâna în dreapta și în stânga, pretinzând a distinge o floare dintr-un miliard. Câteva berze își plimbau pașnice picioarele înalte. Pascalopol opri brișca, înnodând hățurile în jurul manivelei de frânare, și coborî jos, unde începu să adune, cu fruntea brobonată de sudoare, albăstrele pentru un buchet. Felix se dădu și el de partea cealaltă și începu să culeagă flori. Când se apropie de brișcă, văzu că, din partea opusă, Pascalopol venea cu un buchet gros, pe care-l depuse apoi în brațele Otiliei. Felix se pregătea să întindă și el pe al său Otiliei, care nu-l vedea, dar un amestec de sentimente îl opri. În fața moșierului, gestul lui părea inutil și totdeodată o concurență puțin amabilă din partea unui invitat tolerat. Felix lăsă buchetul să-i cadă lângă roata trăsorii.

— Tu n-ai cules nimic? îl întreba Otilia când brișca por-nise.

— Sunt frumoase numai pe câmp, răspunse el, e păcat să le rupi.

După vreo doi kilometri, Felix văzu că pânda de salcâmi se alcătua din mai multe perdele lungi, destul de depărtate una de alta. Două rânduri fură trecute, și, deodată, într-un sistem de lanuri bine tăiate, apărură în mijloc un grup de clădiri distribuite în două zone pătrate. Din cauza iluziei de șes, construcțiile păreau enorme, adevărate fortărețe. Pătratul din stânga era făcut din ziduri înalte cu acoperiș țuguat de țiglă, cel din dreapta, mult mai spațios, era o livadă mare, împrejmuată cu mari uluci sprijinite din loc în loc de stâlpi de zid. Brișca o luă în direcția grupului roșu, apoi, ocolindu-l, se-ndreptă spre livadă, care se zărea așternută pe jos cu un covor de iarbă, și se întoarse spre capătul cel mai din afară al pătratului verde, unde se vedea o poartă mare de zid. Trecu poarta și se aflară pe o alee bătută cu pietriș mărunț, cu stâlpi scurți de piatră de o parte și de alta, în fundul adânc al căreia răsări pridvorul cu boltă al unei mari case albe. Caii zvâcniră mai repede, și curând brișca se opri în fața unor scări. Pascalopol sări jos și, făcând o mică reverență, zise:

— Fiți bineveniți pe domeniile mele.

Otilia se ridică să sară și, cum Pascalopol aștepta cu brațele întinse spre ea, își dădu drumul realizând astfel o scurtă îmbrățișare, pe care moșierul încercă s-o mai prelungească. Ca să atenueze puțin această plăcere evidentă, Pascalopol, rămas în urmă, luă de braț pe Felix și-l conduse pe scară în sus.

— Vezi dumneata, îi zise, aici este, pentru un tânăr, o școală de energie. Vei profita.

Pascalopol dădu invitații pe mâna unei bătrâne servitoare, ca să se curețe de praf și să se spele, și dispărură pentru un sfert de ceas. Când se adunară din nou în sala de la intrare, Pascalopol era îmbrăcat într-un costum de oraș. Le arătă casa. Aceași căutare din apartamentul de la București se regăsea și aici, într-un chip mai rustic. Doi pereți ai sălii erau acoperiți cu două mari șaluri de cașmir, arme numeroase vechi erau presărate peste tot, de tavanul de grinzi atârnavă candelabre cu lumânări de ceară. O vitrină mare conținea pe un rastel numeroase puști de vânătoare. Alături de sală era o cancelarie de moșie, simplă și ordonată. În cealaltă parte se găsea sufrageria. Aceste încăperi dădeau înspre prispa de intrare. Pe o ușă din fundul sălii ieșiră într-un geamlâc ce privea în direcția pătratului cu șuri. Pe acesta se aflau ușile a numeroase alte odăi. Pascalopol le arătă o odaie cu mobilă veche de nuc, care, spunea el, aparținuse mamei sale și rămânea mereu nelocuită. O cameră spre un capăt al coridorului fu destinată lui Felix, alta, la capătul opus, Otiliei. Amândouă erau mobilate cam în același chip, sumbru, masiv și cu o solemnitate

rustică, pe care o accentuau grinzile de lemn. Cei trei se întoarseră în sală. Otilia, care o luase înainte, deschisese dulapul cu puști și pusese mâna pe cea mai plină de arabescuri. Într-o clipă, Pascalopol fu lângă ea, cuprinzându-i cu putere brațele.

— Domnișoară Otilia, trebuie să fii mereu supravegheată. Puștile le țin totdeauna încărcate. Felix nu notă atât primejdia, cât îmbrățișarea lui Pascalopol.

Moșierul îi invită în sufragerie. O masă lungă se întindea aproape de la un capăt la altul al odăii, cu două bănci laterale. Masa și băncile, din blană groasă de stejar, erau lucrate în stil țărănesc, cu încheieturi de așchii. Cuiere de lemn și blidare acopereau pereții de jur împrejur, pline de căni și bliduri țărănești de toate tipurile. O mare plită țărănească cu cuptor, într-un colț, avea un rost mai mult decorativ. Marginea de sus a cuptorului era ticsită cu căni albastre de format mai mare, iar plita însăși slujea de bufet. În sfârșit, lungi culmi roșii atârnavă de cele două grinzi laterale ale tavanului. O pânză de in gros era așternută numai într-un capăt al mesei. Pascalopol și Otilia se așezară alături pe o bancă, iar Felix, pe cealaltă dimpotrivă. În loc să aștepte mâncarea, Otilia mușca dintr-un măr mare, găsit pe o tepsie încărcată cu fructe, gustând suplimentar câte un bob de strugure și câte o prună.

— Domnișoară Otilia, o mușcă Pascalopol, iar nu ești cuminte. Ai să te-mbolnăvești!

Otilia făcu semn că nu, cu gura plină, și, întorcându-se, se așeză călare pe bancă, cu fața spre Pascalopol.

— Ce păcat că nu e aici cocoana Aglae, să te vadă, zise acesta.

— Cocoana Aglae, pe cât am văzut, observă Felix, mai mult râzând, nu are ochi prea buni pentru Otilia, și mi se pare că nici pentru mine.

— Nu, confirmă Pascalopol, foarte serios. Într-adevăr, cocoana Aglae nu cultivă prea mult virtuțile creștine. Însă dumneata, domnule Felix, ești un om cu desăvârșire independent, și nu vad ce conflicte ai putea avea cu ea. Cu domnișoara Otilia (Pascalopol se întoarce ocrotitor către față și părea a vorbi numai pentru ea), se schimbă puțin chestiunea. E ceva mai delicat. Dar vom lua măsuri, trebuie să luăm măsuri. Am și vorbit cu Costache. El e un om cam slab, cu ciudățeniile lui, dar bine intenționat, te asigur că e bine intenționat. Nu-l slăbește cocoana Aglae. În sfârșit, vom vedea, îți voi spune eu mai pe larg unele lucruri. Și când te gândești (făcu Pascalopol un gest de reproș amical) că toate astea ar putea să nu te mai intereseze, că eu...

Oricât s-ar fi silit Felix să nu participe la convorbire, fața lui exprima jena de a nu pricepe despre ce vorbea anume Pascalopol. Acesta tăie fraza și, smulgând un măr de la gura Otiliei tocmai când slujnica aducea castronul cu supă, îl aruncă pe un blid ardelenesc de pe masă.

— Produce mult o moșie? întrebă Felix, numai ca să spună

ceva. — Produce, firește, răspunse Pascalopol tehnic, dacă o

exploatezi rațional. Eu cultiv îndeosebi oleagiuoase, cu comenzi anticipate din Anglia. Culturile specializate sunt mai rentabile. Pentru asta e nevoie însă de inventar și de mână de lucru selectă. Trebuie să-ți mărturisesc că cu țaranii de pe aici nu prea fac treabă; de aceea vei vedea pe moșie foarte mulți ardeleni. Am și câțiva nemți, unguri, chiar și italieni, asta pentru anume specialități. Grădinăria o fac cu bulgari și cu sârbi. După o bună exploatare, toamna târziu, sunt în măsură să export, și atunci mă duc să-mi ridic banii de-a dreptul în străinătate, la o bancă unde mi se face cont. Am și eu dreptul să mă recreez.

— Cum aș vrea să merg în străinătate! se văită Otilia. Pascalopol puse mâinile cu

devotament la piept și zise:

— Domnișoară Otilia, poruncește. Am de la moș Costache învoirea să te răpesc oricând. Otilia nu răspunse la această propunere, deviind chestiunea.

— Ai cai la moșie, pot să devin amazoană?

— Este, este, cum să nu, îți rezerv unul cu totul blând.

— Eu, zise Felix, n-am altă dorință decât să dorm în fân. Am stat numai câteva ceasuri într-o șură, la o excursie, și de atunci otava mi se pare cel mai bun culcuș.

— Dar și eu, sări Otilia, vreau să merg în șură, trebuie să fie foarte nostim.

— O, de asta să n-ai nici o grijă, o liniști Pascalopol, fân avem destul. Însă, sper că nu vei disprețui odaia pe care ți-am pregătit-o. Știi c-avem și un pian, ceea ce n-are șura...

— Pascalopol, admiră Otilia pe moșier, totdeauna ai fost chic!

— Dumneata, zise Pascalopol lui Felix, după ce te odihnești, te poți plimba pe moșie. Dau ordin să-ți dea o brișcă, dacă vrei, îți dau chiar un cal cuminte... nu te teme... Îți dau și-o călăuză... aci devii numaidecât călăreț.

Felix mulțumi, rezervându-și să se gândească, însă nu putu să nu remarce că Pascalopol îi făcea un program deosebit, izolat de al Otiliei. Asta îl indispușe, fiindcă aici i se părea locul cel mai bun de a se apropia mai mult de Otilia. Pascalopol le recomandă să se odihnească un ceas după-masă, până ce el pune puțin la cale treburile moșiei, și, luându-i pe amândoi de braț, îi scoase în coridor. Felix fu condus la odaia lui, dintr-un capăt.

— Acum, zise Pascalopol Otiliei, să te duc și pe dumneata!

Când însă, puțin mai târziu, Felix arunca ochii pe fereastră, văzu că Otilia, departe de a fi în camera ei, se plimba în fundul livezii care despărțea conacul de pătratul șurilor, la braț cu Pascalopol. Acesta părea să râdă foarte voios și-și apropia pe cât putea în mers obrazul lui de al fetei. Felix simți

o mare ciudă. Sentimentul că Otilia este o ființă destinată să urmeze foarte de aproape propria lui cale crescuse mult în ultima vreme. Ar fi voit să fie foarte bogat, să fie major, să ia pe Otilia sub ocrotirea lui și să-i ofere tot ce-i oferea cu atâta ușurință moșierul. Își propunea să facă tot ce-l sfătuia Otilia, să ajungă un medic celebru, în sfârșit, orice, dar ilustru. Pe o masă lângă fereastră se aflau o călimară și câteva foi de hârtie, Felix se așeză și începu să scrie caligrafic, privind de departe pe Otilia:

“Otilia, Otilia, Tilia, Tili.”

Pe la ora șase toți se reîntâlniră. Pascalopol își reluase ținuta de moșie, dar cu alt costum, cărămiziu, și aștepta în pridvor, în vreme ce trăsura era și ea trasă prin preajmă.

— Vreau să te plimb puțin pe moșie, zise Pascalopol către Otilia, cred că te-ai odihnit de ajuns.

Otilia își schimbă și ea rochia și nu părea deloc să fi dormit.

— Dar tu, Felix, nu vii cu noi? întrebă oarecum surprinsă.

Felix își aminti propunerea izolată a lui Pascalopol din timpul mesei și făcu un gest de rezistență.

— O, zise Pascalopol către Felix, mă iartă, credeam că ai fost singur. Brișca te aștepta. Desigur că poți să vii și dumneata.

Acest “poți să vii și dumneata”, tolerant, jigni puțin pe Felix, căruia totuși o rezistență prea accentuată i se păru nepoliticoasă, ostilă, fără rost în casa unui om străin. Se urcă deci și

el în brișcă. Căi porniră pe aleea de la intrare, ieșiră pe poartă și, ocolind livada, se-ndreptară spre celălalt pătrat. Aci se aflau șiruri de grajduri și coșare de vite, depozite pentru unelte, case pentru argați, totul astfel așezat, încât, la zăvorârea porții celei mari curtea să rămână închisă. Fiecare grajd se compunea din două componente laterale de zid pentru vite, un șopron central pentru căruță și un pod pentru fân acoperit cu țiglă și de o înălțime considerabilă. Șopronul se încuia pe dinăuntru cu o poartă. Oamenii puteau ieși însă spre câmp printr-o ușă pătrată și cu prag înalt, care se încuia noaptea și prin care, din cauza micii dimensiuni, nu se putea scoate nimic. În schimb, câmpul nesfârșit era tăiat de ușă ca de rama unui tablou, încât priveliștea avea un aer de artificiu. Otilia vru cu orice chip să se urce într-un pod cu fân, spre veselia sfioasă a țăranilor. Nimerise scara tare, cu trepte de nuia groasă de alun, care se afla înăuntru șopronului pentru căruțe, și se urcă repede, invitând și pe ceilalți:

— Pascalopol, nu vii? Hai, te rog, vino!

Pascalopol se arătă însă puțin contrariat de această invitație și se scuză. Otilia apăruse în fereastra podului și făcea de acolo semne de delicii.

— Felix, suie-te să vezi ce fân moale!

Moșierul, nemaigăsind alt chip de a fi pe placul Otiliei, făcu semn lui Felix să se urce.

— Vai, ce stoguri se văd pe câmp! Ale cui sunt?

— Ale mele sunt, zise Pascalopol, obidit.

— Să mergem, să mergem! țipă Otilia și coborî numaidecât.

Trăsura ieși din patruleterul șurilor și o luă pe câmp, pe un drum indicat de roțile căruțelor. Între două linii paralele până la o distanță considerabilă și depărtate între ele cam cu o sută de metri, se întindea un loc de fânaș, de pe care iarba fusese cosită, uscată și adunată în stoguri pe marginea fâneții. Stogurile aveau forma unor sofale pentru uriași și se aliniau într-o procesiune lungă. Otilia ceru lui Pascalopol să oprească și începu să alerge de la un stog la altul, chibzuind cum să se urce.

— Pascalopol, imploră ea, hai să ne urcăm, fă-mi plăcerea asta. Pascalopol, silit să alerge, își ștergea sudoarea de pe frunte.

— Domnișoară Otilia, zise el cu o umbră de ironie, la vârsta mea nu mă mai urc pe stoguri. Să se suie domnul Felix.

Felix, atras de nebunia Otiliei, se urcă într-adevăr pe urmele fetei, care se cățărase cu mâinile și cu picioarele. Pascalopol aștepta jos, vădit încurcat, în vreme ce Otilia, cu mâna streășină la ochi, ca un general, făcea de sus observațiuni:

— Vai, ce de mai sunt!

— Pentru Dumnezeu, glumi Pascalopol, n-ai de gând să te

urci pe toate stogurile! Otilia nici nu-l auzise, ci continua:

— Ce se vede, Pascalopol, acolo în fund, lucios, unde sunt pomi?

— E un heleșteu!

— Un heleșteu? Auzi, Felix? Un heleșteu! Hai să mergem!

Pascalopol urcă, luând aere de martir, în brișcă, împreună cu ceilalți doi, și porniră. Leșiseră din raza culturilor, și acum se vedea ceva surprinzător. Pământul scăpat de strânsoarea vegetației era negricios și colbos, încât căi intrau cu picioarele în el ca-ntr-un lichid fumegător. O perdea groasă și scundă de sălcii se rezema în jos pe orizont, și din

cauza netezimii solului toata întinderea avea înfățișarea unui smârc, cu deosebirea că adevăratul heleșteu era mai întunecos și lucios. Smocurile rare de buruieni înfipte ca niște gheare întoarse în sus semănau cu ierburile din iconografia bizantină. Și, ca și acolo, un soare uriaș de aramă se lăsa înroșit pe zare.

Priveștiștea era sinistră și grandioasă. În apropierea heleșteului, pământul începu să se înnoioieze și să se crape în câteva mici râpe. Apa se întindea neagră, liniștită, sprijinindu-se în fund pe un pâlc de sălcii și, la margini, pe păpuriș tăiat asemeni unei perii. O bună parte din suprafața apei era presărată cu cotoare retezate de trestii și chiar cu trunchiuri de copaci, de unde se vedea că apa se întinsese cu mult peste albia ei veche. Părea că aici fusese o stațiune preistorică pe palafite, din care nu mai rămăsese decât pilonii. O spumă groasă, băloasă ruina toată fața apei verzi, și un miros pătrunzător de lintiță umplea aerul. Dinspre sălcii, câteva bivolițe și vaci înaintau până la pânțele în apă, supravegheate de un copil gol, cu abdomenul prea umflat. Un muget răsună prelung din depărtare, și din băltoacă îi răspunse, cu tonuri scurte de flaut, broaștele. Era o apă mocnită, smârcoasă, cum apare uneori în visele grele în care adormitul se cufundă mereu în nămoluri universale și nu scapă de ele decât zburând pe deasupra. Un om venea de undeva, de-a lungul bălții, cu o coasă pe umăr. Umbros, deșirat, cu fața suptă, împăroșată și ceroasă, părea însăși moartea. Otilia voia să guste și aici senzațiile apei și se pregătea, spre spaima lui Pascalopol, să-și scoată ciorapii, când un om călare se îndreptă spre grupul celor trei, ridicând furtuni de praf.

— Ce s-a-ntâmplat, Ciucene?

— Au venit domni de la societatea pentru asigurări și vă așteaptă!

— Ah, făcu Pascalopol agasat, tocmai acum! După o scurtă chibzuire, moșierul lăsă pe cei doi în paza omului și, încăllecând pe calul acestuia, porni în trap spre curte.

Otilia nu-și părăsi gândul dintâi și, scoțându-și ciorapii, intră în apă cu picioarele ei subțiri.

— Îmi place Pascalopol, zise ea ca pentru sine, în lume e un om încântător, dar nu vrea să se urce în șură.

Otilia își ridicase rochia până la genunchi și înainta pe latura cea mai dulce a heleșteului, îndemnând și pe Felix cu atâta insistență, încât acesta îi făcu pe plac și, descălțându-se, intră și el în apă. Omul de lângă brișcă le semnala zâmbind locurile neprimejdioase.

— Când e cald tare, zise el, și nu e turbure, apoi vine lumea și se scaldă.

Otilia făcu un astfel de gest, că Felix se sperie că avea de gând să se dezbrace spre a se scaldă. Era însă prea târziu, se întunecase de-a binelea și trebuia să se-ntoarcă, lăsând în urma lor corul de flaute acvatic.

Masa de seară decurse într-o atmosferă apăsată, fiindcă luau parte la ea trei indivizi necunoscuți, cu care moșierul avea treburi în vederea asigurării de incendiu și inundații a unor magazii cu cereale, deși dorința lui vădită era de a sta de vorbă în toată tihna cu Otilia. Indivizii întrebau și vorbeau numai în legătură cu afacerile lor. După-masă, Pascalopol, scuzându-se cu o privire plină de înțeles, intră cu cei trei indivizi în cancelarie, unde se iscă o discuție de specialitate, încordată.

— Felix, zise Otilia tânărului, luându-l de braț, hai să mergem la stoguri.

Și, fără a mai aștepta răspuns, făcând numai un semn lui Pascalopol din pragul cancelariei, trase de mână pe Felix spre ieșire. Livada prin care trecură în înecat în întuneric ca un cimitir, câmpul însă era luminat de lună, și, când scăpară de împrejurirea șurilor, clăile de fân apărură ca niște mari monumente funerare. Otilia, nerăbdătoare, o

luase înainte, și Felix auzi numaidecât o fâșâitură de fânuri uscate, urmată de strigătul: "Aici, aici". Capul fetei apăru pe o claie, aureolat de lună. Felix și Otilia se culcară pe spate cu mâinile sub cap și priviră cerul. Se auzeau numai lătrături de câini, unele apropiate, altele pierdute în depărtări, și țârâitul multiplu al greierilor. Urechea nu percepea la început decât un scârțâit confuz, apoi începea să desfacă țârâiturile în infinitele lor componente, distingând semnale și răspunsuri, întreruperi, tonuri felurite. Un glas părea că răsare chiar în apropierea urechii, altul răspundea înăbușit din centrul pământului. Țârâitura curgea cu monotonia tictacului unui ceas, neobservată prin obișnuință, huruitoare prin prea multă atenție. Ca printr-o oculță corespondență, pulberea de stele de pe cer își schimba țesătura mereu, așa cum și-o schimbă o spumă fină de săpun care se topește. Unele stele luceau mai repede, altele se stingeau, și mișcarea continua mereu, ca o fierbere. Lipsiți de viziunea pământului, cei doi se simțeau plutind în aer ca pe o navă. Sufletul lui Felix se umplu de o liniște sfântă, de un sentiment de totală desfacere de pământ. În această navigație aeriană luase însă și pe Otilia. Fata contempla alături cerul și, fiindcă tăcea îndelung, Felix crezu că adormise. Deodată, căutându-i mâna, Otilia zise:

— Ce-ai zice dacă am cădea deodată în cer? Nu ne-am mai opri.

Felix înțelese punctul de vedere al Otiliei. Cum ședea pe spate, aveau senzația că sunt aplecați spre concavitatea cerului.

— Atunci Pascalopol, continuă Otilia gândul ei, ar rămâne pierdut în urma noastră.

— Nu mi-ar părea rău, zise Felix, deși, recunosc că e unom foarte de treabă.

— Nu-l poți suferi? Dar n-ai motiv pentru asta. Bietul Pascalopol, el e așa de modest!

— Crezi? Am impresia că e indispus. Încep să mă căiesc că am venit.

— Ti s-a părut că e indispus? Nu-mi vine să cred. De altfel am să-l descos eu. În orice caz te asigur că nu din pricina ta, fiindcă te stimează, și-apoi tu...

Felix înțelese: "...și-apoi tu nu reprezinți nici o primejdie".

— Otilia, își luă inima-n dinți Felix, îmi pare bine, dar, într-un fel, și rău că am venit și aici, și la voi!

— De ce? Întrebă simplu Otilia, fără să se-ntoarcă, cu ochii mereu la cer.

— Fiindcă... fiindcă m-am obișnuit cu tine, și încep că mă tem că voi rămâne iarăși singur.

— Ți-e frică să nu fug cu Pascalopol? Ipoteza aceasta n-ar fi cu totul exclusă. Pascalopol e un om care merită o astfel de bucurie, însă nu vreau sa-l părăsesc pe papa, și prin urmare nu te las nici pe tine.

— Dacă n-ar fi moș Costache, ai fugi, va să zică! O fată ca tine poate să iubească un om cu mult mai în etate?

— Nu m-am întrebat serios asta, dar înțeleg ce vrei sa spui. Însă ce tânăr de vârsta mea îți închipui că m-ar iubi pe mine așa cum sunt? Sunt foarte capricioasă, vreau sa fiu liberă!

Felix ar fi voit să spună: "Eu!" însă nu îndrăzni.

— Aș voi odată să-ți vorbesc multe, se mulțumi el să zică, dacă vei putea să m-ascuți.

— Te voi asculta! răspunse la fel de simplu Otilia, care în tot acest timp își ținuse mâna pe mâna lui.

Un câine începu să latre violent, apropiindu-se, și un glas bărbătesc se auzi strigând în noapte: "Hei, domnișorilor, acolo sunteți?" Felix și Otilia se dădură jos și, răspunzând la apel, se-ndreptară aproape alergând spre curte. Când se arătară, ținându-se de mână, în fața pridvorului, Pascalopol ședea gânditor la o măsuță. Părea trist.

— V-am așteptat la cafea, zise el, poftiți! Eu, la moșie, nu prea pot fi un tovarăș agreabil pentru niște oameni tineri!

Otilia sări pe marginea scaunului lui Pascalopol și începu să îndrepte gulerul acestuia.

— De ce spui astfel de lucruri? Am plecat numai puțin, ca să poți vorbi în tihnă. Nu te preocupa de noi.

Pascalopol luă mâna Otiliei și o sărută.

Totuși, zile întregi Pascalopol fu absorbit de treburile moșiei, și cei doi invitați rămaseră de capul lor. După vreo două săptămâni, moșierul fu chiar silit să plece la București pentru două zile. În timpul acesta, Otilia, urmată orbește de Felix, născocea tot soiul de distracții, izbutind să capete colaborarea binevoitoare a oamenilor de la curte. De o cracă groasă orizontală a unui nuc bătrân legase un leagăn în care se dădea în picioare, fluturându-și fusta și părul. Intra în toate șurile și dormea în fin. Nu se lăsase până ce nu se scăldase în heleșteu, gonind pe Felix ceva mai departe. Dar petrecerea de predilecție o constituia un soi de calcadă specială. Argatul de la grajduri le dăduse doi cai mai ciolănoși, pentru tracțiune grea, un fel de cai normanzi mai zvelți, care se lăsau încălecați cu blândețe și fără șea, ducând pe călăreți încet, la o simplă bătaie cu palma pe spinarea lor. Cei doi, supravegheați la început de argat, se dedaseră binișor la acest sport și colindau singuri moșia. Însă Otiliei îi venise alt gust: să se urce chiar pe calul lui Felix. Calul, masiv, suportă fără obiecție îndoita greutate, și astfel oamenii văzură, crucindu-se, noua arătare, un cal purtând în spinare un bărbat și o fată, care stătea în față, lângă coamă, băiețește, cu fluierile picioarelor scăpate de sub rochie. Otilia găsea că acesta e sportul cel mai chic.

— Simt nevoia, îi mărturisii într-o astfel de calcadă Felix, după atâta singurătate, să iubesc pe cineva, să am o tovarășă... nedespărțită.

— Felix, îi răspunse Otilia, ești încă prea tânăr. Tu nu trebuie să te gândești la iubire, înainte de a-ți face o carieră strălucită. Iubirea, măsură ea vorba, e un cuvânt mare, dar apoi vezi că singură n-ajunge. Dacă un tânăr ar avea răbdarea și bunătatea lui Pascalopol, cum l-aș iubi!

— Pascalopol e și bogat, observă fără nici o intenție iro-nică Felix.

— O, nu pentru, asta, protestă Otilia, însă e adevărat că numai un bogat ca el poate să fie generos și gata de-a face unei femei orice capricii. Eu am un temperament nefericit: mă plictisesc repede, sufăr când sunt contrariată.

— Va să zică, cugetă tare Felix, ca să fiu iubit, va trebui neapărat să devin bogat?

— Poate că da, însă nu-i de ajuns. Papa, să știi, e foarte bogat, și-l iubesc mult, însă nu poate să facă fericit pe nimeni. Mama a murit de supărare.

Pascalopol aduse de la București știri neprevăzute. Stănică se căsătorise de două săptămâni, adică numaidecât după plecarea Otiliei. Toate formalitățile le avea de mult îndeplinite, amânase doar sistematic solemnitatea, pentru a constrânge pe Simion să-i acorde zestrea cerută. Lucrul se putuse deci face repede și într-un "cerc intim". Dar pe dată ce formalitatea civilă fu îndeplinită (aceea religioasă fu respinsă ca prejudecată învechită), Stănică și Olimpia se năpustiră asupra casei căpătate drept dotă și vrură să intre în stăpânirea ei numaidecât. Casa era însă închiriată, și, cu drept cuvânt, chiriașul nu consimțise să se mute înainte de Sfântul Dumitru. Stănică devenise agresiv, îl amenință, îi găsi viții de executare a contractului, îi trimise somații în numele Aglaei, care, plictisită, se nvoii cu chiriașul, plătindu-i o despăgubire, și acesta, în sfârșit, permise familiei Rațiu să pună stăpânire pe proprietățile ei. Cei doi n-aveau însă nici o mobilă. Olimpia de o parte și

Stănică pe de alta începură să jefuiască amabil pe Aglae, Simion și Aurica, lingușindu-i și sâcâindu-i. Stănică pretinse că nu poate înțelege un cămin fără un document cât de neînsemnat că era ginerele unui artist așa de mare ca Simion. Îi “smulse” câteva tablouri, pe care apoi le aruncă în pod, cerând însă cele trebuitoare mobilării unei săli vrednice de aceste comori. Aglae le dădu tot ce putu. Soții Rațiu, nepăsători acum de posibilele reacțiuni ale lui Simion, veneau cu îndrăzneală, aproape în fiecare zi, și se invitau la masă. În astfel de împrejurări, copilul, numai de două luni, fu cu totul părăsit. Uitat în odaie cu ușa închisă, dar cu un geam de sus deschis, copilul se zbuciumase, poate cu febră, și căzuse jos din patul neîngrădit. Plin de contuziuni muri repede. Olimpia primi lovitura cu mult calm, aproape ca o ușurare, Stănică însă păru desperat. Sosi cu părul vâlvoi în casa Aglaei, repetă scena inimii slăbite, notifică la toți că existența lui era zdrobită. Aurel fusese cel mai inteligent copil de pe lume și prevestea de pe acum o carieră strălucită. Stănică povestea fel de fel de dovezi de precocitate, pretinzând că limbajul însuși se manifestase la copilul său. Refuză să se scoale de pe pat, sfătuind pe toți să se ducă să ajute pe Olimpia, care este tot așa de doborâtă, și mărturisind că, fără ajutorul altora, el nu va fi în stare nici măcar să înmormânteze mortul. Într-adevăr, nu făcu nici el, nici Olimpia nici un gest serios în direcția asta, încât cheltuiala căzu în spinarea familiei Tulea. Stănică ceru chiar bani să comande monument copilului fără pereche, și Otilia bănuî că Pascalopol însuși fusese supus unei taxe. La înmormântare, Olimpia fu nepăsătoare, plictisită, Stănică însă plânse cu hohote, câștigându-și simpatia femeilor care se găseseră mai tot timpul prin cimitire. Pascalopol arătă celor doi un număr din Universul, în care se citea la coloana anunțurilor mortuare această compunere patetică:

†

De-a pururi sfâșiați sufletește, plini de revoltă în contra cerului nemilos: Stănică și Olimpia Rațiu, părinți; Simion și Aglae Tulea, bunici; Aurica Tulea, mătușă; pre-cum și familiile înrudite: Giurgiuveanu, Mărculescu, Sima au nemărginita durere de a vă anunța ridicarea la ceruri a unicului lor fiu

AUREL RAȚIU (Relișor) în vârstă de două luni răpus de o îngrozitoare boală, care a istovit trupușorul lui mic, lăsând pe tată și mamă fără nici un sens în viață. În curând vor fi și ei lângă tine, îngeraș scump! Trista solemnitate a înmormântării va avea loc etc., etc. Toți cei care l-au cunoscut și prețuit sunt implorați să asiste.

Otilia zâmbi puțin, apoi, devenind serioasă, zise:

— De Stănică asta am avut repulsie chiar de la început. Îl cred capabil de orice și mă tem de el. Papa e slab, cum îl știi, n-ar trebui să-l primească în casă prea des.

— Împărtășesc în totul impresia dumitale, domnișoară Otilia, și am făcut ce am putut să deschid puțin ochii lui moș Costache. Cocoana Aglae și Stănică, iată o tovărășie primejdioasă.

Așa vorbi Pascalopol, trăgând rar câte un fum de țigare. Felix nu-și putu da seama cam ce pericol putea reprezenta, pentru Otilia, Stănică. Întâmplările ce urmau îl întăriră însă asupra dreptății aprehensiunilor Otiliei și ale lui Pascalopol.

Zilele trecură astfel cu mari absențe ale moșierului și cu încercări ale lui de a realiza față de Otilia atracțiile unui om în stare de orice zburdălnicie. Otilia îl copleșea cu calineriile ei, care strângeau inima lui Felix, în vreme ce Pascalopol însuși se adumbrea de ușurința mai tinerească cu care acesta se adapta temperamentului fetei. Felix admiră caracterul bun al

moșierului, care oscila nesigur între sentimentul erotic și cel de paternitate, aci detestându-i cordial prezența, aci luându-i cu afecțiune brațul, ca unui fiu mare. Învins de această discreție nobilă, Felix se prefăcea din ce în ce mai mult că e interesat intens de aspectele câmpului și dispărea, lăsând pe Pascalopol să se bucure în voie de familiaritatea Otiliei, încredințat pe zi ce trecea că ea nu depășea marginile unui nevinovat joc de salon. Totuși, într-o zi, fu, fără să vrea, pricina unei scene pe care o regretă. Otilia voise din nou să meargă călare și-l invitase s-o ia alături pe același cal. Trecea astfel mândră și veselă prin apropierea curții, când Pascalopol, care nu mai văzuse acest inedit gen de călărie, le răsări înainte.

— A, zise el puțin palid, faceți cavalcadă matinală. Felix făcu gestul de a-l saluta, dar se opri, căci își dădu numaidecât seama de ridiculul situației. Pascalopol o luă înainte spre grajduri, ca și când ar fi fost în mod special ocupat.

— Mi se pare, observă Felix, că Pascalopol e indispus.

— Așa mi se pare și mie, trebui să recunoască Otilia, și, dându-se numaidecât jos de pe cal, o luă repede pe urmele lui Pascalopol. Felix porni spre grajd. În drum, zări pe Otilia și pe Pascalopol de braț, îndreptându-se spre curte. Cel din urmă se arătă cucerit de gingășiile Otiliei, păstrând numai resturile unei supărări amuzate.

— Otilia, spuse Felix în aceeași zi fetei, eu aș vrea să plec de aici.

— Și eu cred că e vremea să plecăm, consimți Otilia. A doua zi se întorceau la București.

VII

Când, pe toamnă târziu, Felix, acum student în anul întâi la Medicină, se găsi întâmplător în casa Aglaei, Aurica nu uită să-l atragă în punctul ei de vedere.

— Nu-mi explic, insinuă ea, cum poți dumneata, un tânăr așa de distins și de familie bună, să ieși pe stradă cu o destrăbălată ca Otilia.

— Otilia e foarte cuminte! protestă Felix.

— Nu știi dumneata toate, se încăpățână ea. O vede o lume întreagă hârjonindu-se cu fel de fel de tineri. Dac-ar ști Pascalopol, care moare după ea!

— Otilia urmează Conservatorul și are, se-nțelege, colegi cu care stă de vorbă. Nu e nimic extraordinar în asta. Aurica luă un aer de compătimire:

— Cum vă amețesc unele nebune pe voi, bărbații! Apoi oftă: N-am avut darul ăsta! Poate azi eram și eu altfel!

Tocmai atunci pică Stănică, din ce în ce mai asiduu în casa Aglaei, cu care părea a se-nțelege foarte bine. Era mai roșu la față și renunțase la orice boală.

— Nu știți noutatea, vesti el tare, acum am aflat-o de la contabilul lui Pascalopol. Pascalopol se logodește cu Otilia.

Se produse atunci o reacție neașteptată. Aurica se făcu galbenă, apoi începu să tremure din toți mușchii feței și, în sfârșit, izbucni într-un plâns ridicul, cu sughițuri ascuțite. Se aruncase pe canapea și, cu batista la ochi, scâncea, după aceea, comprimându-și fața, ieși ca o nebună din odaie și-și duse în camera ei, vecină, ecourile plânsului.

— Dar ce s-a-ntâmplat? întrebă Aglae, atrasă de zgomot. Stănică repetă știrea.

— Proastă ești tu, Aurico, vorbi Aglae suspinătoare prin ușa deschisă, să-ți faci sânge rău pentru o dezvățată!

— N-am avut noroc, se căină Aurica printre sughițuri.

— N-ai avut îndrăzneală, fiindcă te-am crescut bine. Dar nici de una ca ea nu s-alege

ceva. S-o găsi cineva să deschidă capul lui Pascalopol.

— E de datoria unor oameni de onoare să informeze pe Pascalopol asupra consecințelor. Trebuie împiedicat și moș Costache, observă Stănică.

Aglae făcu un gest de dispreț.

— Costache se uită numai în ochii ei. E în stare, doamne iartă-mă, de toate năzbâțiile.

Felix ar fi râs în altă împrejurare de plânsul așa de naiv invidios al Aurichii. Îl împietrise însă știrea logodnei Otiliei, pe care o credea adevărată. Comunicând Otiliei scena din casa Aglaei, aceasta zâmbi dând din umeri.

— Fleacuri de-ale lor. Nu e nimic adevărat. Dar poți să-ți faci o idee de ura lor. În curând, sunt sigură, o să te vâre și pe tine în chestiune.

Nu mult după aceasta, feciorul anunță lui Pascalopol pe domnul Stănică Rațiu. Moșierul făcu o mișcare de plictiseală și ar fi trimis vorbă că nu e acasă, dacă Stănică, venind strâns îndărătul feciorului, n-ar fi pătruns în odaie înainte ca acesta să fi sfârșit mesajul. Pascalopol întrebă din ochi pe Stănică asupra rostului vizitei, întinzându-i o cutie mare de țigări de foi, dar arătându-se mereu preocupat de alte lucruri. Stănică ședea pe marginea scaunului.

—Și eu și soția mea vă păstrăm, începu el, domnule Pascalopol, o recunoștință neștersă pentru generozitatea cu care ne-ați ajutat atunci când am pierdut pe scumpul nostru fiu.

De aceea, mi-am zis că, oricât sunt la mijloc legături de rudenie, trebuie să răspund și eu printr-un gest leal și să vă atrag atenția asupra unei primejdii. Mi s-a spus că vă logodiți cu domnișoara Otilia.

Pascalopol întrerupse cu vioiciune:

— Cine ți-a spus asta? Domnișoara Otilia?

— Nu. Vedeți, lumea vorbește.

Pascalopol se posomorî din nou.

— Domnișoara Otilia, continuă Stănică, este o fată foarte simpatică, dar știți, educația ei a fost fatalmente neglijată. Moș Costache e om bătrân, nu poate s-o supravegheze, n-are interes, în definitiv.

— Pentru ce n-are interes? întrebă serios moșierul.

Stănică își pierdu puțin cumpătul.

—Pentru că, cred că știți, poate, Otilia nu e fata lui, e o...

— Domnule Rațiu, observă Pascalopol cu reproș, ești un om cu cultură, un avocat, nu înțeleg cum poți vorbi astfel de lucruri. Credeam că vii să-mi spui ceva serios.

— Depinde de cum vedeți chestiunea. E foarte serios. Otilia e tânără, neexperimentată, azi se întâlnește c-un tânăr, mâine cu altul, o fată greșește ușor. În casa lor stă un student de vârsta ei, pentru care se pare că are înclinațiuni... Cumnata mea Aurica a văzut lucruri decisive, dar, ca domnișoară, s-a sfiit să vă comunice, de aceea am luat eu hotărârea să vă scutesc de o decepție. Înțelegeți, un om mai în vârstă, chiar bogat, nu poate lupta cu temperamentul aprins, poate prea aprins, al unei fete de nouăsprezece ani.

Pascalopol lovea nervos în birou cu coada unui cuțit de tăiat hârtie.

— În definitiv, cu ce scop îmi spui toate astea? întrebă el, ridicându-se.

— Dar... ca să vă servesc, din recunoștință, până nu e prea târziu.

— Îți mulțumesc, zise scurt Pascalopol, acum sunt ocupat.

Și trecu în altă cameră, încuind ușa după sine. Stănică mai rămase puțin pe scaun, examinând suprafața biroului. Luă în mâini o carte de vizită, o hârtie scrisă la mașină, un plic cu antet, le examinează și le puse la loc, apoi scoase din cutie două țigări de foi și se ridică. La ușă se opri, și, răzgândindu-se, se întoarse și mai luă încă două țigări.

Pascalopol, întors de la moșie, își reluase de mult obiceiurile și, fără a-și exagera primejdiile din partea lui Felix, venea aproape în fiecare zi la moș Costache. În seara aceasta nu veni. Pe fața Otiliei, Felix citi o umbră de preocupare. A doua zi, Otilia ieși în oraș. Întors de la Universitate, Felix o găsi stând turcește pe sofa ei, cu genunchii strânși în brațe și cu bărbia rezemată pe genunchi.

— Sunt foarte plictisită! Aș vrea să fug undeva, să zbor. Ce bine de tine că ești liber! Aș vrea să fiu băiat.

— Nu vrei să-mi spui ce ai? o întrebă Felix, blând.

— Nimicuri, niște mizerii, de ce să le mai știi și tu. Atâta

îți spun, că vreau să plec de aici. Felix se îngrijoră din nou.

— Unde vrei să pleci?

— Oriunde. Și cu tine aș pleca.

— Otilia, se exaltă Felix, fac pentru tine tot ce-mi spui. Știi că am oarecare venit, o casă, vei fi... sora mea, dacă vrei așa.

Otilia începu să zâmbească și mângâie matern și cu vârful degetelor subțiri obrazul lui Felix.

— Sunt o nebună, Felix, nu trebuie să te iei după mine. Tu nu ești încă major, deși papa ne-ar da voie să facem orice năzbâtii, să ne așezăm și-n lună. Însă ar vorbi lumea pe

seama ta. Tu trebuie să fii liber, să muncești. Altfel, îți ratezi cariera. Am să-l rog pe papa să se mute de aici.

Otilia se ținu de cuvânt și, copleșind pe moș Costache cu mângâieri, începu să-l roage:

— Papa, să ne mutăm de aici, te rog, ai unde. Felix e prea departe de Universitate, și ar avea nevoie de o cameră mai bună, să-și primească colegii. Și eu mă duc greu la Conservator. Ai casa din strada Știrbey Vodă. Doar Felix plătește.

Gâdilat de brațele Otiliei, moș Costache rezista moale, cu vocea lui răgușită.

— Are să fie cam greu, pierd un venit...

— Papa, te rog, hai să ne mutăm.

Moș Costache spuse Aglaei noua hotărâre. De altfel, își făcuse socoteala că ar putea să închirieze casa din Antim mai scump decât cealaltă.

— Cine ți-a dat ideea asta? se răsti aceasta.

Luat repede, Costache mărturisi:

— Otilia. E departe de Conservator.

— E departe de bărbați, îl parodie Aglae. N-ai să lași casă bună, bătrânească, pe mâini străine. Atât îți spun!

Moș Costache nu îndrăzni să scoată nici un cuvânt și, când Otilia îl îndemnă din nou să se mute, căută să iasă din încurcătură cu un:

— Să vedem! Să ne mai gândim. Nu e nici un zor!

Ostilitatea Aglaei se îndreptă încet dar sigur și în direcția lui Felix, așa cum prevăzuse Otilia. Tânărul o constată în mici lucruri, în aparență neînsemnate. Întâi nu mai fu rugat să pregătească pe Titi pentru corigență, fiind înlocuit cu Stănică, a cărui pedagogie gălăgioasă, plină de invective împotriva școlii se dovedi mai pe placul lui Titi. Apoi văzu că Aglae avea un chip special de a-și arăta invidia într-o privință oarecare, și anume, tăgăduind cu autoritate că ceva se întâmplase sau se va întâmpla.

— Ce faci, zisese ea lui Felix, cu un dispreț intenționat, prefăcându-se că uitase planurile acestuia, nu-ți cauți o slujbă? Ca orfan, găsești mai ușor. Să ai și dumneata un mic rost în viață.

— Urmez Facultatea de medicină, vesti Felix jignit.

Aglae afectă a nu-l lua în serios:

— Aș, facultatea, asta e pentru băieți de bani gata. Îți găsește el, Costache, vreun rost pe undeva.

Felix se temu ca Aglae să nu înrăurească pe moș Costache și ca acesta să nu fie cumva în stare să-l împiedice, măcar nedându-i cele trebuitoare. Dar moș Costache, ca de obicei, nu numai nu-l stânjeni, ci părea mândru de împrejurarea asta, și, mai târziu, primi pe colegii tânărului cu mimica lui particulară, însă cu o desăvârșită îngăduință. Numai când Felix avu trebuință de bani pentru înscriere, moș Costache se fâstâci, întrebă dacă nu se poate mai târziu, sfătui pe tânăr să ia din altă parte, că găsește el pe urmă. Cum Felix nu avea nici un "altă parte", înfățișă cazul Otiliei, care făcu ceea ce făcuse și altă dată. Pretinse a avea ea o metodă sigură, merse prin oraș și aduse bani, cu sfatul de a nu pomeni nimic nimănui. Felix deveni, bănuitor. Titi se înscriesese mai departe la liceu, după ce dăduse corigența, și frecventa cursurile îmbrăcat în uniformă ca un ofițer. Și el începuse a-l irita pe Felix cu această convingere nestrămutată că Felix nu va urma mai departe studiile.

— Acum ce faci? îl întrebă el.

— Mă voi înscrie la Universitate.

Titi tăcu neutru, apoi spuse convins:

— Mama zice că ai să-ți cauți o funcție!

Când Felix se înscrie cu adevărat la Universitate, Aglae păru consternată.

— Tu nu supraveghezi deloc pe băiatul ăsta? zise ea lui Costache.

Stănică deplânse soarta intelectualilor și se jură că, dacă ar fi avut din nou vârsta lui Felix, s-ar fi vârat la un meșteșug. Lucrul fiind iremediabil, Aglae începu și ea să compătimizească viața medicilor, să dea pilde de mizerie, să dezguste în orice chip pe Felix. Nu trecu mult și Titi nu mai merse la liceu și apăru într-un costum civil măiestos, cu lavalieră. Taina se lămuri pe dată. Titi era prezentat ca "student" la belle-arte, unde într-adevăr se înscriesese, pretinzându-se că a terminat liceul. Acum Aglae, până mai ieri detestatoare a mângălelilor lui Simion, se mărturisea o admiratoare aprinsă a artelor.

— N-am vrut, zicea ea, să împiedic vocația lui Titi. Să-și cultive talentul în liniște, că

îngrijesc eu de viitorul lui. Nu oricine se naște cu un dar ca al lui.

Acestea fiind spuse față de toți, Otilia făcu cu ochiul lui Felix. Aglae o observase.

— Și dacă mi-o ajuta Dumnezeu, adăugă ea înțepat, am să-l însor și să-l așez la casa lui, ca să nu cadă pe mâinile unei dezvățate.

Ironia soartei făcu ca tocmai “dezvățata” să deștepte instinctele erotice ale lui Titi. De la o vreme, acesta venea din ce în ce mai des în casa lui Giurgiuveanu, căutând în chip învederat pe Otilia. Lipsit de elocuțiune și de idei, el se așeza în apropierea fetei și zâmbea tăcut, căutând cu dificultate un prilej de convorbire. Totuși, aceste vizite dese erau surprinzătoare din partea lui Titi, care nu ar fi mers singur în casa cuiva, sub nici un chip. Titi se lăsa îmbrăcat după gustul Aglaei, se mișca după ordinele ei și refuza să facă altceva, pe dată ce citea negațiunea în ochii ei. Acum Titi părea nervos și-și înghițea, când vroia să vorbească, prea des, saliva.

— Ce faci? întrebă el deodată, așezându-se lângă Otilia.

— Tu nu vezi? cos, răspuse Otilia, fără să-și ridice capul, ca unui copil mic.

Câteodată Titi ședea așa de mult, rumegând o intenție obscură și urmărind toate gesturile acesteia, încât Otilia se agasa și se ridica să plece în odaia ei. Titi o urmărea docil și acolo și se posta în pragul ușii.

— Titi, tu n-ai nici o ocupație?

— Nu! răspundea naiv Titi, urmărindu-și gândul neexprimat.

Un instinct de față însă făcea pe Otilia ca față de Titi să-și supravegheze gesturile ei, așa libere și de nepăsătoare, de obicei. Titi începuse să fie congestionat la față, distrat, și Aglae, bănuind pricina, îl îndemna să plece de acasă. Stând pe bancă chiar alături de Otilia, fiind de față și Felix și vorbind cu toții despre colegile lor, Titi, răsând chinuit, apucă stângaci brațul gol al Otiliei.

— Dar stai frumos, Titi, ce ai? se irită aceasta și privi semnificativ în ochii lui Felix.

Titi puse lui Felix, între patru ochi, o întrebare care-i sui acestuia tot sângele la cap:

— Ascultă... tu ești bine cu Otilia... spune drept... se pretează?

— Cum poți jigni pe Otilia, se indignă Felix, presupunând asemenea lucruri? Otilia e o fată cuminte. Titi mestecă saliva, preocupat și incredul:

— Mama spune că a văzut-o cu mulți.

— Nu e adevărat, nu e adevărat! negă Felix aprins. Într-o zi însă, Titi, după o lungă ședere nemotivată în

apropierea Otiliei, care citea, îndrăzni un gest oarecare de concupiscentă, care irită pe fată.

— Ești nebun, Titi, țipă ea, pleacă de aici!

Țipătul ei fu auzit indirect de Aglae, care se mânie foc, însă nu pe Titi, ci pe Otilia. Ea își vărsă toată ciuda față de moș Costache, fiind sigură că Otilia o auzea dintr-o odaie alăturată:

— Nici n-a pus mâna băiatul pe ea. Și dacă ar fi pus, ce? Fete ca ea pentru asta sunt. Să trăiască discret cu băieții de familie, să-i ferească de alte lucruri mai rele.

Otilia apăru pe ușă cu coama mânioasă, cu ochii încărcăți de fulgere.

— Papa!, strigă ea, ori plec pentru totdeauna din casa asta, ori tanti Aglae nu mai calcă pe aici.

Moș Costache holbă ochii, și așa prea holbați, și deschise brațele ca un om ce stă să se-

nece, privind cu teroare și implorare când pe unul, când pe altul. Aglae făcu o strâmbătură de sfidare, dar nu îndrăzni să mai vorbească, uimită de neașteptata reacțiune. Costache, după ce așteptă în zadar ca cele două părți să se potolească, spre a-i cruța trebuința de a lua o atitudine, își dădu seama de tăria mâinii Otiliei, care aștepta inflexibilă.

— Nu-nu-nu... trebuie... să-să-să... spuneți vorbe grele, se bâlbâi el către Aglae, la plural, spre a atenua prin echivoc reproșul.

Aglae ieși, trântind ușa. Otilia merse către moș Costache, îl îmbrățișă tristă, dar fără să plângă, și, lăsându-și capul pe umărul lui, spuse alintându-se:

— Papa, de ce lași tu să mă batjocorească, știi bine că nu le-am făcut nimic?

Moș Costache, în loc de orice răspuns, o strânse ușor în brațe.

Acum tanti Aglae nu mai venea în casa lui moș Costache, spre întristarea acestuia și bucuria Otiliei. În schimb, atât Costache, cât și Aglae, ca să poată păstra comunicarea între ei, unul, din lașitate, cealaltă, din interes, se foloseau de Felix, care începu să fie, fără voia lui, un agent de legătură. În același timp, Stănică făcea cu ochii lui ceea ce ar fi voit să facă Aglae. Se-ntâmplă ca o dată Stănică să-l găsească în casă, în odaia lui, numai pe Felix, care citea un curs de anatomie. Venise tiptil, trecând prin toate odăile fără să trântescă ușile, așa încât Felix fu speriat când auzi înapoia lui un glas bărbătesc. Stănică începu să se plimbe prin ca-meră, examinând cu atenție toate lucrurile și vorbind cu o bonomie intenționată, ce presupunea complicități din partea lui Felix.

— Va să zică, aici stai... nu e rău (Stănică înfipse mâna în saltea, privi fugitiv în dulapul de haine), are mobile moș Costache... Nu știi cât îți reține pentru pensiune? Te pomenești că nu știi nici ce venit ai! Să știi că am să mă interesez, aflu eu prin oamenii mei, moșu e pezevenghi (Stănică ieși în geamlâc, continuând vorbirea și mai tare, și deschise ușa de la odaia Otiliei), e bogat putred, dar se ascunde, nici nu poți ști bine ce are și ce n-are. Aici șade Otilia! Frumos! Frumos! Nostimă fată, Otilia (Stănică făcu cu ochiul lui Felix), are temperament, știe Pascalopol după ce umblă, stai alături de ea, las' că-i bine, și eu, când eram, student, ședeam la gazdă pe aceeași sală cu o fată delicioasă, eh, ce fată, să te ferești însă de Otilia, e șireată, fă-ți interesele și atât, nu te cola, las', că nu ești dumneata prost, nu te văz eu? (Stănică făcu iar cu ochiul lui Felix, căruia îi ardeau obraji de ciudă.) Dar ce are Otilia aici? (Stănică îi scotocea acum prin sertare.) Ce de inele, ce de cercei, batiste fine, fleacuri scumpe, Pascalopol să trăiască... Cu Otilia, dacă ai bani, bine, dacă nu, te plantează. (Stănică începu să coboare scările, condus strâns de Felix, care se temea să nu ia ceva din casă; ajunși în odaia cu masa de joc, începu din nou să scotocească, întoarse tablourile pe dos, cercetă căptușeala de lemn a oglinzii, aruncă ochii în toate părțile, în sfârșit ridică capacul cheselei cu tutun și începu să miroasă.) Are tutun bun moșu, și știi de unde, nici nu-ți trece prin gând, are debit de tutun, pe care îl exploatează prin alții, tot Pascalopol i-a făcut rost de brevet, câștigă grozav, fiind în centru. (Stănică vârî mâna adânc în chesă și-și umplu buzunarul cu tutun.) Uite, oameni ca ăștia lasă succesiuni încurcate, și-o spun eu, ca avocat, nu fac testament, sau fac unul neștiut de nimeni, în favoarea câte unui șiret. Otilia ce treabă are? Noi, familia, dacă am fi mai energici, am putea lua măsuri, știi, sunt destule, debilitate mintală etcetera, etcetera, dar moșul e pezevenghi, îl învață Otilia și-l ajută Pascalopol. Ascultă, spune drept, în fond e în interesul dumitale, eu pot să-ți fiu de mare folos în carieră (am să-ți recomand o fată faină, unică), n-ai auzit pe moș Costache vorbind de testament, de adopțiune, de lucruri de astea, în sfârșit? E discret moș Costache, dar dumneata trage cu urechea, mai ales când

vine Pascalopol. Mai treci pe la noi, întreba Aurica de dumneata!

Din această pălăvrăgeală a lui Stănică, Felix fu nevoit să constate că unele lucruri nu erau lipsite de adevăr. Mergea pe stradă cu un coleg de facultate, când deodată acesta îl trase repede de braț.

— Vino-ncoace, să ne ascundem colo în gang. Trece în colț proprietarul meu, căruia nu i-am plătit chiria pe luna asta.

Se aflau pe bulevardul Elisabeta, pe porțiunea dinspre Cotroceni. Felix aruncă ochii și zări pe moș Costache, care o lua în direcția Căii Plevnei. Întrebă mirat:

— Acela e proprietarul? Dar bine, este unchiul meu, Cos-tache Giurgiuveanu.

— Nu mai spune! Chiar așa-l cheamă.

Colegul îl informă că ședea într-o casă de raport cu câteva caturi, foarte modernă, însă cu apartamente mici, pe care proprietarul le închiria la studenți, la intelectuali tineri în concubinaj, scoțând astfel un venit mai mare. Accepta chiria lunar, în schimb se acoperea printr-o poliță scadentă la data exigibilității ei. În caz de neplată, preschimba polița sporindu-i cifra, sau o protesta, dând afară pe chiriaș. În genere însă îngăduia pe toți cu multă bonomie, fiindcă prin sistemul polițelor și al întârzierilor, chiria, mică în teorie, se dubla. Plătită anticipat, chiria era, de pildă, patruzeci de lei lunar, polița era de optzeci de lei, la întârzieri cu preschimbări se adăuga dobânda. Când tânărul chiriaș se încurca, moș Costache nu devenea brutal. Arunca ochii prin casă, ajuta memoria debitorului și-i cerea, bunăoară, dacă era student în medicină (pe aceștia îi prefera), tratate de medicină, cursuri, articole de obicei scumpe. Felix își aduse aminte fulgerător atunci că moș Costache se oferise să-i cumpere el, punându-i în cont, anume manuale, ceea ce-l surprinsese ca contrastând cu aparenta lui ignoranță, și că chiar îi adusesese unul, în perfectă bună stare, cu excepția unei semnături rase cu un briceag. Colegul îi mai povesti că moș Costache vine des să vadă casa, îi dă târcoale atente, privind-o cu mâinile la spate de pe trotuarul opus, ba urcă scările, ascultând uneori zgomotele din casă, că instalase, unicul în București, un dispozitiv care face ca becul electric, aprins cu comutatorul de jos, să se stingă cam în clipa când chiriașul ajunge la etaj. Asta, pentru a evita rămânerea peste noapte a unei lămpi aprinse. (Felix se gândi prin contrast la lampa cu petrol din casa lui moș Costache.) De altfel, bătrânul nu făcea nici o observație, privea cu ochi paterni pe tinerii care aduceau femeii și le saluta ceremonios pe acestea, dacă păreau de condiție bună. Colegul mai adăugă că moș Costache avea obiceiul să încerce de a da restul, la unele sume plătite, în timbre poștale, pe care le ținea într-un portofoliu gros, legat cu gumilastic, pretextând că n-are mărunțiș. Felix își aminti numaidecât de debitul de tutun denunțat de Stănică.

Spre Crăciun, Stănică apăru în casa lui moș Costache cu un individ necunoscut, între două vârste, îmbrăcat în haine prea lungi, ponosite, cu mari mustați roșcate căzând peste buze, cu capul ras. Avea înfățișarea nerușinată, ipocrită a avocaților de provincie, siliți să facă orice pentru a trăi și lipsiți de orice scrupule. Fața îi era rumenă, înfloritoare, iar ochii, spălăciți. Întâmplător, se afla și Pascalopol, fiind spre seară, alături, se-nțelege, de Otilia și de Felix. Acesta rămase nedumerit când Stănică recomandă pe individul roșu:

— V-am adus un doctor fain, eminent, prieten intim al meu, domnul doctor Vasiliad, cam grecoței el, nu-i vorbă, dar bun doctor, pe mulți a sculat din pat.

Stănică vorbea familiar, cu pretenții de umor, însă Pascalopol nu gustă deloc spiritul lui și lăsă privirea în jos, jenat. Doctorul se așezase îndrăzneț pe scaun și aștepta ca un spe-

cialist chemat într-adins. Felix schimbă câteva ocheade cu Otilia. Vădit, amândoi nu înțelegeau ce voiau cei doi musafiri.

— Papa, întrebă Otilia, ești bolnav? Tu ai chemat pe dom-nul doctor?

— Nu, nu, nu, se apără Costache, înspăimântat la ideea de a plăti vreo vizită. N-am chemat pe nimeni.

— Ei, frate, preciză Stănică cu aer jignit, domnul doctor nu ia nici un ban, l-am adus eu ca pe un prieten, să-l cunoașteți și dumneavoastră, dar ar fi bine să vă examineze puțin, nu

strică, e mai cuminte să chemi doctorul când ești sănătos. Nu e așa, Vasiliad, ce zici?

În loc să se arate jenat, ca o cântăreață căreia i se cere să cânte la vizite, doctorul răspunse hotărât:

— Se-nțelege, se-nțelege!

— Ce spui, Vasiliad, de verișoara mea Otilia, zise Stănică,

arătând spre fată, nu-i așa că-i strașnică? Vasiliad păru a aproba, dar întrebă judecătorește:

— Sunteți căsătorită?

— Aș, pufni Stănică, ce căsătorită! Nici n-o sfătuiesc săse căsătorească. Azi, o fată frumoasă și inteligentă face carieră strălucită, dacă n-are prejudecăți. Ce să se mărite? Cântă admirabil la pian, vorbește două limbi străine, i-ar trebui o protecție mare. Ai văzut Lilly de Georgiades! A luat un premiu la Nisa acum trei ani!

Otilia se-ncruntă de bunăvoința trivială a lui Stănică, și Pascalopol începu să bată nervos cu degetele în masă. Lilly de Georgiades era, alături de Mița Biciclista, o curtezană de stil mare a Capitalei din acea epocă.

— Examineaz-o pe Otilia, stăruie Stănică. E cam nervoasă, debilă.

Otilia opri scurt, cu un gest ironic, pe doctor, care se mișcase spre ea.

— Mersi! Nu sunt bolnavă, sunteți prea gentil!

— Nu știi, Otilio, declamă Stănică, ce ureche fină are doctorul! Minunată! Dacă-l aduceam la vreme la îngerașul meu, azi ar fi trăit. Să știi ce te așteaptă, să previi, ăsta e rostul medicinei! Moș Costache, te rog eu (Stănică făcu din mâini semnul rugămintii), am văzut că tușești, ai să-mi mulțumești.

Vasiliad se ridicase, îndreptându-se spre Costache, care implora pe ceilalți din ochi să-l salveze, în vreme ce Stănică, spre a-i zădărnici rezistența, îi și trăsese haina.

— Găsesc că nu e potrivit, protestă Otilia cu oarecare iritare, să-l examinați pe tata, fără rost, să-i mai vârați în cap cine știe ce idei.

Stănică izbutise să tragă și vesta și se făcu că n-aude pe Otilia.

— Ai să-mi mulțumești, nu altceva! asigură el pe moș

Costache. Ureche minunată. Doctorul Vasiliad comandă profesional bătrânului:

— Scoateți-vă și cămașa!

Acesta, intimidat, se execută, aruncând o uitătură vrednică de milă către ceilalți, care nu se putură abține de a nu zâmbi.

— Câți ani aveți? întrebă doctorul, imperios. Moș Cos-tache se fâstăci. Era învederat că nu-i plăcea să-și spună vârsta.

— Șaizeci și șapte, șaizeci și cinci... nu știu!

— Hm! făcu doctorul, în timp ce Stănică se-nvârtea, frecându-și mâinile, în prada unei

vizibile satisfacții. Ați suferit de vreo maladie infecțioasă intimă, soția dumatăle a făcut avorturi?

Moș Costache se-ngălbeni, iar Pascalopol interveni:

— Domnule doctor, eu cred că la o consultație de amuzament nu e nevoie de întrebări nepotrivate, când sunt de față și domnișoare.

—De ce, de ce? sări țanțoș Stănică, domnul doctor trebuie să știe tot!

Doctorul nechemat așeză pe bolnavul fără voie pe un scaun, îi ciocni genunchii, așezați unul peste altul, spre a le controla reflexele, încercă cu un ac de gămălie sensibilitatea epidermei, privi pe Costache în pupilele ochilor, cu ajutorul unei lumânări apropiate brusc, îl puse să scoată limba afară și s-o țină dreaptă, îl chestionă apoi într-un mod straniu: cât face 15 Ș18, în ce an se află, cine este rege. Moș Costache, așa de supus prin firea lui, se cam supără:

— Crezi c-am ajuns în ddoaga copilăriei?

— De câtă vreme aveți această dificultate la vorbire? întrebă doctorul, privind cu înțeles spre Stănică.

Iritat de îndrăzneala lui Vasiliad, moș Costache se bâlbâi și mai rău:

— Uuunde vvvezi dum... dumneata că am dificultăți?

— Așa vorbește dumnealui totdeauna! asigură Stănică.

Felix, deși la începutul studiilor, din scurta lui experiență prin contactul cu colegii, prin lectura din proprie inițiativă a unei patologii generale, înțelese că Vasiliad umbla să descopere la moș Costache o atingere a sistemului nervos, vreo infecție localizată. Din felul cum examina doctorul, nu i se păru că are de-a face cu un practician bun.

— Domnule doctor, zise el, ceea ce bănuieți dumneavoastră, examinând reflexele, nu poate exista în nici un caz în această casă.

— Dumneata ai noțiuni de medicină? întrebă Vasiliad, ostil.

— Domnul este student în medicină! comunică Stănică. Doctorul se încruntă și deveni deodată servil.

— Daa? N-am știut! Firește că nu e nimic. Dar noi ne facem datoria.

— În cazul de față, mi se pare că vă amuzați pe socoteala lui papa, adăugă Otilia. Pascalopol privi la cei doi tineri cu simpatie și bătu aprobativ pe Felix pe umăr.

Vasiliad începu acum să facă auscultăția plămânilor, ducându-și urechea deasupra spinării bătrânului.

— Spuneți treizeci și trei, comandă el.

— Cccum?

— Spuneți tare: treizeci și trei. Așa. Tușiți. Din nou: treizeci și trei.

— Treizeci și trei. Treizeci și trei. Treizeci și trei.

Doctorul ridică capul.

— Ați suferit vreodată de vreo congestie la baza, stingă?

— Nu-nu-nu! se apără Costache, puțin palid.

— Ați avut ceva: aud crepitațiuni.

— Domnule doctor, sări Pascalopol, lăsați omul în pace. N-a avut nimic.

- Nu aveți din când în când sufocațiuni, palpitații? Moș Costache ezită, indispus.
- Am să vă dau un calmant foarte bun, insinuă doctorul!
- E vârsta, firește, comentă sinistru Stănică. Examinează și inima, Vasiliad.

— Se-nțelege, se-nțelege.

Vasiliad ordonă lui moș Costache să-și oprească respirația și-și puse urechea pe pieptul lui, în vreme ce cu mâna dreaptă îi lua pulsul.

— Oarecare oboseală, decretă el, nesolicitat, evident, îngroșarea vaselor. Sunteți cam sanguin, cam rumen la față. Trebuie să vă feriți de accidente. Mâncare mai puțină.

Doctorul se pregătea să continue examenul și în direcția nutriției, însă moș Costache începu să reziste. Își trăsese cămașa și se îmbrăca.

— Ajunge, ajunge, n-am nevoie, mulțumesc, bombăni el.

— Suntem grăbiți, domnule doctor, tăie scurt Pascalopol, ridicându-se, tocmai voiam să ieșim în oraș. La revedere. La revedere, domnule Stănică.

— Circulația dumneavoastră e singura chestie care trebuie